

Riksdagens protokoll

1984/85:162

5 juni 1985

Debatter m. m.

Onsdagen den 5 juni

Ny omsorgslag	3
Närradio	33
Ledningen av totalförsvarets civila delar m. m.	52
Försörjningsberedskap på naturgasområdet	59
Sysselsättningsskapande åtgärder	67
Sveriges förbindelser med EG	101
Kammarens sammanträde fredagen den 7 juni	109

Avgjorda ärenden

Onsdagen den 5 juni

Socialutskottets betänkande

1984/85:27 Ny omsorgslag	3
--------------------------------	---

Kulturutskottets betänkande

1984/85:22 Närradio	33
---------------------------	----

Försvarsutskottets betänkanden

1984/85:11 Ledningen av totalförsvarets civila delar	51
1984/85:12 Ledningen av befolkningsskyddet och räddningstjänsten	51
1984/85:13 Försörjningsberedskap på naturgasområdet	51

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1984/85:21 Sysselsättningsskapande åtgärder	67
---	----

Utrikesutskottets betänkande

1984/85:18 Sveriges förbindelser med EG	101
---	-----

1984/85:162

Onsdagen den 5 juni

Kl. 09.00

1 § Justerades protokollen för den 28 maj.

2 § Föredrogs och hänvisades

Proposition

1984/85:224 till skatteutskottet

3 § Föredrogs och hänvisades

Förslag

1984/85:26 till konstitutionsutskottet

4 § Föredrogs men bordlades åter

Kulturutskottets betänkande 1984/85:21

Utbildningsutskottets betänkande 1984/85:38

Näringsutskottets betänkanden 1984/85:37, 39 och 40

5 § Ny omsorgslag

Föredrogs socialutskottets betänkande 1984/85:27 om ny omsorgslag (prop. 1984/85:176).

Anf. 1 NILS CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Beslutet om en ny omsorgslag som vi skall fatta om någon timme är ett viktigt beslut för många människor och har väl så stor betydelse som åtskilliga mer spektakulära ärenden som drar till sig intresset under dessa hektiska avslutningsdagar under riksmötet.

Den omsorgslag som nu äntligen skall få sin avlösning har varit i kraft under nästan 20 år. Den tillkom 1967. Den är i dag en omodern lag som på många sätt uttrycker tankar som inte längre är aktuella. Den skall ändå inte gå i graven under hån och begäbbelse. Den har haft sin mycket stora betydelse. I dag kan vi se att under de närmare 20 år som lagen har gällt har det mesta hänt som över huvud taget har hänt i historien när det gäller svensk

handikappolitik. Vi var inte långt komna i början av 1960-talet. Ser man tillbaka i dag kan man konstatera att även om vi är otåliga och tycker att det går långsamt har det i ett historiskt perspektiv faktiskt hänt ganska mycket under dessa två årtionden, och omsorgslagen har inte varit utan betydelse i fråga om detta. Den lyfte fram en grupp handikappade som hörde till de allra mest eftersatta och tillbakasatta i vårt samhälle, och lagen har i stort sett varit effektiv. Men i dag är den inte längre bra.

Det råder i dag en stor enighet i Sverige om att vi skall undvika särslagstiftning för handikappade. Det råder enighet om principen. Vi vet att vi gång på gång gör avsteg från den principen och fattar beslut inte bara i lagstiftningsärenden utan också beträffande handikappolitiken i övrigt som måste betecknas som särbeslut. Jag har för egen del rätt ofta funnit det angeläget att påpeka att sådana beslut kan accepteras just som undantag och för att man över huvud taget skall komma någon vart där det annars är svårt att komma framåt. Omsorgslagen har varit en särslag, riktad till en klart avgränsad grupp handikappade, och den har föreskrivit åtgärder och omsorger som inte har gällt för andra grupper. I dag vill vi inte ha det så.

Den nya omsorgslag vi skall besluta om är inte en särslag. Den hade i det skick den förelades riksdagen kvar några drag av sådan lag. Dessa har åtminstone delvis mildrats av socialutskottet, och det är bra. I huvudsak är det alltså inte en särslag för en grupp handikappade.

Lagen har kommit att kallas en pluslag. Det är en term som kanske inte är alldeles lätt att förstå men som det faktiskt ligger någonting i. Vi skulle egentligen inte behöva en särskild lagstiftning för handikappade. Handikappades behov skulle egentligen täckas av lagar som gäller alla. Vi har i dag en socialtjänstlag och en hälso- och sjukvårdslag som gäller alla människor i vårt land. Det hade varit önskvärt att dessa lagar kunde ha räckt även för handikappades behov, men de gör inte det. Detta beror på att många människor med funktionshinder så att säga inte når upp till den vård- och servicenivå där de generella lagarna – socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen – tar vid. Man är helt enkelt inte i stånd att tillgodogöra sig de omsorger som alla vi andra är garanterade genom t. ex. socialtjänstlagen. Att då genom en särskild lag försöka ge möjlighet även för dessa grupper att komma så långt in i gemenskapen att de kan tillgodogöra sig vad lagen erbjuder alla är inte att införa en särslagstiftning – det är fråga om en pluslagstiftning. Vi ger någonting extra – egentligen inte någonting ovanpå utan någonting under – som avser att lyfta upp dem som annars inte når upp till vad samhället erbjuder. Och det är bra!

Allt detta har tagit sin tid, även om det har gjorts ett mycket gott arbete. Jag vill gärna säga att både omsorgskommittén i tiden, omsorgsberedningen något senare i tiden samt socialdepartementet och socialutskottet har gjort ett gott arbete på ett svårt område.

När jag säger detta betyder det inte att vi inte har varit oense på några – alls inte oviktiga – punkter. Jag vill ändå inte söka strid om de här punkterna, därför att det dominerande intrycket är en gemensam vilja att komma fram till någonting positivt.

Jag har mycket svårt att förstå varför de överväganden som har fått ta så många år till slut ledde fram till att man föreslog en delning av handikappgrupperna igen, varför – emot omsorgskommitténs förslag – stora grupper togs undan från de omsorger som den nya omsorgslagen skall erbjuda, varför lagen återigen skulle komma att gälla endast gruppen förståndshandikappade och ett par små, därmed närbesläktade grupper, medan huvuddelen av framför allt unga människor med grava funktionshinder ställdes utanför. Jag är nästan beredd att uppfatta det som ett olycksfall i arbetet, ett utslag av någonting som jag tycker mig ha iakttagit under årtiondenas gång i det här arbetet, en sorts utredningsblindhet som ibland drabbar oss och som vi brukar bli befriade från av remissinstanserna. Men dessa har inte haft tillfälle att göra sitt i slutvarvet av det här arbetet.

Det var bl. a. denna gränsdragning jag syftade på när jag sade att några drag av särlagstiftning fanns kvar i det ursprungliga förslaget.

Följer man regeringens avgränsning, så kommer ungefär hälften av framför allt de barn och ungdomar som behöver de ifrågavarande omsorgerna att få dem, medan den andra hälften ställs utanför. Och gränsen dras efter diagnos – inte efter behov. En jämförelsevis lätt förståndshandikappad går före en aldrig så gravt flerhandikappad, i vars handikappkomplex förstånds-handikappet icke ingår.

Man kan ha hamnat på denna ståndpunkt på grund av ängslan för rent praktiska svårigheter att dra en annan gräns. Vi har stor erfarenhet av att låta läkaren dra gränsen med ett läkarintyg, en diagnos. Det har i många sammanhang visat sig fungera praktiskt mycket bra i vårt samhälle, även om vi varit medvetna om att det är en fiktion som vi accepterar. Vi accepterar intyg om sådant som i många fall egentligen inte kan intygas. Det är naturligtvis svårare att avgöra graden av handikapp än arten av handikappet.

Man har möjligen också varit rädd för kostnaderna.

Jag företräder moderata samlingspartiet, som inte brukar beskylldas för att vara låt mig säga slösaktigt i onödan. Men på den här punkten är vi inte oroliga för kostnaderna. Delvis kanske det beror på att vi egentligen inte har något att räkna efter, för det finns inga kostnadsberäkningar att tala om i propositionen. Och det kan det för resten inte finnas – detta är ganska svåra ting att beräkna. Man vet ju inte hur många människor som till slut kommer att omfattas av bestämmelserna och verkligen efterfråga omsorgerna.

Men även bortsett från detta tror jag att vi här kan vara ganska lugna för kostnaderna. Hur många tänker på att varje gång vi förtidspensionerar en ung människa – låter en 16-åring gå direkt från barnbidraget till folkpensionen, vilket vi gör ett par tusen gånger om året – har vi inte bara dömt en ung människa till ett liv som är fattigare och mindre meningsfullt än det kanske kunde vara, utan vi har faktiskt åtagit oss ett betalningsansvar på minst 2 milj. kr. för denna enda person fram till ordinarie pensionsålder? Och vi har egentligen gjort mer än så: den pension som sedan skall ta vid har ju den förtidspensionerade inte fått tillfälle att bidra till finansieringen av. Men låt oss lågt räknat säga 2 milj. kr. Tänk vad mycket omsorg, habilitering och rehabilitering man kan få för 2 milj. kr.!

Det måste rimligen tvärsöver gälla att här handlar det inte om en kostnadsökning för samhället utan om att ersätta dyrare stödformer med sådana som inte bara är bättre utan dessutom med all sannolikhet billigare.

Därför tycker jag att kostnadsaspekterna för en gångs skull nästan kan lämnas därhän.

Principiellt har vi sagt att det är mycket viktigt att alla behandlas lika, att en rättighet – i synnerhet som vi vill komma ifrån karaktären av särslagstiftning – gäller alla som har behov av rättigheten.

Detta är också praktiskt viktigt. Den organisation för habilitering och rehabilitering som håller på att växa fram i Sverige ute i landstingen, den behöver en enhetlighet i det legala underlaget. Det är inte rimligt att det i samma habiliteringsorganisation skall finnas människor med och utan lagfäst rätt att vara där, med och utan rätt att besvara sig över beslut som man inte är nöjd med. Det är principiellt viktigt att här behandla alla lika.

Socialutskottet har kommit till i stort sett samma slutsats och beställt en utvidgning av personkretsen. Utskottet har gjort det i full enighet, och det är bra. Jag tycker kanske att man har varit litet onödigt högaktningsfull mot propositionsförfattaren. Man hjälper till att hitta vägar ut ur en generande situation. Men det kan ju vara bra – så här på våren kan vi väl unna varandra detta. Men det är klart att det behov av ytterligare utredning som utskottet pekar på egentligen inte känns särskilt överhängande. Saken är utredd.

Vad är det som man enligt propositionen behöver fundera ytterligare på? Jo, hur vi skall göra med elevhemslagen, som jag tror i dag gäller endast något hundratal personer. Och det är alldeles klart att elevhemslagen helt enkelt är obehövlig i det ögonblick som omsorgslagen omfattar alla unga handikappade. Mer utredning än så behövs inte.

Men vad gör detta? Låt oss gärna, under skenet av fortsatt utredning, enas. Det framgår av utskottets skrivning att man vill ha ett snabbt arbete. Jag hoppas att det skall göras så snabbt att den nya omsorgslagen när den om drygt ett år träder i kraft redan från första dagen kan gälla alla.

Vi har från moderat håll en allvarlig invändning till. Det gäller den förutsatta totala avvecklingen av vårdhem och specialistsjukhus. Vi har ingen invändning när det gäller barn och ungdom. Vi menar att vi kan vara av med vårdhemmen och specialistsjukhusen för just dessa grupper. Men när det gäller vuxna ser jag förslaget som ett nytt utslag av det som vi så ofta upplever i svensk social debatt – pendelsvängningen från den ena ytterligheten till den andra. Den ena ytterligheten är dessutom lika dålig som den andra.

Det råder ingen oenighet om att vi har haft alldeles för många förstånds-handikappade på vårdhem och specialistsjukhus – det är helt klart. Det råder heller ingen oenighet om att den övervägande delen av dessa, så långt det över huvud taget är möjligt, skall ut från institutionerna, ut till självständigt boende, ut i livet.

Regeringens förslag är emellertid orealistiskt. Och jag anser det vara grymt när man skriver något som jag uppfattar som ett hot mot de vårdhemsboende för vilka vårdhemmet utan varje tvivel är den form som

hittills har visat sig ge den bästa möjligheten till åtminstone något meningsfullt och äkta liv.

När vi i dag talar om annan vård, om sjukvård, är alla överens om att vi vill bygga ut t. ex. hemsjukvården och den nära primärvården. Men ännu har ingen sagt att de stora lasarettens intensivvårdskliniker eller klinikerna för de tunga kirurgiska fallen skall ersättas med hemvård. Det är något liknande som faktiskt föreslås här.

Det är som om utskottet inte visste att det även bland funktionshämmande och förståndshandikappade människor finns personer som ovillkorligen behöver en vård på den nivå som endast ett bra vårdhem, eller kanske ett specialsjukhus, kan ge och för vilka det känns som en grymhet att hotas med att förlora denna chans till vård.

Utskottet är mycket försiktigt och säger: Det är inte bråttom med avvecklingen, den kan inte gå fort. Men utskottet håller fast vid principen att alla, när vi väl orkar med det och har resurser för det, skall ut från vårdhemmen.

Det är inte för inte som det helt nyligen har bildats en särskild intresseförening av Sveriges vårdhemsboende förståndshandikappade, som slår vakt om sin rätt att behålla vårdhemmen för de fall där de behövs.

Jag tycker att utskottet kunde ha uttalat att vi är medvetna om att även gruppen vuxna vårdhemsboende har rätt till vår omsorg, på sina villkor.

Jag tror att det möjligen är likadant här som på så många andra vårdområden, nämligen att de riktigt svåra fallen har problem med att dra till sig det rätta intresset. Det är människor med goda prognoser som det känns mest stimulerande att arbeta med. Dem som man ibland kallar de hopplösa fallen vill ingen riktigt ta i. Jag vet inte om det är en reflex av denna instinkt som slår igenom när utskottet låtsas som om vi helt kunde vara av med vården på de goda vårdhemmen. De dåliga skall självfallet bort – och det finns många sådana.

Den som vill ge uttryck åt att vi är medvetna om ansvaret även för denna den svårast utsatta gruppen kan med fördel rösta på reservation nr. 1, till vilken jag yrkar bifall.

Herr talman! Ytterligare en sak: Jag skall be att få yrka bifall också till reservation nr 3. Den handlar om tillsynen på det här vårdområdet. Vi moderater har velat understryka att vi här rör oss med en grupp vårdtagare som är väldigt utsatt och som behöver starka garantier för att den inte skall bli illa behandlad. Vi har velat ha en tillsynsordning som ger minst samma trygghet på detta område som på något annat. En utredning arbetar med ansvarsregler inom ett närliggande område, och vi vill att riksdagen skall ge regeringen till känna att den utredningen lämpligen kan få se över tillsynsfrågorna även för det område som skall regleras av den nya omsorgslagen.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till reservationerna 1 och 3 och i övrigt, med en viss tillfredsställelse, till socialutskottets hemställan i ett bra betänkande.

Nr 162

Onsdagen den
5 juni 1985

Ny omsorgslag

Onsdagen den
5 juni 1985

Ny omsorgslag

Anf. 2 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Den föreslagna nya omsorgslagen skall tillsammans med planerade ändringar i skolförfattningarna fr. o. m. den 1 juli 1986 ersätta den nuvarande omsorgslagen. Avsikten med den nya lagen är att ge den enskilde större möjligheter till delaktighet och gemenskap i samhället. En utgångspunkt har då varit det som präglade den år 1977 tillsatta omsorgskommitténs förslag, nämligen integrering och normalisering.

I propositionen föreslås bl. a. att de människor som tillhör lagens personkrets skall ha rätt att av landstingskommunerna få särskilda omsorger utöver de insatser som ges enligt socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen. Personkretsen utgörs av psykiskt utvecklingsstörda, människor med barndomspsykos och människor som på grund av hjärnskada föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom har fått ett bestående och betydande begåvningshandikapp. Omsorgskommittén föreslog att landstingen skulle bygga upp habiliteringsorganisationer för alla handikappade barn och ungdomar oavsett diagnos och att rätten till särskilda omsorger skulle lagfästas. Många landsting är också i färd med att bygga upp sådana gemensamma habiliteringsorganisationer.

I centermotionen 3134 föreslår vi att den nya omsorgslagen utöver den personkrets som föreslås i propositionen skall omfatta alla handikappade barn och ungdomar under 20 år som har behov av lagens särskilda omsorger. Enligt vår uppfattning är det olyckligt med en sådan begränsning av personkretsen som föreslås i propositionen. Utskottet delar vår uppfattning och understryker att propositionens förslag skall ses som ett första steg i reformarbetet, samt att alla handikappade barn och ungdomar bör ges samma stöd. Vidare ansluter sig utskottet till de synpunkter som framförs i motionerna från centern och också från moderaterna och folkpartiet om att starka humanitära skäl talar för att också övriga grupper av handikappade barn som har behov av särskilda omsorger skall omfattas av den nya omsorgslagen.

Utskottet understryker att syftet med det fortsatta utredningsarbetet bör vara att utvidga omsorgslagen till att gälla alla barn och ungdomar som har behov av särskilda omsorger. Med anledning av de motioner som väckts av bl. a. centern föreslås att detta skall ges regeringen till känna.

Bland de särskilda omsorgerna föreslås i propositionen bostad i gruppform för vuxna som inte kan bo självständigt. Vi har i vår motion liksom folkpartiet i sin påpekning att beteckningen gruppform är mindre väl valt och att många utvecklingsstörda reagerar mot en beteckning som för tanken till institutionsvistelse. Vi anser i vår motion att gruppboende skulle vara en mer adekvat beteckning. Det anser också utskottet, som menar att gruppboende bättre klargör karaktären på det avsedda boendet.

I propositionen föreslås att avgifter inte skall utgå för särskilda omsorger enligt omsorgslagen. Under senare år har det blivit allt vanligare att huvudmännen i stället för att utnyttja sin rätt att uppbära pensionen låter den handikappade själv disponera över den och betala avgift för kost och logi. Erfarenheterna av detta system är mycket goda. På så sätt får ju den

handikappade en bostad som han själv ansvarar för och betalar hyra för. När nu integrering och normalisering är målsättningen bör den nya omsorgslagen ge uttrycklig möjlighet för den handikappade att få sin pension och betala för mat och logi. Det har vi också tagit upp i vår motion, som även på den punkten utmynnar i förslag om ett tillkännagivande till regeringen.

Förskolan för psykiskt utvecklingsstörda skall enligt propositionen brytas ut ur särskolan. Detta innebär enligt vår uppfattning att kontinuiteten bryts för de barn och ungdomar som omfattas av omsorgslagen. Vi tycker att det är viktigt med en gemensam undervisningsideologi för hela särskolan. De förskolebarn det här gäller garanteras i dag en pedagogik och metodik som arbetats fram genom åren i en väl utbyggd organisation. Vi anser därför att landstingen tills vidare bör behålla det totala ansvaret för de barn och ungdomar som omfattas av omsorgslagen.

När det så gäller frågan om integrering måste målsättningen vara att alla barn och ungdomar – också de handikappade – skall ha sin förskoleverksamhet, fritidsverksamhet och skolgång så nära hemmet som möjligt för att få en naturlig gemenskap med familj och kamrater. Integrering redan från förskolan är en angelägen strävan, men den måste alltid vägas mot barnens och ungdomarnas möjligheter att över huvud taget få en så bra utveckling som möjligt. Vad som är bäst måste prövas i varje enskilt fall. Det finns barn som av olika anledningar inte klarar av att individuellt integreras i en stor barngrupp. Flera forskningsresultat visar att individuellt integrerade handikappade barn ofta är placerade utanför eller vid sidan av barngruppen och att många aldrig har haft någon kontakt med något annat barn i gruppen. Detta har vi påpekat i vår motion, och utskottet är inne på samma tankar men uttrycker det på ett litet annat sätt. Man säger att strävan bör vara att barnet tidigt får vänja sig vid en normal miljö och att ett utvecklingsstört barns individuella förutsättningar och behov måste ges avgörande betydelse för barnets placering.

Herr talman! Jag yrkar med detta bifall till reservation nr 2 och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Anf. 3 MARGÓ INGVARSSON (vpk):

Herr talman! Det råder inga delade meningar om behovet av en reviderad och utvidgad ny omsorgslag vare sig inom partierna eller inom handikapprörelsen. Jag tror också att vi är överens om att föreliggande proposition syftar till att öka möjligheterna till ett så självständigt liv som möjligt för dem som nu omfattas av omsorgslagen. Däremot finns det olika meningar om vilka handikappgrupper som skall omfattas av den nya lagen. Frågan om personkretsen är komplicerad. Detta visas också genom att olika delar av handikapprörelsen intar olika ståndpunkter.

I den situationen, med delade meningar inom handikapprörelsen, anser vi att utskottet nu har enats om den enda framkomliga vägen, nämligen att begära en skyndsam utredning om vilka ytterligare grupper som bör omfattas av lagen och vilka särskilda omsorger det här skall gälla. Riksdagen gör alltså inte något slutligt ställningstagande i dag. Först när den nu begärda

utredningen är klar blir det aktuellt att diskutera förslag till lagändring.

Jag vill understryka att vpk inte kommer att medverka till lagstiftning på handikappområdet, om denna strider mot den samlade handikapprörelsens vilja.

De senaste årens åtstramningar i kommuner och landsting har onekligen drabbat människor med handikapp hårdare än oss andra. Om man på grund av ett handikapp har särskilda behov och de besparingar som gjorts och som görs inom den offentliga sektorn hotar de framtida möjligheterna att få dessa behov tillgodosedda, är det ganska klart att man ser en lagstiftning som ett skydd för sina rättigheter.

Nu lagskyddar vi vissa rättigheter för psykiskt utvecklingsstörda. Finns det då någon risk för att det kan bli negativa konsekvenser, om alla handikappgrupper får en lagfäst rätt till precis de omsorger som vi lagstiftar om i dag? Jag tror att i besparingstider och med en hård konkurrens på arbetsmarknaden kan det finnas en viss fara i att lagstifta för alla handikappgrupper om rätt till en daglig verksamhet på dagcenter för dem som inte arbetar eller utbildar sig eller en bostad i familjehem eller i elevhem för barn och ungdomar som behöver bo utanför föräldrahemmet.

Flera nytillträdande grupper på arbetsmarknaden har mycket svårt att göra sig gällande. Det gäller ungdomar i allmänhet och handikappade i synnerhet, men det gäller också medelålders kvinnor som efter hemarbete skall ut på arbetsmarknaden igen. Jag skulle personligen vara måttligt förtjust i en lagstiftning som garanterar kvinnor över 40 år en plats på dagcenter om vi inte kan beredas arbete eller studier.

Jag tror att med den hårda konkurrens som råder på arbetsmarknaden i dag och allmän besparing i den offentliga sektorn finns det vissa skäl att misstänka att det kan vara enklare att placera folk på dagcenter än att sätta till alla klutar för att skaffa fram jobb eller utbildning. Det är ett av skälen till att vi inte odelat har velat ställa upp på att precis samma omsorger skall lagfästas för alla handikappgrupper.

Däremot är det helt klart att punkt 3 i omsorgerna som vi lagstiftar om i dag, korttidsvistelse utanför det egna hemmet i syfte främst att avlösa anhöriga i vård och tillsyn, är en omsorg som framför allt alla rörelsehindrade barn och deras föräldrar behöver omedelbart.

Vi borde i dag också kunna enas om att landstingskommunerna skulle ha en skyldighet att samverka med de handikappades organisationer precis på samma sätt som det ingår i den nya lagen att landstingskommunerna skall samverka med de psykiskt utvecklingsstörda organisationer. Detta borde vi kunna göra mot bakgrund av att många landsting har inrättat gemensamma habiliteringsnämnder för omsorgsverksamheten och för övriga handikappgrupper. Har man en gemensam habiliteringsorganisation där bara en liten grupp har sina rättigheter lagskyddade, kan det onekligen uppstå vissa problem. I det framtida arbetet måste också övriga handikapporganisationer få rätt till samverkan med landstingskommunerna.

Herr talman! Vi är överens med utskottets majoritet om i stort sett allt som står i det här betänkandet utom i fråga om förändringen av huvudmannaska-

pet när det gäller särskolan. Enligt det föreliggande förslaget skall de utvecklingsstörda barnen integreras i kommunens barnomsorg i stället för att gå i särskilda förskolor som tillhör särskolan. Man påpekar att många av dessa barn redan omfattas av den vanliga kommunala barnomsorgen. Men det finns ändå en hel del förskolor kvar i landstingens regi – exakt hur många det rör sig om kommer jag här ifrån talarstolen inte ihåg. Och det är just de barn som går i den speciella särskolan som enligt vår mening faktiskt kommer att få försämrade villkor. Många av dessa barn är inte bara utvecklingsstörda utan också flerhandikappade. Och nu skall då dessa ut på kommunernas daghem. Ute i landet, och kanske även i en del förorter, kommer det inte att vara ovanligt att det blir fråga om ett barn per daghem eller möjligen ett barn per avdelning.

Jag har i min tidigare yrkesverksamhet en väldigt god erfarenhet av att behandla handikappade barn som varit integrerade i olika former. Givetvis är en integrering bra och riktig – om den sker på den handikappades villkor. Men så är ju inte fallet, utan integreringen sker ju alltid – jag har inte sett ett enda fall där motsatsen har rätt – på de andras villkor, dvs. att det handikappade barnet i största möjliga utsträckning skall anpassas till vad som är normgivande för de friska barnen. Det är aldrig tvärtom. I det här fallet är det helt klart att de specialutbildade, lärare och behandlingspersonal som särförskolebarnen har haft tillgång till, nu tas bort från undervisningen och i stället skall vara ett stöd och ett komplement till den andra personalen.

Jag skulle kunna förstå integreringen om man så att säga utgick från de här barnens behov av speciell metodik och pedagogik och om personalen anpassade undervisningen till alla barn. Det kanske inte vore något dåligt, det vore kanske bra om alla barn fick del av den metodiken och den pedagogiken. Men så gör man inte, man utgår från en annan metodik och en annan pedagogik som även skall gälla för dessa särförskolebarn. Och den specialutbildade personalen – med sin stora erfarenhet, fackutbildning, osv. – skall bara finnas i periferin som stöd och som något slags resurspersoner.

Jag kan instämma i vad Ulla Tillander sade – vi har ju också en gemensam reservation till utskottsbetänkandet i denna fråga – att de barn som integreras blir ofta väldigt ensamma barn. De blir geografiskt, rumsligt integrerade, men de blir ensamma på den här avdelningen. För att man skall kunna integreras och känna självkänsla och säkerhet måste man i största möjliga utsträckning få en möjlighet att träna och vara utifrån sina egna villkor. Först när man har blivit helt säker och kan något, efter sina egna förutsättningar, kan man ge sig ut och tävla med alla andra i samhället.

Jag tror att de här barnen verkligen behöver träna på egna villkor och inte alltid vara de som gör allting långsammast och sämst i gruppen. Det kan inte vara lätt för ett barn att redan från 5–6-årsåldern upptäcka att man är den som gör saker långsammast och sällan bäst. Man måste först få träna och vara bra i den egna gruppen. Sedan orkar man ut och ta kampen med de andra.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 2 till detta betänkande.

Nr 162

**Onsdagen den
5 juni 1985**

Ny omsorgslag

Onsdagen den
5 juni 1985

Ny omsorgslag

Anf. 4 NILS CARLSHAMRE (m) replik:

Herr talman! Jag tror inte att man behöver dramatisera frågan om huvudmannaskapet för särförskolan alltför mycket. Det går att följa både Ulla Tillander och Margó Ingvardsson i långa stycken av deras resonemang, kanske hela vägen. Men den som lyssnar noga skall nog finna att det går nästan lika bra att vända på det. Säger man ungefär tvärtom låter det lika logiskt och rimligt.

Verkligheten är att såväl särförskolan som särskolan vetter åt två håll, och måste göra det; åt kommunens skola och förskola och åt landstingens omsorgsvård. Egentligen handlar det rätt mycket om vem som praktiskt skall administrera det samarbete mellan två huvudmän som faktiskt är nödvändigt för de här barnens skull.

Nu får riksdagen, om vi så önskar, tillfälle att aktualisera den här frågan en gång till. Vi kommer att få en särskild proposition rörande särskolan. Då är det inte alls i vägen att ta upp även särförskolans problem en gång till. Jag har därför tyckt att den här frågan inte är värd alltför mycket dramatik.

Herr talman! Margó Ingvardssons oro för vad som kan följa av en alltför djärv utvidgning av personkretsen för omsorgslagen tror jag delas av rätt många och därför är värd en liten kommentar. Om man befärar att dagcenterverksamheten skulle bli en bekväm utväg när vi inte ids vara tillräckligt nitiska i att få ut dem det gäller i riktigt arbete, bör man betänka att den risken är densamma för de förståndshandikappade och för alla andra. Den gruppen handikappade är också habiliteringsbar och rehabiliteringsbar i mycket större utsträckning än man trodde 1967. Målet är även där att de skall komma ut i riktigt arbete. Risken att dagcentret skulle bli en sorts undanflykt är lika stor och i så fall inte bättre där. Dessutom tror jag inte att risken är särskilt stor. Det är inte särskilt frestande för huvudmännen, de som har ansvaret, att sätta dagcenterverksamheten i stället för introduktion i riktigt arbete, där det senare över huvud taget är möjligt. Dagcenterverksamheten är den dyra och besvärliga verksamheten, som de får finansiera helt och hållet. Syftet med alltsammans, även med omsorgslagen, är att så många som möjligt i stället skall kunna försörja sig själva. Ur allas intresse sett är detta den bättre vägen, och frestelsen att avstå till förmån för något bekvämare är nog inte särskilt stor.

I övrigt behöver man inte, som somliga uppenbarligen gjort, befara att omsorgerna i den här lagen kommer att missbrukas. Det finns ingen som i onödan efterfrågar den sortens omsorger som vi här skall tillförsäkra dem som verkligen behöver dem. Det är inte någonting som man är glad åt att kunna göra anspråk på. Det är någonting som man accepterar att man är tvungen att göra anspråk på, och risken för missbruk är mycket liten.

Anf. 5 MARGÓ INGWARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! När det gäller tillgången på arbete har handikappade en speciellt svårt utsatt situation. Det kan vi se av hur många handikappade som anmäler sig till arbetsförmedlingarna och hur många som lyckas få jobb.

Arbetsmarknaden är en statlig angelägenhet och verksamheten med

dagcenter en kommunal – den kan även vara en landstingskommunal angelägenhet. Det kan ligga en viss fara i – bl. a. beroende på vilken statsmakt vi så att säga har – om man från statens sida för över mer ansvar till kommunerna och tar bort statsbidrag och annat. Då kan det finnas en risk för att staten så att säga avsäger sig ansvaret för att skaffa jobb åt dem som särskilt behöver det och i stället för över ansvaret till kommunerna. I den situationen är det lättare att placera någon på dagcenter, allra helst om man har en lagstiftning i ryggen som säger att studier, arbete och plats på dagcenter är i stort sett likvärdiga.

De riskerna finns, och dem får man alltså inte blunda för. I goda tider kanske man inte behöver hysa sådana här farhågor, men när man ser ett ständigt hot mot den offentliga sektorn och när det gäller tillgången på arbete, är det faktiskt inte särskilt konspiratoriskt att uttala farhågor för vad sådana här lagar i förlängningen kan leda till.

Jag har väldigt svårt att tro att Carlshamre skulle kunna tänka sig att man för någon annan grupp i samhället – jag nämnde exempelvis kvinnor över 40 år – skulle införa en sådan här lagstiftning.

När det gäller gruppen svårt psykiskt utvecklingsstörda är det tyvärr så att vi – vare sig vi vill det eller inte – måste acceptera att det finns vissa som har ett så svårt handikapp att de aldrig kommer att kunna göra något produktivt arbete. Men för den skull har de i alla fall rätt till en meningsfylld tillvaro och en tillvaro ute i samhället bland andra människor. För dem är den här lagen ett stöd – en garanterad plats på ett dagcenter.

Anf. 6 NILS CARLSHAMRE (m) replik:

Herr talman! Det är just detta, Margó Ingvardsson, som är problemet. Det finns – och vi skall realistiskt medge att det kommer att finnas – en större eller mindre grupp kvar som vi inte lyckas habilitera till möjlighet att utföra ett vanligt förvärvsarbete. Men detta är icke på något sätt speciellt för de förståndshandikappade. Om – jag säger bara *om* – de farhågor som Margó Ingvardsson hyser över huvud taget har någon grund för sig, gäller de i exakt samma utsträckning förståndshandikappade som andra svårt handikappade. Det är därför jag har så svårt att se logiken i att man säger att man accepterar dagcenterformen som en tänkbar omsorg bland andra för förståndshandikappade men är mycket tveksam till att låta den gälla någon annan grupp, som på grund av ett annat handikapp befinner sig i exakt samma situation.

Anf. 7 MARGÓ INGWARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag är överens med Nils Carlshamre. Även för denna grupp utvecklingsstörda finns risken att de som skulle kunna klara av ett arbete i stället blir placerade på ett dagcenter. Det tror jag inte är ovanligt. Men denna omsorgsform kan ändå behövas som skydd för att de som aldrig kan utföra ett produktivt arbete ändå får en meningsfylld tillvaro. Men just därför att dessa risker finns med den här sortens lagstiftning tycker jag inte att man nu helt automatiskt skall utvidga detta till fler grupper. Det är i stället klokt

som utskottet sagt att man först ytterligare måste se över vilka särskilda omsorger som olika handikappgrupper behöver.

Anf. 8 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! De vägledande målen för samhällets stöd till handikappade har sammanfattats med orden integrering och normalisering. Det innebär att människor med handikapp skall ingå i samhällets gemenskap och skall få samma livsvillkor som andra. I det handlingsprogram som arbetades fram inför FN:s handikappår citeras detta mål med gillande, och det konstaterades att det råder stor överensstämmelse mellan målen för svensk handikappolitik och det tema FN ställde upp för handikappåret, nämligen full delaktighet och jämlikhet.

Detta handlingsprogram kom till under den förra borgerliga regeringens tid i brett samarbete med handikapprörelsen och den dåvarande oppositionen. Det lades fram för riksdagen som skrivelse av den socialdemokratiska regeringen. Vi har sålunda alla ett gemensamt ansvar för att leva upp till denna målsättning.

Allmänna mål och vackra formuleringar är emellertid förhållandevis lätta att åstadkomma. Att förverkliga dem i ett bistert ekonomiskt klimat är svårare. Det är då den mångomtalade politiska uppgiften att prioritera sätts på prov. Det handlar om att bestämma sig för vad som är viktigast bland allt som är viktigt.

Det borde inte vara svårt att komma fram till att deras rätt och rättigheter som inte klarar sig utan dagligt stöd borde komma högt upp på denna prioriteringslista. Om vi menar allvar med tal om likabehandling, om allas lika värde, om allas rätt till delaktighet i samhällsgemenskapen och om allas rätt till arbete, osv. – då är det i första hand dem vi bör tänka på som inte utan hjälp kan ta för sig av dessa rättigheter.

Till dem hör handikappade, främst barn och ungdomar. De och deras föräldrar behöver få vår hjälp – ekonomiskt, rättsligt och mänskligt – för att ge innehåll åt talet om full delaktighet i samhällsgemenskapen.

Det finns brister i den lag som i dag reglerar deras rätt till särskilt stöd, omsorgslagen. Därför tillsattes en utredning 1977 med uppgift att föreslå en reform på detta område. Den utförde ett omfattande och gediget arbete. Nästan tio år efter det att utredningen tillsattes kommer en reform att träda i kraft. Men om den kan användas det slitna uttrycket att det bidde en tumme.

Av den ambitiösa ansatsen att ge alla handikappade med särskilt behov rätt till stöd och hjälp har blivit ett litet tillägg i lagen av två små grupper. Det är bra att det steget tas men varför bara det? Hur kunde det bli så?

Ansaret för det faller tungt på socialministern. Jag tror att det kan förhålla sig så, att socialministern för sent ägnade intresse åt denna fråga. Attityden från den nytillträdde socialdemokratiska regeringens talesmän gentemot landstingsmän och människor i omsorgsvården var, att det där med en ny omsorgslag kan ni glömma. Efter allt utredningsarbete, efter ett positivt mottagande från landstingen och handikapprörelsen och efter det omsorgsverksamheten i långa stycken börjat organiseras efter utrednings-

förslagets intentioner, blev det första beskedet att alltihop nog kunde glömmas. Det väckte naturligt nog förstämning, oro och ilska. Först ett drygt år efter det att den socialdemokratiska regeringen tillträtt tog man tag i frågan. Först i december 1983 tillsattes en beredningsgrupp. Det är resultatet av den beredningens arbete, som vi nu fått till behandling. Resultatet är som sagt magert. Omsorgskommitténs förslag har illa förvaltats av beredningen. Det bidde som sagt en tumme.

Utöver psykiskt utvecklingsstörda, som redan omfattas av gällande omsorgslag, förs hit personer med barndomspsykos samt personer med förvärvat hjärnskada vilka därav fått ett betydande och bestående begåvningshandikapp. Det är självklart att dessa grupper behöver få del av de särskilda omsorger som lagen garanterar. Det allvarliga är att stora grupper, främst svårt handikappade barn och ungdomar, inte kommer att omfattas.

Skälen för detta är, som också Nils Carlshamre har utvecklat, dunkla. Socialministern hänvisar i propositionen till en splittrad opinionsbild bland remissinstanserna. Det är faktiskt den obotfärdiges förhinder. Det finns nämligen en överväldigande uppslutning kring omsorgskommitténs förslag. 19 landsting tillstyrker. Flera av de övriga har bara marginella invändningar. Handikappförbundens centralkommitté tillstyrkte. Det är nästan sällsynt med ett så positivt mottagande i en utredning i ett kontroversiellt ämne som omsorgskommitténs förslag fick. DHR var och är däremot emot lagen på principiella grunder. DHR vill inte ha, som det heter, en särslag. Med stöd av befintlig lagstiftning – socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen – skall också de handikappade få det bistånd som i det enskilda fallet behövs, anser DHR. Det är en förståelig och respektabel ståndpunkt. Men på goda grunder kan man nog misstänka att det för många enskilda handikappade skulle vara tungt att hävda sin rätt utan den tilläggslagstiftning som omsorgslagen innebär.

Denna åsikt kan heller inte regeringen krypa bakom för att ursäktat ett snålt lagförslag. Man har ju nämligen bestämt sig för en tilläggslag. Jag tror att det är ett riktigt vägval. Men man har stannat efter endast ett litet steg in på den vägen.

Regeringens njugga inställning till de handikappade kan inte heller vara dikterad av ekonomiska skäl. Många landsting har redan utvidgat sin habiliteringsverksamhet att gälla fler grupper än dem som lagen nu kommer att omfatta. Främst gäller det de rörelsehindrade. Regeringens lagförslag kan därför snarare sägas begränsa än utvidga de handikappades rättigheter. I formell mening är lagen en utvidgning. Men landsting som trott sig vara förutseende och organiserat sin omsorgsverksamhet efter vad som växt fram som en allmän mening i omsorgskommittén, finner att regeringen nu vill reducera deras ansvar för de handikappade. Det är bara att hoppas att landstingen inte bryr sig om det. Det skulle kunna försätta många handikappade i en svår situation.

Jag sade att jag trodde att socialministern intresserat sig för denna fråga för sent och att det kunde vara anledningen till debaclet med omsorgsreformen. Det är en positiv tolkning av det som förevarit. Det var möjligen så, att när

socialministern upptäckte hur bristfälligt beredningens förslag till ny lag var, hade tiden runnit ut för att arbeta fram en bättre variant. Och nu står vi här och får försöka göra det bästa av situationen.

Mot denna bakgrund var det självklart för oss i folkpartiet att arbeta för en utvidgning av personkretsen i omsorgslagen. Vi tror att det vore förhållandevis lätt att omedelbart utvidga kretsen med rörelsehindrade barn och ungdomar. Jag har därför föreslagit att lagen skulle omarbetas i den riktningen och att regeringen därefter så fort som möjligt fick återkomma med förslag om ytterligare utvidgning i syfte att inkludera alla med behov av särskilda omsorger.

Det har emellertid funnits intresse från utskottets socialdemokrater att medverka till en snar fortsättning av den endast inledda reformen. Man har insett att vårt krav på en omsorgslag som omfattar alla med särskilda behov var ett starkt underbyggt krav. Utskottet har därför kunnat enas om ett tillkännagivande på den här punkten. Med anledning av motionerna från folkpartiet, centern och moderaterna föreslår utskottet att riksdagen hos regeringen begär, att den snarast lägger fram förslag till en sådan utvidgning av omsorgslagen att alla barn och ungdomar med särskilda behov kommer att omfattas. Utredningsarbetet skall enligt utskottet inriktas på att precisera vilka grupper som bör omfattas av lagen och belysa behovet av kompletterande särskilda omsorger. Utskottet understryker kraftigt att utredningsarbetet bör bedrivas skyndsamt.

Den revidering av lagen som nu föreligger skall alltså ses endast som ett första steg. Den träder i kraft den 1 juli nästa år. Det borde därför vara möjligt – jag delar på den punkten Nils Carlshamres förhoppning – att också under nästa år fatta beslut om den ytterligare utvidgning av omsorgslagen som riksdagen nu föreslås uttala sig för.

Handikapprörelsen har vädjat om en sådan cnighet. Vi har lyssnat på handikapprörelsen. Hade socialministern i samma utsträckning gjort det, hade vi väl redan i dag kunnat ha en omsorgslag för alla berörda grupper.

På ett par andra punkter har däremot inte utskottet kunnat bli helt enigt. Det gäller huvudmannaskapet för förskolan för utvecklingsstörda barn. Ansvar för den föreslås gå över till kommunerna från landstingen. Mot detta anmäler centern och vpk avvikande mening. Jag vill säga att jag har förståelse för den oro som ligger bakom reservationen. Reserverna pekar på risken att kommunerna inte har förutsättningar att ge dessa barn den omfattande hjälp de behöver. Själva förändringen kan också väcka oro. Jag vill därför starkt stryka under vad utskottet säger om landstingens ansvar också i fortsättningen för dessa barn. Landstingen bör, säger utskottet, "svara för vissa specialinsatser som kan vara svåra att vidmakthålla inom ramen för den kommunala barnomsorgen. Utskottet vill understryka, att den pedagogiska verksamheten för förskolebarnen inte får försämrats genom att förskolan upphör att vara en del av särskolan".

Ansvar för att barnen kommer i åtnjutande av förskola och kostnaderna för det åvilar i fortsättningen kommunerna. Men landstingen har ansvaret för att de resurser de besitter ställs till kommunernas förfogande. I många fall

betyder det säkert att kommunerna inbördes och kommunerna och lands-
tingen måste samarbeta om denna förskoleverksamhet.

I propositionen föreslås vidare att de särskilda vårdhemmen och special-
sjukhusen skall avvecklas. Moderaterna reserverar sig på den punkten.
Skillnaderna mellan utskottet och reservationen är emellertid härfin. I båda
texterna stryks under att denna avveckling måste ske varsamt och på den
enskildes villkor. Låt mig citera utskottet: "Utflyttning från vårdhemmen
måste ske med varsamhet och med hänsynstagande till och efter samråd med
varje enskild individ. Det får inte bli så att utvecklingsstörda mot sin vilja
tvingas flytta från sin invanda miljö till en ny och kanske skrämmande
omgivning." Detta sägs också ordagrant i reservationen. Dessutom läggs där
till, att planeringen inte bör inriktas på total avveckling. Skillnaderna i
uttryck och synsätt är alltså liten. Jag beklagar, att moderaterna ansåg att
reservation är nödvändig och yrkar avslag på den. Jag skall närmast säga som
det är, att jag tror att vi hade bort komma fram till en gemensam skrivning.
Som ordförande i utskottet ser jag det som ett litet misslyckande att så inte
skedde.

Herr talman! Jag vill till slut fästa uppmärksamheten också på två andra
punkter i betänkandet. Utskottet föreslår nämligen att det som i propositio-
nen benämns grupphem i fortsättningen skall kallas gruppbostad. Det kan
förefalla vara en liten fråga. Men på ett psykologiskt plan har den betydelse.
Ändringen stryker nämligen under betydelsen av ett självständigt boende.
Det landstinget skall tillhandahålla är inte institutionsboende, utan egen
bostad – låt vara kompletterad med det stöd och bistånd i och kring bostaden
som de utvecklingsstörda behöver.

Utskottet gör ytterligare en ändring i regeringsförslaget. Det rör rätten att
själv uppbära sin pension och betala avgifter för kost och logi. Utskottet ger
regeringen till känna, att också utvecklingsstörda som bor i gruppbostad
själva bör få uppbära sin pension i stället för att den, som nu, går till
vårdgivaren. Vårdgivaren får i konsekvens därmed ta ut avgift för kost och
logi. Vad utskottet gör är att ta ytterligare steg i riktning mot likabehandling
och full delaktighet för de utvecklingsstörda.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i betänkandet och
avslag på reservationerna.

Anf. 9 NILS CARLSHAMRE (m) replik:

Herr talman! Vi har kommit i ett något egenartat debattläge. Jag har här
företrätt moderata samlingspartiet som på två punkter anmält reservation till
det betänkande som socialutskottets ordförande Ingemar Eliasson helt står
bakom. Ändå förefaller det som om jag har en mer positiv uppfattning om
betänkandet än utskottets ordförande.

Jag vill inte ett ögonblick att någon skall tro att vi betecknar detta som en
obetydlig, bagatellartad reform – att det bara bidde en tumme. För mig är
detta faktiskt en stor reform. Anledningen till att jag har varit angelägen att
alla handikappgrupper som har behov av det skulle omfattas av lagen är just
att det är en bra lag. Annars kunde det just ha gjort detsamma. Det är alltså

en väsentligt mycket bättre lag än den som skall ersättas. Frågan om personkretsen är *en* fråga, men hela andan i lagen, hela listan över omsorger som erbjuds är det stora och viktiga. I den andra biten – hur många som skall omfattas – har vi ju till sist lyckats komma fram till en, som jag hoppas, tämligen god samsyn. Jag tror liksom Ingemar Eliasson att vi nu klarar den.

Vad sedan gäller vårdhemmen kan det nog tyckas att skillnaden både till innehåll och uttryckssätt är liten – t. o. m. hårfin, sade utskottets ordförande – mellan reservanter och utskottsmajoritet. Och den kanske är hårfin. Det är bara principen det gäller, och det är inte alla som tycker att det är så viktigt med principer. Antingen har utskottsmajoriteten lagt fram ett förslag som man tror och möjligen hoppas aldrig kan komma att genomföras fullt ut därför att hänsynen till de enskilda personerna skall omöjliggöra det – man skall ju inte ta i för hårt – eller också har man lagt fram det i vad jag uppfattar närmast som terapeutiskt syfte, men terapeutiskt med syfte på beslutsfattare och handläggare. När man ser de tunga, svåra fallen är det skönt att kunna säga att man vill avskaffa dem – för det är det man egentligen vill, om man skall avskaffa den enda vårdform vi hittills har haft som faktiskt har kunnat hjälpa de allra svåraste fallen.

Detta är inte så hårfint. För mig är det en ganska viktig gräns. Men huvudsaken är att jag tycker att det här är en viktig handikappreform, ett betydelsefullt steg på en väg där vi vandrar långsamt men ändå kanske så gott vi kan.

Anf. 10 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Allting är relativt här i livet. Det kan ju vara så, att jag hade större förväntningar på den här reformen än vad Nils Carlshamre hade. Jag tycker inte att det som utskottet nu föreslår riksdagen att anta är en obetydlighet. Tvärtom är det en viktig reform. Men det jag tyckte hade blivit en tumme var propositionen i förhållande till omsorgskommitténs omfattande förslag. Utan det tillägg som utskottet nu har gjort hade trots allt stora handikappgrupper ställts utanför. Nu har vi möjligheter att inkludera dem inom en snar framtid, och jag är självfallet glad över den enigheten.

När det gäller vårdhemmen vill jag inte förstora den skillnad som här finns. Jag tror att vårdhemmen under en ganska lång tid kommer att behövas för just de grupper Nils Carlshamre talade om, men målet bör ändå vara att vi integrerar också dem i ett mera normalt boende. Gruppboende är ju ett eget boende med sådan tillsyn, sådant stöd och sådan hjälp som de utvecklingsstörda behöver men i mera normala former än vad ett institutionsboende innebär.

Jag hoppas verkligheten här skall kunna kryssa rätt mellan principerna; jag tror att Nils Carlshamre gör skillnaderna mellan dem större än de verkligen är.

Anf. 11 Socialminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Jag vill först erkänna att jag kände stark sympati för det inledningsanförande Nils Carlshamre höll liksom för den replik han nyss har

avlevererat. Nils Carlshamre har ett starkt och äkta socialt engagemang. Han förstår att värdera det som nu föreslås. Han är beredd att resonera. Han söker inte strid.

Det gjorde däremot herr Eliasson. Han försökte så gott han kunde, även om han slog till reträtt efter herr Carlshamres replik, förringa värdet av den lag som nu föreslås. Han har i pressen, efter det att man har träffat en uppgörelse, försökt gå ännu hårdare fram. Han talar om njugghet och oförståelse, och han vill få det hela att se ut som ett nederlag för regeringen.

Jag vill gärna ha sagt att jag betraktar detta eniga utskottsbetänkande som en seger, inte minst för de handikappade. Det innebär i allt väsentligt en uppslutning bakom regeringens proposition. Det man har ordat så mycket om är kravet på en utredning för att föra in också andra handikappgrupper under omsorgslagen. Jag vill gärna erinra om att jag i propositionen skriver:

I samband med beslutet om lagrådsremiss tog jag upp frågan om att utreda behovet av åtgärder för andra grupper barn och ungdomar än dem som nu föreslås ingå i omsorgslagens personkrets. Jag avser att senare återkomma till regeringen i denna fråga.

Jag vill gärna ha sagt att jag med skärpningen av skrivningen just på denna punkt har kunnat ansluta mig helt till den förändringen.

Varför har det tagit så lång tid? Det är nämligen ett obestriddigt faktum att det har tagit lång tid.

För det första var remissinstanserna splittrade på centrala punkter. Det är inte så underligt, eftersom det blev en kollision mellan två handikappolitiska filosofier. En menade att det krävs särskild lagstiftning. En annan menade att de handikappade självfallet skall behandlas i de lagar som gäller alla andra människor. Jag omfattar den senare synen liksom handikapprörelsen.

För det andra fanns det en stark tveksamhet från de handikappades egen sida. De anförde flera skäl. De ville inte ha en särskild lagstiftning. Jag kan förstå det – jag har själv handikappade barn. De får en utmärkt vård enligt hälso- och sjukvårdslagen och socialtjänstlagen. Men man var också rädd för att det, om man lade fast ett rättighetskatalog av detta slag, i praktiken skulle komma att utgöra ett hinder för längre gående krav på rättigheter – t. ex. ett helt självständigt eget boende.

Jag har också betraktat det som viktigt att när man genomför en ny lagstiftning av detta slag skall alla de – och de är många – som skall vara med och verkställa beslutet vara positivt inställda till beslutet redan från början. Det brukar påskynda och gynna ett snabbt förverkligande av beslutet. Därför tillsatte vi denna särskilda beredningsgrupp. I denna grupp var man till att börja med mycket oenig. Även om alla var starkt engagerade i dessa frågor hade man inte alls samma syn – tvärtom. Gruppen tog ganska lång tid på sig, även om jag försökte påskynda dess arbete. Men det slutade ändå med att man fick fram ett förslag som alla, inte minst de handikappade, kunde ställa upp bakom, även om de på en och annan punkt hade avvikande mening. De sade emellertid att detta ändå kunde ligga till grund för ett beslut. Jag menar inte alls att detta skulle vara den slutgiltiga lösningen på dessa problem. Jag ser det som ett steg i en utvecklings- och mognadsprocess. Själv tror jag att en

gång i tiden – hur lång tid det nu kan ta – kommer detta in som särskilda och bestämda rättighetsparagrafer under socialtjänstlagen. Men jag vet att vägen dit är lång, och det kan finnas flera steg på vägen dit.

Det är alltså mycket glädjande att vi har nått denna enighet. Jag vill gärna säga att enigheten förpliktigar. Det betyder att alla partier i denna kammare har ett gemensamt ansvar för att besluten verkligen verkställs i de olika landstingen och kommunerna.

Ni må förlåta mig om jag och de handikappade, trots den enighet som nu är demonstrerad, inte betraktar er som helt pålitliga bundsförvanter i kampen för drägliga villkor för handikappade människor.

För hur är det? Samtidigt som ni är beredda att lägga på landstingen och kommunerna ökade kostnader, kräver ni att statsbidragen till landstingen och kommunerna skall minska med minst 4 miljarder. Detta gör det naturligtvis inte lättare för landstingen att efterkomma riksdagens beställning då det gäller omsorgslagen. Samtidigt som ni ger er oreserverade anslutning till de förbättringar omsorgslagen innebär för psykiskt utvecklingsstörda, kräver ni att statsbidraget till särskolorna skall dras in. Ni säger att ni vill medverka till att bryta de handikappades isolering, men ni kräver att statsbidraget till färdtjänsten och till anordnande av hissar i gamla hus skall avskaffas, vilket skulle minska tillgängligheten och öka många handikappades isolering.

Ändå har ni, precis som Eliasson sade, alla skrivit under det gemensamma handikappolitiska program som tillkom under FN:s handikappår. Där står beträffande färdtjänsten: "För att garantera en sådan utveckling och en godtagbar standard på färdtjänsten bör ett specialdestinerat statsbidrag till kommunernas färdtjänst bibehållas." Då det gäller sjukförsäkringen står det i samma program, undertecknat av samtliga tre borgerliga partier: "Brister i det ekonomiska skyddet vid sjukfrånvaro drabbar i första hand handikappade, kroniskt sjuka och andra hälsosvaga grupper. Från handikappsynpunkt är det därför väsentligt med ett sjukförsäkringssystem som inte ger ekonomiska avbräck vid sjukdom."

De handikappade själva har förklarat att det var det allvarligaste som hänt, när ni förra gången försökte försämra sjukförsäkringen. Nu har ni föreslagit nya försämringar på minst 1,7 miljarder, som allvarligt skulle drabba de handikappade.

Detta program har med era namnunderskrifter sänts till Förenta nationerna. Trots det och trots era högtidliga deklarationer föreslår ni att sjukförsäkringen skall försämrats och att statsbidrag till färdtjänsten skall tas bort!

Herr talman! Denna redovisning, som jag har velat lämna nu därför att den hör hemma här, räcker för att man skall förstå de handikappades misstro mot den goda vilja som de borgerliga talar så mycket om men gör så förfärligt litet för att leva upp till. Därför vill jag se den positiva ton som ändå används av Nils Carlshamre och Ulla Tillander som ett tecken på att vi i fortsättningen skall få ett mer fruktbarande resonemang kring de här frågorna.

Anf. 12 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Socialministern försöker skyla över det faktum att han får en bakläxa av riksdagen. Att få ett enhälligt tillkännagivande av att reformen och propositionen är otillräckliga är faktiskt ingen liten sak. Om riksdagen bifaller socialutskottets enhälliga förslag i dag, betyder det att vi påbörjar en reform när det gäller omsorgslagen men samtidigt säger att det socialministern föreslog var otillräckligt. Med detta tillägg, den beställning som socialutskottet uttalar sig för, kan detta däremot inom loppet av något eller ett par år vara början till en stor reform av omsorgsverksamheten.

Det oroar mig litet att socialministern beskriver vad socialutskottet säger som en beställning av en allmän utredning. Det är faktiskt en beställning av ett nytt förslag, efter det ytterligare utredningsförfarande som kan behövas. Som Nils Carlshamre påpekade skall vi inte överdriva behovet av denna utredningsinsats. Omsorgskommittén var ju mycket utförlig på den här punkten.

Det handlar om ett enhälligt tillkännagivande, och det förpliktar naturligtvis – jag delar socialministerns mening. Vi har alla ett ansvar för att se till att detta nu förverkligas under loppet av ett eller ett par år.

Det förslag som läggs fram i dag är ett otillräckligt förslag. Det handlar om ett tillägg av två grupper – nog så betydelsefulla – men det rör sig bara om kanske 1 400 personer. Utanför lagen kommer däremot stora grupper – i förhållande till detta antal – att hamna. Det kan röra sig om 13 000–14 000 handikappade barn och ungdomar som inte får del av omsorgslagens särskilda omsorger. Det är i denna relation som jag tycker att det blev en spänd förväntans upplösning i något ganska otillräckligt, och på den punkten är jag besviken.

Nu säger socialministern att det är angeläget att de som omfattas tar emot förslaget positivt. Ja, de hade tagit emot omsorgskommitténs förslag mycket positivt. Men kritiken blev utförlig och hård efter det att det blev klart att beredningen reducerat förslaget på det sätt som jag har beskrivit. Inte minst gäller det kritiken från de rörelsehindrade. Men de har varit angelägna om att alla partier skall ställa sig bakom löften om en snar utvidgning, och det är detta som i dag är den viktiga delen av beslutet.

Anf. 13 NILS CARLSHAMRE (m) replik:

Herr talman! Jag tror att vi varken kan eller bör försöka att inom ramen för en replik eller två ta upp hela debatten om statsbidrag, kommuner, stat och allt detta en gång till. Jag vill bara säga två saker.

Det första: Moderata samlingspartiet har föreslagit betydande indragningar från kommunerna i form av statsbidragsminskningar. Regeringen har också föreslagit betydande indragningar. Beloppen lär vara ungefär likvärdiga. Är det någon skillnad är regeringens förslag större än moderaternas. Vi använder en helt annan teknik – det är riktigt – men minskningen av kommunernas betalningsförmåga måste ju bli densamma i båda fallen. Det är det ena.

Det andra är att hela föreställningen om att välfärden tryggas av

statsbidrag i dag är lika föråldrad som den gamla omsorgslagen eller ännu värre. Det var riktigt en gång att detta var vägen för att göra det möjligt för kommuner och landsting att uppfylla sin uppgift. Men i dag är det inte så. Staten är helt enkelt inte tillräckligt kreditvärdig för att duga som borgensman för välfärden. Det är staten som har den urusla ekonomin, och det är till denna urusla ekonomi som vi uppmanas att knyta våra förhoppningar om en bevarad välfärd. Jag tror helt enkelt inte på det.

Om Sveriges handikappade och andra som tar del av välfärden i det här samhället skall lita på statskassan för att få behålla den välfärd som vi har och bygga ut den ytterligare, då är det ett svagt hopp vi har att ty oss till. Statskassan har i dag inte den kreditvärdigheten – så enkelt är det. Vi får söka helt andra vägar för att garantera det vi alla vill ha.

Låt mig bara lägga till en sak – jag hoppas slippa ta del i debatten ytterligare – om själva grundsynen, som ändå skiftar litet från inlägg till inlägg. Jag tycker att man skall se det förslag som vi har som något mycket enkelt. Det är inget tvivel om att t. ex. socialtjänstlagen fullt ut och till sista paragraf skall gälla för alla människor, inkl. alla handikappade. Det är den källa ur vilken vi skall ösa vår välfärd – allihop. Men det finns de som behöver längre sked att ösa med än vi andra, och det är den skeden som vi skall sätta i deras händer med hjälp av omsorgslagen. Och jag vill att så många som möjligt, så många som behöver det, skall få tillgång till det redskapet. Märkvärdigare än så är det inte med en generell sociallagstiftning och omsorgslag.

Anf. 14 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Jag tycker att Sten Andersson skall tala med litet mindre bokstäver om ökade kostnader för de handikappade, med tanke på alla de negativa åtgärder som socialdemokraterna har vidtagit under den senaste valperioden och som drabbar alla i samhället, särskilt svaga grupper. Jag tänker då på de mer än 70 olika skattehöjningar som socialdemokraterna har genomfört. För att nämna ett par kan jag ange höjningen av fastighetsskatten och bensinskatten. Den senaste chockartade räntehöjningen medför naturligtvis också ökade kostnader på alla områden, och då inte minst för de grupper som vi i dag talar om.

Anf. 15 Socialminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Två av de handikappades absolut främsta företrädare är ledamöter av denna kammare. De kan tala om var handikapprörelsen står i denna fråga med större trovärdighet än vad Ingemar Eliasson kan göra.

De kan också tala om huruvida utskottets uttalande skall betraktas som en bakläxa. Nej, Ingemar Eliasson, det är ett folkpartistiskt önsketänkande att detta skulle vara en bakläxa. Det som föreslås av utskottet är redan föreslaget av regeringen. Det finns ingenting i denna del av förändringarna som jag har någon anledning att motsätta mig. Det är bara det att Ingemar Eliasson, i motsats till herr Carlshamre, söker strid för stridens egen skull. Han vill inte ha samförstånd i denna fråga.

Ingemar Eliasson sade: Visst har socialministern rätt då han hävdar att

dagens beslut förpliktar. Vi har alla ansvar för att besluten verkligen översätts i praktisk handling, så att de handikappade får del av de ganska stora förbättringar som numera också herr Eliasson erkänner finns i förslaget. Men tar man sitt ansvar, om man skär ned statsbidragen till dem som skall verkställa besluten?

Ingemar Eliasson sade att vi inte skall vidga denna diskussion till en ekonomisk debatt. Nej, det förstår jag att ni inte vill. Men det hela hänger ihop. Försämrar ni landstingens ekonomi, försämrar ni också möjligheterna för dem att gå riksdagen till mötes – det är självklart.

Nils Carlshamre försökte undvika den ekonomiska debatten, och det hade varit klokt om han hade fullföljt den ambitionen. Han sade att vi från socialdemokratiskt håll också har föreslagit betydande indragningar. Det skulle bara vara någon liten skillnad i tekniken. Den skillnaden är dock inte så liten. På grund av den goda likviditet som kommuner och landsting har i år och nästa år drar vi in pengar från dem, men pengarna är deras. Den stora skillnaden – och den är minsann inte teknisk – är att ni beslagtar pengarna. Ni tar av kommuner och landsting pengar och behåller dem. Fråga en landstingspolitiker eller kommunalpolitiker, så får herr Carlshamre klart för sig vad skillnaden består i!

Herr Carlshamre frestades att avge en principiell deklaration: Vi kan inte lösa dessa problem med statsbidrag. Jag ber att på nytt få läsa upp det som beredningsgruppen för internationella handikappåret sade om färdtjänsten. Moderaterna har alltså föreslagit att statsbidraget till färdtjänsten helt skall tas bort. I betänkandet står det:

”För att garantera en sådan utveckling och en godtagbar standard på färdtjänsten bör ett specialdestinerat statsbidrag till kommunernas färdtjänst bibehållas.”

Detta är underskrivet av Nils Carlshamre, i egenskap av ordförande i denna kommitté, som utförde ett förtjänstfullt arbete.

Anf. 16 NILS CARLSHAMRE (m) replik:

Herr talman! Sedan de orden skrevs har Sveriges ekonomi vanskötts ytterligare några år. Mycket av det som tidigare har skrivits gäller tyvärr inte i dag.

Socialministern sade att vi kan fråga här närvarande representanter för handikapprörelsen hur de ser på hela detta komplex. Ja, det kan vi göra. Då kanske de också kan upplysa om vad det gör för skillnad för en handikappad som behöver kommunens stöd, om de pengar som skulle användas till detta ligger någonstans med en etikett på vilken det står att kommunen fortfarande äger pengarna men inte får lov att använda dem till stöd för handikappade. På vilket sätt blir stödet i detta fall effektivare än om man säger som det är, att kommunerna – även den fattigaste – nästan är rika som Rockefeller jämfört med den utfattiga staten?

Anf. 17 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! När det gäller handikapprörelsens åsikter kan jag bara hänvisa och referera till det som har framförts vid ett antal sammanträffanden och i den uppvaktning som har gjorts inför utskottets ledamöter, där handikapprörelsen uttryckte en stark önskan om att utskottet och riksdagen enhälligt skulle uttala sig för en utvidgning av personkretsen. Anledningen till detta är naturligtvis att man inte är nöjd med den utformning som propositionen föreslår på den här punkten.

Det oroar mig fortfarande, herr talman, att socialministern tar så lätt på vad ett enhälligt utskott säger. Det är inte bara så att utskottet uttalar sig för en allmän utredning. Vi beskriver ganska utförligt vad syftet med nästa steg skall vara, nämligen att låta alla barn och ungdomar som har behov av särskilda omsorger omfattas av omsorgslagen. Vi säger också att detta bör ske skyndsamt. Jag hoppas att socialministern, för den händelse han skulle få förnyat förtroende i ämbetet, innan debatten är slut uttalar som sin vilja att efterkomma denna önskan och då inte någon gång i framtiden, utan skyndsamt. Det skulle också vara intressant att få socialministerns kommentar till det som både Nils Carlshamre och jag har sagt, nämligen att det borde vara möjligt att redan under nästa år fatta ett sådant beslut.

Herr talman! Socialministern försöker återigen att snabbt gå över till andra frågor, som han uppenbarligen hellre diskuterar. Jag vill bara för klarhets vinnande säga att folkpartiet inte har föreslagit någon neddragning av statsbidragen för färdtjänst eller särskola. Men när socialministern ändå håller på med att beräkna vilka effekterna skulle bli för de handikappade kan han ju upplysa riksdagen om hur mycket dyrare resorna till och från arbetet för de handikappade som är lyckliga nog att ha ett arbete blev genom den höjda bensinskatten, eller hur mycket dyrare det kommer att bli för dem som skall byta bil efter den höjda bilaccisen. Han kan också upplysa om hur mycket mera moms de har behövt betala under den tid som socialdemokraterna har suttit i regeringen eller om något annat som har haft effekt för de handikappade och försämrat deras villkor.

Men, herr talman, helst ser jag att vi ägnar oss åt dagens ämne, nämligen omsorgslagen.

Anf. 18 Socialminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Om vårt beslut beträffande den omsorgslag som vi är helt eniga om skall förverkligas, leder detta till en kostnadsstegring – hur stor den blir kan man diskutera – för landstingen. Om man då kraftigt minskar statsbidragen till landstingen, minskas självfallet också deras möjligheter att efterkomma riksdagens beslut. Där finns ett samband. Det är ingenting ovidkommande jag diskuterar när jag tar upp detta.

Herr Carlshamre säger att sedan han skrev under programmet där han krävde fortsatta statsbidrag till färdtjänsten har landets ekonomi vanskötts ytterligare några år. Det kan diskuteras, men det var ändå en bekräftelse från en ledande moderat att ekonomin vansköttes under de tidigare åren, och det var väl då åren 1976–1982. Det var det första erkännandet från det hållet.

Sedan sades det att kommunerna är rika som troll. Ja, just nu är det riktigt. Kommuner och landsting har en god likviditet. För att detta inte skall leda till ett ökat inflationstryck har vi dragit in en del av pengarna. Men det är deras pengar, och pengarna avkastar ränta och får sedan användas. Och det är klart att en kommun som står inför beslut om att införa kostnadskrävande reformer ser det långsiktigt. Vet man att man kan förlora pengarna och bli fattigare i framtiden, då blir man försiktigare. Åtgärden har alltså en helt annan effekt än om man konfiskerar pengarna, som ni har föreslagit.

Ingemar Eliasson! Jag är djupt engagerad i handikappfrågorna. Jag tar inte lätt på dessa. Men så mycket skall ni ha klart för er att jag aldrig kommer att lägga fram ett förslag som går emot de handikappade och deras företrädare. Därför skall de finnas med i det här sammanhanget. – Ingemar Eliasson skakar på huvudet. Använd det till något annat! Det kan vara nyttigt ibland.

Jag skall inte gå vidare in på detta. Det finns ett samband – ni kommer inte undan. Ni lägger fram förslag som försämrar för de handikappade. Samtidigt talar ni om hur varmt ni omfattar förbättringsförslag för de handikappade. Ni sjunger falskt!

Eftersom vi, herr talman, lever i en period då vår och försommar har kommit på en gång vill jag i all stillhet erinra om vad en mycket folkkär regeringsledamot i en tidigare socialdemokratisk regering sade till mig, då vi satt och diskuterade vårtecken: blommorna, fåglarna som kom. Han sade så här: "Du skall veta att jag älskar fåglarna som kommer om våren, men det finns en sort som jag tycker riktigt illa om, och det är de fåglar som kommer i flockar tidigt på våren varje år. Det är en flock finkar, politiska smilfinkar, som säger en sak men menar någonting annat."

Jag vill inte tro att det är det som vägleder er, men tag ändå det här uttalandet som ord att tänka på – det kan det vara värt.

Talmannen anmälde att Ingemar Eliasson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 19 BENGT LINDQVIST (s):

Herr talman! Diskussionen om den nya omsorgslagen utvecklas till en mycket viktig principiell diskussion om handikappolitiken. Av flera talare här har framhållits att målet för alla strävanden på handikappområdet måste vara integrering och normalisering. I förlängningen av detta vill vi naturligtvis se en politik som också behandlar handikappades behov på ett sätt, som är normalt inte bara för sakfrågorna utan också för det administrativa system som vi har i vårt land.

När översynen av omsorgslagen inleddes var detta, som också har påpekats i debatten tidigare, motiverat av att lagens utformning framstod som förlegad inte minst mot bakgrund av att den allmänna lagstiftningen hade förändrats. Jag vill erinra om att både socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen tillkommit på senare år, mitt uppe i det arbete som pågick i omsorgskommittén. Det fanns således som utgångspunkter för en översyn av omsorgslagen både de erfarenheter som gjorts under åren, där ju väldigt

mycket kring lagen varit positivt, och den förändrade situation som de nya lagarna fört med sig. Från början var arbetet helt och hållet inriktat på de grupper som hittills omfattats av omsorgslagen, dvs. de begåvningshandikappade. Men rätt snart kom frågan om andra gruppers behov av särskilda omsorger in i bilden. Den viktigaste diskussionen gällde då handikappade barn.

Det är riktigt att det i remissopinionen fanns ett kraftigt stöd för den tanke som omsorgskommittén framförde, att personkretsen skulle gälla alla barn och ungdomar som har behov av omsorgerna. Under det fortsatta arbetet kom emellertid frågor av principiellt slag in i bilden, som gällde ansvaret hos kommuner och landsting samt stödet i nu gällande allmänna lagar. Dessa var av så allvarlig principiell art att de skapade svårigheter och oklarheter när det gällde personkretsen i samband med den här lagen.

Omsorgsberedningen tillsattes bl. a. för att söka utreda de här frågorna. Under arbetets gång förstärktes hos många intrycket av att det nu är bättre att ta första steget genom en översyn som är mera traditionell och som gäller de grupper som hittills haft sitt stöd i den här lagen.

En intressant diskussion har kommit upp om begreppet pluslag. Bakgrunden är att mycket långtgående ansvar ligger på kommunerna genom socialtjänstlagen och på landstingen genom hälso- och sjukvårdslagen.

Ingen, tror jag, vill frånta landsting och kommuner det ansvar som de får genom dessa allmänna lagar. Följaktligen är det en viktig fråga att precisera: Vad är då meningen med en pluslag? Vilka särskilda omsorger har inte stöd i den lagstiftning som redan finns?

I den lag som vi nu skall ta ställning till gäller personkretsen begåvningshandikappade. En utvidgning har skett genom att man tar med personer med barndomspsykos och vissa hjärnskador, men området är så att säga detsamma. Det handlar om begåvningshandikapp.

Lagen är intressant inte minst mot bakgrund av tendensen till allt allmännare och mera målinriktade lagar. Den här lagen har ett konkret innehåll. Den talar om fem olika omsorger. Den anger en bestämd personkrets som kan komma i åtnjutande av omsorgerna, och den anger vem som har ansvaret för att omsorgerna kommer till stånd, nämligen landstingen. Lagen är också utformad som en rättighetslag med möjligheter till överklagande för den enskilde. Men hela tiden är omsorgerna utformade på de traditioner som finns inom området begåvningshandikapp.

Det viktigaste och det enda verkligt tungt vägande skälet för tveksamheten att gå vidare på det här området gäller just frågan om innehållet i de särskilda omsorgerna och deras avgränsning till den allmänt gällande lagstiftningen. När föreligger ett behov av särskild omsorg som är av det slaget att det bör föras in i den omsorgslag som finns?

När det gäller de nu aktuella grupperna har det sagts att pluslagen är motiverad av framför allt de specialkunskaper som behövs för att tillgodose utvecklingsstördas och andra begåvningshandikappades behov. Där finns en lång tradition att bygga vidare på inom landstingen. Inom vilka andra områden har landstingen sådana djupgående kunskaper och på vilka av de

områdena finns det behov av en reglering i form av särskilda omsorger i lagen?

Möjligen kan man också se det på följande sätt: När en insats för en grupp handikappade är av fundamental betydelse och av stor omfattning kanske den är svår att tillgodose med stöd enbart i de allmänna lagarna. Jag vill då erinra om att enbart socialtjänstlagen och inte hälso- och sjukvårdslagen har besvärsmöjligheter. Kanske kan detta vara ett motiv för en utvidgning av omsorgslagen.

Frågan om vilka grupper som skall ingå är således inte så enkel som det har framkommit i en del inlägg i debatten.

Nu säger vi i utskottet att vi vill ha en översyn av övriga gruppers behov, dvs. att det bör preciseras vilka grupper som skall ingå. Och vi vill också få till stånd en kompletterande utredning av vilka behov av särskilda omsorger som kan föreligga. Från den socialdemokratiska gruppen gör vi den tolkningen av begreppet *särskilda omsorger* som jag nyss har redovisat. I intet fall är vi beredda att föra in omsorger i den här lagen som på ett naturligt sätt kan tillgodoses genom den allmänna lagstiftning som finns i samhället. Det är en viktig principfråga att handikappades behov så långt det över huvud taget är möjligt skall tillgodoses inom ramen för den allmänna lagstiftningen. Detta är viktigt för oss att understryka, inte minst mot bakgrund av den debatt som pågått.

Vi blev i utskottet uppvaktade av bl. a. Handikappförbundens centralkommitté. I delegationen ingick även representanter för de organisationer som har alldeles särskilt stora intressen på det här området. Jag uppfattade det närmast som en vädjan från HCK att utskottet skulle ställa upp på propositionen i den form den har. Det gällde särskilt i fråga om personkretsen. Dessutom skulle man också i övrigt ytterligare understryka behovet av att få den översyn som redan nämnts i propositionen. Ett ytterligare skäl var att man ville söka enighet politiskt och bevara den enighet som man inom handikapprörelsen efter en del svårigheter lyckades skapa kring detta synsätt.

Vi socialdemokrater i utskottet ville gärna vara med om ett sådant tillkännagivande. Förutsättningen för oss var då att vi nådde enighet och att vi undvek politisk strid. Och därför vill jag, herr talman, å hela den socialdemokratiska gruppens vägnar säga att vi är både djupt besvikna och irriterade över hur utskottets ordförande har fört debatten vidare. Han använder nu uttryck som social nedrustning, det bidde en tumme, propositionen vill reducera insatserna för vissa handikappgrupper.

Om detta hade sagts på den kongress som jag just kommer ifrån, nämligen HCK:s, skulle vi förmodligen ha ansett att utskottets ordförande "är ute och cyklar". Det är möjligt att man inte uttrycker sig så i riksdagen, men jag tycker att detta är ganska träffande. Jag anser att det över huvud taget inte finns något försvar för att först vara med om en uppgörelse i utskottet – vilken jag har redogjort för, och där det mycket klart sägs att vi skulle söka enighet och undvika strid – och dagen efter låta sig intervjuas i pressen och gå till frontalangrepp mot propositionen. Utskottets ordförande kan väl ändå inte

Nr 162

Onsdagen den
5 juni 1985

Ny omsorgslag

inbilla sig att s-gruppen agerar alldeles utan kontakt med sin egen regering?

Vi har lyssnat till handikapprörelsen, säger Ingemar Eliasson. I så fall sov Ingemar Eliasson när HCK uppvaktade utskottet. Budskapet var nämligen klart och entydigt: Ställ upp på propositionen, men gör ett tillkännagivande om behovet av en översyn. För mig är det obegripligt att utskottsordföranden då går ut på det här sättet, både här i debatten och i övrigt.

Herr talman! Jag skall inte kommentera reservationerna i betänkandet. De har debatterats tidigare, och jag tycker att de motiv som finns för utskottets skrivning har blivit klarlagda.

Jag vill därmed yrka bifall till hemställan i utskottets betänkande i dess helhet och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 20 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! En replik till Bengt Lindqvist är dess värre nödvändig. Vi som sitter i utskottet, dvs. Bengt Lindqvist och jag och en del andra, är ense om det som står i betänkandet. Min kritik har riktats emot regeringen för att propositionen var bristfällig. Vi har i enighet kunnat komplettera och förbättra förslaget, och det som riksdagen nu föreslås anta som sitt beslut är inledningen till en viktig reform. Jag har, inom parentes sagt, inte använt ordet social nedrustning – men det må vara. Jag tycker att propositionen var en besvikelse, och det vet jag att många handikappade tyckte att den var, i förhållande till vad omsorgskommittén hade föreslagit.

Angreppet som jag har riktat mot propositionen kan inte komma som någon överraskning. Vi anförde dessa synpunkter redan i vår motion. Det är samma kritik som har riktats mot propositionen från centern och moderaterna såsom varande ett otillräckligt förslag till reform.

HCK:s uppvaktning hos utskottet hade naturligtvis varit onödig om man var helt tillfreds med allt som stod i propositionen. Budskapet var: Politisk enighet – vi vill hellre ha uttalade utfästelser från alla partier än en uppsplitande strid. Men det var också ett klart uttalande för att omsorgslagen skulle omfatta alla handikappgrupper med behov av särskilda omsorger.

Detta uttalande blev så tydligt att ingenting kunde missförstås på den punkten. Jag inser att man kan lyssna till detta budskap med litet olika öron. Men jag kan säga att vi som motionärer inte hade gått med på denna enhälliga framställning om den inte var mer förpliktande än det som redan stod i propositionen. För oss var det otillräckligt.

Det är på den här punkten, herr talman, som jag har varit oroad för att inte socialministern har uppfattat allvaret i utskottets uttalande. Jag hoppas att Bengt Lindqvist snarare understryker detta allvar än uttunnar vad utskottet säger.

Anf. 21 BENGT LINDQVIST (s) replik:

Herr talman! Det var glädjande att höra att Ingemar Eliasson inte står för det uttalande som återges i Dagens Nyheter av den 23 maj om social nedrustning.

Handikapprörelsen vill ha en översyn. Det förstod vi också. Handikapprö-

relsen vill att de barn och ungdomar som har behov av särskilda omsorger, i den bemärkelse som jag försökte utveckla, verkligen får del av dem. Det var det budskap vi fick plus en vädjan om politisk enighet. Den politiska enigheten i den här frågan är inte minst viktigt eftersom det förestår ett val inom snar framtid. Ingen av oss vet vem som kommer att fortsätta arbetet i socialdepartementet.

Jag vill också, herr talman, i denna replik ta upp en sak som jag tappade bort i mitt anförande, nämligen handikappade och skatten. Det är nog få grupper i vårt samhälle som har så stor förståelse som handikappade för att samhället måste skaffa resurser på olika sätt för att med lämpliga medel kunna vidta de stödåtgärder och ge de former av hjälp som behövs för utsatta grupper.

Handikappade har verkligen fått prova på vad en svag offentlig sektor innebär. Det är en viktig observation att göra. Det vill jag gärna göra Ingemar Eliasson uppmärksam på.

Anf. 22 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Det senare uttalandet var litet anmärkningsvärt; att handikappades förståelse för höjda skatter skulle vara extra stor. Det skulle vara intressant att veta hur mycket de handikappade har fått tillbaka av dessa skatter. Anledningen till deras förståelse skulle vara att inkomster behövs för att tillgodose deras behov av särskilda omsorger. Det sambandet finns naturligtvis. Men hur mycket av det som regeringen nu har tagit in på höjd moms, höjd bensinskatt, höjd bilaccis – om vi nu får en sådan – och alla andra skattehöjningar har kommit tillbaka till de handikappade? Har de på någon punkt fått det bättre med hjälp av alla dessa skattehöjningar. Sanningen är naturligtvis den, att är man lycklig nog att ha fått ett arbete och en förvärvsinkomst, så har man fått en skattehöjning som långt överstiger de förbättringar man fått. Det skulle kanske ha kostat 300 miljoner att utvidga omsorgslagen nu till att gälla alla handikappade. De pengarna fanns uppenbarligen inte någonstans, trots alla dessa skattehöjningar.

Förtidspensioneringen av handikappade fortgår med oförminskad styrka – det kanske t. o. m. är så att vi förtidspensionerar fler just nu. För det finns det pengar, men inte för att ge dem arbete. Det är nog så, herr Lindqvist, att handikappade kunde ha förståelse för höjda inkomster till staten, om de fick mer tillbaka. Men de har drabbats av alla skattehöjningar utan att ha fått det stöd och den hjälp som de är berättigade till.

Anf. 23 BENGT LINDQVIST (s) replik:

Herr talman! Den främsta anledningen till att handikappades behov inte har kunnat tillgodoses fullt ut är just att samhället saknar resurser. Anledningen till den ekonomiska krisen har vi diskuterat många gånger, men jag vill erinra om det ras som inträffade mellan åren 1976 och 1982 och att vi fortfarande lever under sviterna av detta.

Skattehöjningar och allmänna förstärkningar av statens inkomster i dag medför ju för det första att vi inte behöver vidta några sociala nedskärningar

av den typ som duggade så tätt under åren 1980 till 1982 och för det andra att vi lyckats bibehålla standarden på pensionssystemet, på sjukförsäkringssystemet och på arbetslöshetsersättningen – områden där de borgerliga partierna vill försämrade. Det är skillnaden mellan den politik som förs av oss och den politik som förs av de borgerliga.

Anf. 24 INGVAR BJÖRK (s):

Herr talman! Det är med stort intresse som jag tagit del av regeringens förslag till ny omsorgslag, nämligen proposition 1984/85:176. Med lika stort intresse har jag tagit del av socialutskottets betänkande 27, som man ägnar åt denna fråga.

Bakom den proposition som vi skall behandla i dag, liksom bakom utskottets betänkande, ligger det helt naturligt ett mycket stort arbete. Vi har kunnat ta del av omsorgskommitténs betänkande, som hade titeln Omsorger om vissa handikappade och som ingår i statens offentliga utredningar. Dessutom har vi kunnat ta del av en arbetsgrupps arbete med den fortsatta beredningen av ärendet.

När jag nu läser propositionen och utskottsbetänkandet tycker jag att det allra mesta är bra. Jag tycker att de resonemang man för är i stort sett riktiga.

Men, herr talman, på en punkt har jag en kritisk uppfattning, och det är samma kritiska uppfattning som De handikappades riksförbund har framfört. Förbundet har länge framfört meningen att de samhällsorgan och kommunala nämnder som ger service och stöd till medborgare i allmänhet också har skyldighet att göra sina insatser tillgängliga för handikappade. Man finner det inte motiverat att införa en särskild lag, och man befarar att tillkomsten av en sådan lag kommer att verka tvärs emot de normaliseringssträvanden som alla tycks föredra.

De handikappades riksförbund säger vidare att inför man en sådan lag leder detta till att de styrande på det kommunala området kommer att minska sina insatser för de handikappade. Man skulle kunna säga att speciallagstiftning aldrig varit lyckad för de rörelsehindrade. Det har snarare varit ett hinder.

Jag skulle vilja citera socialutskottets uppfattning, som återfinns på s. 7 i betänkandet. Där står följande:

”Som framkommit vid beredningsarbetet förutsätter emellertid en sådan utvidgning ytterligare utredningsarbete. I propositionen framhålls att socialministern har för avsikt att senare återkomma till regeringen i frågan om att utreda behovet av åtgärder för andra grupper av barn och ungdomar än dem som nu föreslås ingå i omsorgslagens personkrets. Detta utredningsarbete skall enligt utskottets mening inriktas på att precisera vilka grupper som bör omfattas av lagen och belysa behovet av kompletterande särskilda omsorger. Utskottet vill vidare kraftigt understryka att utredningsarbetet bör bedrivas skyndsamt. Syftet bör vara att utvidga omsorgslagen att gälla alla barn och ungdomar som har behov av särskilda omsorger.”

Jag vill i det sammanhanget säga följande. Låt representanter för handikapporganisationerna vara med i arbetet i den utredning som skall

tillsättas, och gör inget mot deras vilja!

Herr talman! Jag vill avslutningsvis återigen anföra ett citat, nu hämtat ur omsorgskommitténs betänkande – jag tycker det är ett bra citat.

”Vårt samhälle utgör en gemenskap, som omfattar alla. Var och en skall ha rätt till bostad, arbete, meningsfull fritid, privatliv och kontakter med andra. En gemenskap som inte omfattar alla blir torftigare och fattigare. Därför är det ett gemensamt intresse att alla kan vara med.”

Herr talman! Jag har inget särskilt yrkande.

I detta anförande instämde Lena Öhrsvik och Margareta Palmqvist (båda s).

Anf. 25 NILS CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Jag skall inte försöka tillföra någon ny synpunkt eller ta upp någon ny strid. Jag tror bara att det kunde vara värdefullt att ett litet ögonblick, innan vi slutar, gå tillbaka dit där vi var när vi började. Det är många som med stort intresse följer vad riksdagen gör i dag – icke så få av dem befinner sig, tror jag, på vår åhörarläktare. Det är viktigt vilket intryck vi lämnar efter oss. Under en stund nu har, tycker jag, intrycket kunnat bli litet diffust.

Här har träffats en överenskommelse i socialutskottet. Det har alltid ansetts normalt i riksdagen att när man har träffat en sådan överenskommelse står man för den till alla delar, även i den meningen att man lägger ned vapnen i den strid som till äventyrs kan ha föregått överenskommelsen. Jag tror det är angeläget att de som i eget intresse i dag följer riksdagens debatt och tar del av beslutet ändå får alldeles klart för sig att riksdagen på de här avgörande punkterna är enig. Som Bengt Lindqvist påminde om kan det i en tid, då det återstår några månader till ett val, vara särskilt värdefullt att veta att riksdagen, vad som än händer, politiskt står bakom den nya omsorgslagen och vad som skall göras för att få den att omfatta olika behövande grupper.

På tre mycket konkreta punkter har det anmälts avvikande meningar. Jag tror att vi var och en står för dem, och det skall vi göra. De ändrar ingenting i huvudsaken, att vi här har försökt skapa ett modernt lagverk för ett viktigt handikappområde och att vi gör det i mycket stor politisk enighet.

Jag vill också tillägga att vi självfallet kan diskutera – och socialministern har rätt i att det är relevant att diskutera – finansieringsfrågor, ekonomi osv. Jag är beredd att ta min del av ansvaret för alla besparingsförslag. Men samtidigt tror jag ändå att vi kan vara överens om att just där vi nu rör oss handlar trots allt inte allt om pengar.

Trots vår otålighet över att det går för långsamt har det alltså hänt mycket på handikappområdet i Sverige sedan vi fick den nu gällande omsorgslagen. Det har kunnat hända inte bara därför att vi har fått ökade materiella resurser att fördela och därför att vi i stor utsträckning har kunnat enas om att fördela dem på detta område, utan också därför att man har fått en vidgad kunskap. De som har handskats med omsorgslagen under dessa nära 20 år, inte minst inom vårdhem och specialsjukhus – som nu till stor del går mot sin förgängelse – har bidragit mycket till detta.

Det är inte allt som kan hjälpas med pengar. För många handikappade i Sverige är det grundläggande problemet att det man allra bäst behöver inte finns att köpa för pengar – och aldrig kan köpas för pengar.

Vi går framåt även på de här mer svårgripbara områdena. Det är alltid lättare att diskutera i termer av miljoner och miljarder än i termer av kunskap och förståelse, men vi går alltså framåt även på dessa områden. Det är min övertygelse att den nya omsorgslagen kommer att hjälpa till i sin mån för att vidga vår kunskap, förbättra våra attityder och öka förståelsen. Det är en av de viktiga effekterna av att få ut så många som möjligt, även gravt handikappade, i ett så normalt liv som möjligt, så nära oss andra som möjligt. Vi får se dem – det behöver vi alla.

Dessa synpunkter skall man inte bortse från när man bedömer det beslut som riksdagen nu fattar. Det är alltså i allt väsentligt ett positivt beslut.

Anf. 26 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Vi har i socialutskottet försökt nå politisk enighet i den här frågan, och det är mycket betydelsefullt. Vi har velat undvika en politisk strid. Jag vill därför beklaga att utskottets ordförande här mer talar som folkpartiets representant och inte vill bilägga den strid som inleddes med de motioner som väcktes.

Det är inte på det sättet att det finns ett socialdemokratiskt parti i riksdagen och ett i kanslihuset – och det har även framgått av socialministerns uttalande här.

När vi fattar detta beslut, hoppas jag att den enighet som vi har eftersträvat också håller från denna dag, över valrörelsen och efter valet.

Anf. 27 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! Utskottets vice ordförande vill ha enighet – och går upp och angriper mig för att jag råkar tala om att anledningen till att denna enighet har blivit möjlig är att utskottet har ställt sig bakom de motioner som folkpartiet, centern och moderaterna har väckt. Enigheten föreligger nu därför att vi har resonerat oss samman i utskottet. Jag är glad för det. Om man bara nu från olika partier förverkligar vad utskottet och snart riksdagen har uttalat, så kommer denna enighet att bestå.

Jag hoppas att den irritation som här har förmärkts från den socialdemokratiska sidan inte leder till att man tar lätt på det som socialutskottet nu önskar, nämligen en fortsatt reformering av omsorgslagen så att alla handikappade som har behov av särskilda åtgärder kommer att omfattas inom en snar framtid.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 5 och 6 (avveckling av vårdhemmen för vuxna utvecklingsstörda m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 232 röster mot 82 för reservation 1 av Blenda Littmarck m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 7 (huvudmannaskapet för särskolan)

Utskottets hemställan bifölls med 244 röster mot 65 för reservation 2 av Ulla Tillander m. fl. 5 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 10 (tillsynslagens tillämpningsområde)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Blenda Littmarck m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 162

Onsdagen den
5 juni 1985

Närradio

6 § Närradio

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1984/85:22 om närradio (prop. 1984/85:145).

Anf. 28 LARS AHLMARK (m):

Herr talman! På skilda sätt söker vi i vårt land gynna tankeutbytet via det tryckta ordet. Stora summor utgår i press- och tidsskriftsstöd. Det är en självklarhet att tidningarna delvis finansierar sin verksamhet genom annonser. Ingen tror att det kränker deras integritet.

Annorlunda förhåller det sig på etermediaområdet. Där betraktas varje tendens till ökad frihet med stor misstänksamhet av de socialistiska partierna. Sveriges Radio-koncernens s. k. public service-verksamhet har givits ett drivhusklimat som menligt har inverkat på såväl kvalitet som rationalitet.

Särskilt tydligt har denna fruktan för konkurrens manifesterat sig under närradions framväxt. Närradion är ju något så oskyldigt som det ideella föreningslivets möjlighet att via etern nå allmänhet och medlemmar i grannskapet med sitt budskap.

Detta borde vara värt all uppmuntran. Men varje steg framåt har fått tas under hårt socialistiskt motstånd. Enkelt uttryckt: Hade vi inte haft sex års borgerlig regim här i landet skulle vi inte ha fått någon närradio.

Lyckligtvis hann verksamheten etablera sig så väl – vilket vittnar om att den fyller ett behov – att den sittande regeringen inte vågar sig på att avskaffa närradion. Den nu framlagda propositionen andas dock ingen entusiasm. Tvärtom kastar man förstulet in litet grus här och var i maskineriet. Stoppas det inte blir det väl alltid litet gnissel.

Ett antal borgerliga reservationer är därför fogade till betänkandet. När jag nu kommenterar dem vill jag samtidigt understryka att vi från moderat sida ser närradion som ett första steg på vägen mot en fri radio. Såväl etableringsrätten som frågan om hur yttrandefrihetsbrott skall beivras finns det således anledning att återkomma till i en nära framtid.

Enligt propositionen bör närradioföreningarnas programutbud begränsas enligt punkterna 1–3 i 11 § närradiolagen. Det finns enligt vår mening ingen

Närradio

anledning att på detta sätt detaljreglera närradioföreningarnas programutbud. En medlem av lagrådet har även ifrågasatt grundlagsenligheten i förslaget. Ändringen av 11 § bör därför endast gälla rätten till provsändningar. Jag tillstyrker reservation 1.

Inom regeringskansliet bereds för närvarande yttrandefrihetsutredningens förslag om ett enhetligt regelsystem för yttrandefriheten vad gäller det tryckta ordet och etermedia. Mot den bakgrunden är det anmärkningsvärt att regeringen och utskottet föreslagit en begränsning av yttrandefriheten i form av en rätt för närradionämnden att interimistiskt återkalla sändningstillstånd.

Utskottet talar om en godtagbar avvägning mellan kraven på rättsäkerhet och kraven på möjligheter att kunna ingripa någorlunda omgående och effektivt. Det är en slapp attityd. Eftersom den rättsliga prövningen inte är avslutad kan ju det effektiva ingripandet visa sig oberättigat. Jag yrkar bifall till reservation 2.

För närvarande är reklam i närradion förbjuden. Det kan ha varit motiverat under ett inledningsskede och då reklam i andra etermedia i Sverige ej förekommit. Nu står vi inför en förändring på den punkten. De politiska partierna är också på väg att ompröva sin inställning till reklam i eter- och kabelmedia. Det ter sig då naturligt att låta även närradion använda reklam som inkomstkälla – man har ju inga licensmedel att tillgå.

Enligt vår uppfattning bör närradioföreningarna besluta om formerna för reklamen. Litet olika modeller kommer då säkert att uppstå och erfarenheter vinnas för framtiden. Jag tror inte att det är några stora pengar att hämta på reklam i närradion, men kanske kan man täcka vissa gemensamma kostnader och därmed göra det lättare för fattiga föreningar att vara med. Reservation 3 tillstyrks.

Närradion är till för ideella föreningar, inte för organisationer som bedriver kommersiell verksamhet. Reklam i andra former än den närradioföreningen godtagit kan eljest lätt komma att blandas in. Sändningstillstånd bör därför inte ges till föreningar med kommersiell inriktning. Jag yrkar bifall till reservation 4.

Televerket har för närvarande monopol i fråga om närradiosändarna. Sådana monopol leder erfarenhetsmässigt till fördyringar.

Det är även ur yttrandefrihetssynvinkel fel att televerkets prioriteringar kan avgöra när en sändare sätts upp. Föreningarna bör därför ha möjlighet att själva anskaffa sändarutrustning. Det är fullt tillräckligt att den godkänns av televerket. Jag tillstyrker reservation 5.

Föreningarnas främsta önskemål tycks vara att få starkare sändare. Ändå har samtliga partier i utskottet utom moderaterna slagit fast att 5 km-gränsen fortfarande skall vara huvudregel för sändarnas räckvidd. Detta är fullkomligt obegripligt med tanke på att centerpartiet i sin motion sagt att riksdagen bör uttala att där det finns ett utbrett önskemål om täckning av hela kommuner bör detta tillgodoses om det finns rimliga förutsättningar härför. Samma önskemål har flera socialdemokratiska motionärer framfört, och jag

har levt i föreställningen att även folkpartiet ville att den stela 5 km-gränsen skulle överges.

Men liksom hönan hypnotiseras av kritstrecket har socialdemokraterna visat sig oförmögna att kliva över 5 km-linjen. Och mittenpartierna har dess värre tagit steget in i den magiska cirkeln.

Några sakliga motiv framför inte utskottet. Verksamheten skall vara lokal, det är allt. Att "lokal" faktiskt inte är synonymt med "begränsad till 5 km" tycks vara helt okänt. Ett finger ger man: "Utifrån en bedömning av föreningslivets behov och ortens förutsättningar bör sändare med större räckvidd kunna få förekomma. Framför allt bör glesbygdsorter kunna komma i fråga för en sådan prövning." Observera formuleringen! Framför allt vissa orter bör kunna komma i fråga för en prövning – det är sannerligen inte särskilt generöst.

Vi moderater anser att det tvärtom är föreningslivets behov och ortens förutsättningar som skall ligga till grund för beslut om sändarnas räckvidd i varje enskilt fall så långt det är tekniskt och ekonomiskt möjligt. I praktiken torde väl det ofta komma att motsvara just en kommun, men det skall man inte behöva låsa sig för i förväg. De organisationer som arbetar med närradio har anledning känna stor besvikelse över utskottsmajoritetens ställningstagande på denna punkt. Jag yrkar bifall till reservation 6.

Regeringen föreslår att närradiomyndigheten finansieras genom avgifter från de sändande föreningarna. Den inställningen skiljer sig på ett frapperande sätt från den attityd som socialdemokraterna brukar ha till ideella organisationers arbete.

Närradioengagemanget skall tydligen göras relativt sett dyrare och därmed mindre attraktivt än annan verksamhet. Det blir dessutom svårt att få kontroll över kostnadsutvecklingen för en myndighet som endast har att skicka räkningen till andra, vilka är förpliktade att betala. De delar av närradionämndens verksamhet som innefattar myndighetsutövning bör därför bekostas av staten. Jag tillstyrker bifall till reservation 7.

Herr talman! Jag yrkar därmed bifall till samtliga reservationer i betänkandet som de moderata ledamöterna i utskottet står bakom.

Anf. 29 STINA GUSTAVSSON (c):

Herr talman! Det finns i dag ett stort intresse för den egna miljön. Storskaligheten som präglat tidigare decennier har bytts ut mot ett engagemang för det som händer på lokalplanet eller i det samhälle som vi i centern brukar kalla lokalsamhälle. Att utveckla ett lokalt medium som närradion ter sig därför naturligt för oss.

I den konkurrens på mediaområdet som alltmer gör sig gällande ligger närradions styrka i att vara just lokal. Närradion eller – som närradiokommittén benämnde sitt betänkande – föreningarnas radio har enligt vårt förmenande kommit för att stanna. Det är nu positivt att ett enigt kulturutskott föreslår en permanentning av dess verksamhet.

För att föreningarnas radio, närradion, skall fungera och tjäna sitt ändamål krävs engagerade medlemmar som är beredda att offra såväl tid som arbete.

Utöver detta engagemang behövs också ett visst mått av kunnande. Runt om i landet har föreningarna tagit fasta på att utbilda sig, såväl för att klara tekniken som för att ha ett bra programutbud. Skall närradion fortsätta att vara ett alternativ att lyssna till krävs dessa kunskaper. Närradion betyder för föreningarna en ny informationskanal till såväl medlemmarna som den breda allmänheten.

De lokala närradioföreningarna har också i många fall varit pådrivande i utbildningssammanhang och lagt ner mycket arbete på samordning föreningarna emellan. Sveriges närradioförbund, som är en sammanslutning för närradioföreningarna i landet, har bl. a. aktivt verkat så att etiska regler numera finns för verksamheten, och dess etiska nämnd följer noga programmens innehåll.

Närradiokommittén, som hittills administrerat verksamheten, föreslås nu bli ersatt av en ny myndighet, närradionämnden.

Från centern tillstyrker vi detta förslag, men vi anser att möjligheten till en samordning av närradionämnden och den nämnd som är aviserad för kabel-TV, kabelnämnden, bör undersökas. Även om det skulle visa sig att det behövs skilda nämnder för de båda verksamheterna, har vi den uppfattningen att det finns en del att vinna på att samordna lokaler, administrativa funktioner och teknisk utrustning.

I motion 3006 har vi dessutom föreslagit en lokalisering till Kalmar. Anledningen till detta förslag är att det i Kalmar redan finns vissa arkivfunktioner och att högskolan dessutom har fortbildning där av journalister, den s. k. Fojo-utbildningen. I ett särskilt yttrande till detta betänkande har vi uttryckt vår uppfattning att det när ny verksamhet inrättas är lämpligt att förlägga denna utanför storstadsområdena.

I kulturutskottet har diskussioner uppkommit om det förslag som gäller sändningstid och programutbud. Utskottet har inte blivit enigt på den här punkten. Huvudtanken bakom närradion är att ideella föreningar skall kunna producera och sända program som ett led i den egna föreningens verksamhet. Förslaget från regeringen bygger på det förslag som en enig närradiokommitté lagt i denna del. Vi kan från centerns sida ansluta oss till samma uppfattning. Det är viktigt att lyssnarna får veta vem som står för programmen.

När det gäller det ansvarighetsrättsliga har närradion infogats i samma system som gäller för tryckta skrifter och den allmänna rundradion – dvs. om ett yttrandefrihetsbrott begåtts i närradiosändning kan den ansvarige utgivaren åtalas för programmet. Därutöver kan också sändningstillståndet för föreningen återkallas.

Lyckligtvis har närradion så när som på något fall varit förskonad från yttrandefrihetsbrott. Innan en dom vunnit laga kraft går det tyvärr lång tid, och detta är inte tillfredsställande. För närvarande bereds dock ett förslag från yttrandefrihetsutredningen i regeringskansliet. Vi vill från centern avvakta med ställningstagandet tills detta förslag föreligger, och vi avvisar i nuläget förslaget om att sändningstillstånd skall kunna dras in interimistiskt.

Det finns några frågor som ofta ställs från de sändande föreningarna.

En fråga gäller möjligheten att använda egna sändare. Enligt vår mening bör det vara möjligt att de som har kompetens att sköta sändare får ha egen sändare. Självfallet skall sändaren vara godkänd av televerket.

En annan fråga gäller sändarnas räckvidd. I fyra motioner pekas på möjligheten till kommunteckning för föreningarna. Föreningarnas verksamhetsområde sammanfaller ju ofta med kommunernas. Sveriges närradioförbund har också framfört liknande önskemål. Enligt centerns uppfattning måste man ta hänsyn till föreningarnas behov och ortens förutsättningar, varför huvudregeln om en radie på fem kilometer bör kunna frångås. Utskottsmajoriteten har också med anledning av motionerna gett uttryck för samma uppfattning. Därför tycker jag att den moderata reservationen egentligen är obegriplig. Vi borde ha hamnat på samma linje.

Slutligen, herr talman, några ord om finansieringen, en icke oväsentlig fråga för de sändande föreningarna. När försöket med närradio inleddes underströks det att ekonomin inte fick vara ett hinder för föreningarna att medverka. Men det förslag som utskottsmajoriteten nu lägger kan bli en hämsko på föreningarna. Förslaget kan innebära nära nog en fördubbling av avgifterna inom en snar framtid. Från centern kan vi inte ställa upp på denna drastiska höjning, utan vi anser att staten skall stå för de kostnader som har med myndighetsutövningen att göra.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 2, 5 och 7 samt i övrigt bifall till utskottets hemställan beträffande närradio.

Anf. 30 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Närradion har blivit en stor framgång. Den försöksverksamhet som har pågått i närmare sex år har visat på ett oavbrutet ökat intresse för närradion från både publiken och de sändande organisationerna.

Men då närradioverksamheten introducerades var motståndet stort. Både socialdemokraterna och vänsterpartiet kommunisterna gick emot närradion. De hävdade att närradion var ett odemokratiskt medium. Det skulle vara dyrt och bli tillgängligt bara för de rika organisationerna, och närradion skulle vara ett hot mot Sveriges Radios programverksamhet.

På alla dessa punkter har motståndarna fått erkänna att de gjorde en felbedömning. Jag betraktar detta som andens seger över materien. Jag vill gärna vitsorda att statsrådet Bengt Göransson för sin del aldrig har gett uttryck åt en sådan vantro på närradion som t. ex. Bertil Zachrisson, Georg Andersson och andra ledande socialdemokratiska kulturpolitiker gjort sig till talesmän för.

Sommaren 1979 skrev t. ex. Bertil Zachrisson i en artikel om närradion i Dagens Nyheter:

”Den är dyr, så dyr att det i längden bara är stora, väletablerade organisationer som har råd. Men närradion är också isolerande. Organisationerna förvisas till egna hörn av medievärlden, och press, radio och TV får alibi för att strunta i organisationerna.”

I dag kan man på många håll tvärtom konstatera att socialdemokratiska organisationer och grupperingar inom arbetarrörelsen är bland de mest aktiva inom närradion.

Närradion har alltså kommit för att stanna. Det är min övertygelse att den inom ett begränsat antal år kommer att finnas över hela landet.

I dag skall riksdagen fatta beslut om att permanenta närradion – och det är bra. Men det finns fortfarande några skönhetsfläckar i utskottsmajoritetens ställningstagande. På det hela taget går dessa tillbaka på regeringens regleringsiver.

Det finns t. ex. ingen anledning att så detaljreglera närradioföreningarnas programutbud som sker i propositionen. En medlem av lagrådet har t. o. m. ifrågasatt om en sådan begränsning av närradioföreningarnas sändningsrätt står i överensstämmelse med grundlagsskyddet för yttrandefriheten. Enligt min mening bör man inte godta denna begränsning av närradioföreningarnas programutbud.

Yttrandefrihetsbrott bör beivras inte i administrativ ordning utan genom domstolsförfarande. I dagarna har konstitutionsutskottet enhälligt intagit den uppfattningen när det gäller kabelsända program och därmed gått emot regeringens proposition om kabel-TV. Det är synd att kulturutskottets majoritet inte har varit lika lyhörd för yttrandefrihetssynpunkterna, utan ställt sig bakom propositionens förslag om möjlighet till administrativa inskränkningar i programverksamheten.

Självfallet bör det också stå föreningarna själva fritt att anskaffa sändarutrustning, under förutsättning att den godkänns av televerket. Jag är övertygad om att televerket även med ett sådant system skulle vara den främsta leverantören, men det finns ingen anledning att ge televerket monopol också på detta området.

Slutligen bör närradionämndens verksamhet inte i sin helhet finansieras av de sändande föreningarna. Det är från principiell synpunkt olämpligt att det ideella föreningslivet skall finansiera en del av den statliga förvaltningen. De delar av nämndens verksamhet som innefattar myndighetsutövning bör bekostas av staten. Det är en uppfattning som inte bara de borgerliga partierna är ense om, utan som också närradioföreningarna ansluter sig till.

På ett par punkter har utskottet vidgat friheten för närradion. Den första är när utskottet skriver att "om en lokal samarbetsorganisation för exempelvis olika handikappföreningar eller kyrkor har fått sändningstillstånd, finns det inte obetydligt utrymme för att låta de olika föreningarna medverka och föra ut sina budskap". Det innebär att sändningar av just denna typ, som hittills varit möjliga, också i framtiden skall kunna fortsätta. Jag tänker t. ex. på Radio Linköping.

Också på en annan punkt gör utskottsmajoriteten en justering, som bl. a. markeras genom en formell ändring av 1 § närradiolagen. 5-kilometersgränsen skall fortfarande vara huvudregel för sändarnas räckvidd, men närradionämnden skall kunna medge avsteg från huvudregeln. Detta skall ske "utifrån en bedömning av föreningslivets behov och ortens förutsättningar". Framför allt bör glesbygdsorter kunna komma i fråga för en sådan prövning. Därmed får närradionämnden ett instrument för att göra en generös bedömning av de lokala förutsättningarna för närradions räckvidd, och där skall föreningslivets behov och ortens förutsättningar vara avgörande.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till de reservationer som bär mitt namn. Samtidigt finner jag det angeläget att än en gång uttala min tillfredsställelse över att vi kommit fram till den dag då en i stort sett enig riksdag kan fatta beslut om att permanenta närradion. När den introducerades skedde det under starkt motstånd från de socialistiska partierna. I dag har verkligheten övertygat dessa partier om att en vidgad yttrandefrihet faktiskt kan accepteras.

Närradion har kommit för att stanna. Nu ankommer det på de många ideella föreningarna och på kyrkorna ute i Sverige att undan för undan ge närradion ett alltmera kvalitativt och omväxlande innehåll.

Anf. 31 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Riksdagen skall i dag fatta beslut om en permanentning av närradion. En ny myndighet, närradionämnden, inrättas. Vissa av reglerna för program och sändningstider ändras. Lyssnaren skall alltid ha rätt att veta vilken förening som sänder. Därför får ingen förening genom bulvanverksamhet upplåta sändningstid till någon annan.

Den försöksverksamhet som föregått dagens beslut har hela tiden bredats. Såväl små och stora tätorter och glesbygd har varit representerade. Hösten 1984 förhandlade televerket fram utrymme på FM-bandet för en utbyggnad av närradion vid den internationella teleunionens frekvensplaneringskonferens i Genève. Ett så varierat utbud av ideella föreningar som möjligt har varit önskvärt. Nya kategorier av föreningar, förutom de kyrkliga och politiska som brukar anmäla intresse, har uppmuntrats att delta.

Våren 1984 medverkade 37 invandrarföreningar med icke svenskspråkiga sändningar. Eftersom Sveriges Radio omöjligt kan upplåta sändningstid till alla språkliga minoriteter har närradion visat sig vara ett utmärkt komplement.

I december 1984 hade 70 orter sändningstillstånd. 812 föreningar deltog i försöksverksamheten.

Vi socialdemokrater anser att det har varit riktigt att förlänga försöksverksamheten – också för att allemansradion i lokalradions regi skulle få en korrekt utvärdering.

Frågorna kring vissa programreglers utformning är fortfarande inte slutgiltigt lösta. Både propositionen och kulturutskottets betänkande lämnar öppet för att regelverket kan behöva ändras i samband med att riksdagen antar en ny yttrandefrihetsgrundlag. Ingen sammanslutning, tror jag, oroade sig för att verksamheten skulle dras in efter försöksperiodens upphörande. Åtminstone tekniskt går ju världen framåt. Själva idén att utnyttja ny teknik – radio och kabel-TV – för att framföra vad man tidigare tryckt i föreningsblad finns inte något principiellt att invända emot. Föreningsradion får nu verka på sina villkor och byggas ut i sin egen takt. Den får vara partisk och pläderande. Man kan och skall heller inte ställa de kvalitetskrav som Sveriges Radio åläggs att uppfylla. Föreningsradions styrka är människor med engagemang som för ut det budskap de själva tror på och vill förmedla till andra.

I ett anfall av dåligt humör har Jan-Erik Wikström i denna kammare låtit undslippa sig att vi socialdemokrater såg närradion som en hydra som hotade demokratin och friheten. Men varför skulle just det socialdemokratiska partiet, som är det parti som står folkrörelserna närmast, lägga hämsko på dessas möjligheter att komma till tals och nå nya anhängare? Finns det något rimligt motiv för detta?

Det är riktigt att vi från början förordade allemansradio i lokalradions regi. Skälet till att vi gjorde detta var närmast att vi ville förstärka och utöka yttrandefriheten. Här skulle de riktigt små föreningarna och även enskilda människor kunna göra sin röst hörd, utan att ha kravet på sig att ha regelbundet återkommande sändningar.

Allemansradion är i dag ett intressant inslag i lokalradions ordinarie verksamhet. Tyvärr har man för närvarande inte ansett sig ha möjligheter att avsätta medel i någon större utsträckning. I försöksperiodens inledningskede var vi oroadе för att bara rika och i övrigt resursstarka föreningar skulle ansluta sig till närradion, men närradion har visat sig billigare än väntat.

Våren 1982 lade den dåvarande kulturministern fram en proposition om att närradion skulle ges fastare former. Vi socialdemokrater yrkade avslag på förslaget. Det hade tillkommit i största brådska och innan närradiokommittén hunnit avlämna annat än ett delbetänkande grundat på en alltför kort försöksverksamhet. De borgerliga partierna kommer i dag att frånga det mesta i det regelsystem som de den gången röstade igenom. Därmed erkänner de indirekt att beslutet för deras del var felaktigt och förhastat.

På åskådarplats bevittnade vi socialdemokrater hur folkpartiets stora hjärtefråga – närradion – plötsligt drevs med större emfas av moderaterna. Moderaterna ville att den skulle permanentas, under det att folkpartiet ville ge den fastare former. Folkpartiets modell skulle bli en skvader som kunde flaxa men inte flyga, enligt moderaternas talesman.

Så skall jag övergå till att kommentera reservationerna. I reservation 1 sågs att den föreslagna detaljregleringen av närradioföreningarnas programutbud är synnerligen diskutabel. Till detta skall sägas att närradioföreningen är en paraplyorganisation på orten vars huvudsakliga uppgift är att administrera sändningar, göra tidsfördelningsförslag och låta sammanslutningar provsända. Dess eget programutbud skall begränsas till programtablåer, evenemangssändningar och kommunal information i begränsad omfattning. Kultur- och konstitutionsutskottens majoriteter är ense med föredragande statsrådet och lagrådets majoritet om att denna begränsning bör framgå av lagtexten.

Naturligtvis finns det en bred enighet här i kammaren om att yttrandefriheten bör vara den grundläggande principen för massmedia men även att vissa avsteg måste göras från denna regel. Förtal av enskild och hets mot folkgrupp är inte tillåtet.

De allra flesta närradioföreningar är måna om anseende och goodwill i allmänhetens ögon och aktar sig noga för att göra övertramp. Sveriges närradioförbund har antagit etiska regler för verksamheten som givetvis har en självsanerande effekt.

Det finns ett flagrant undantag, nämligen Öppet Forum, som jag tycker skall få schavottera i denna kammare med namns nämnannde. Föreningen har gjort sig beryktad för att i sina sändningar bedriva rasistisk och antisemitisk propaganda. Den har satt i system att fortsätta sårande och kränkande hets mot folkgrupp efter fällande dom i tingsrätt och efter överklagande till högre instans. Många remissinstanser har med rätta varit upprörda över att sändningarna inte har kunnat stoppas utan fortgått obehindrat trots fällande dom. Därav propositionens skärpta regler om att ett sändningstillstånd skall kunna återkallas interimistiskt.

När det gäller återkallande av sändningsrätt har socialdemokraterna inte frångått den Wikströmska propositionen i 13 § närradiolagen, enligt vilken sändningsrätten skall återkallas vid yttrandefrihetsbrott som dessutom skall bedömas som allvarligt missbruk av yttrandefriheten.

Nu har Jan-Erik Wikström själv och hans partivänner ändrat sig och säger att principiella invändningar kan riktas mot ett återkallande av sändningstillstånd av närradionämnden, vilket skall basera sig på sändningarnas innehåll. Sista ordet är inte sagt i denna grannliga fråga. En fortlöpande översyn av lagreglerna skall ske vad gäller närradions verksamhet, och en översyn göras på det radorättsliga området. I vilken utsträckning yttrandefriheten i övriga massmedia skall jämföras med det tryckta ordet och etermedia med varandra i den kommande yttrandefrihetsgrundlagen är fortfarande en öppen fråga.

Jag yrkar avslag på reservation nr 3.

Reklam och s. k. sponsring kommer att vara förbjudet i närradion. En teknisk utredning skall dock göras för att bedöma den kommersiella reklamens effekter bl. a. för olika former av ljudradioverksamhet. Min egen bedömning är att lokalpressen kommer att drabbas ekonomiskt.

Folkets park-föreningarna och Folkets hus-föreningarna är ideella organisationer som bedriver sin verksamhet utan vinstsyfte. Moderaterna vill att just dessa organisationer – som för övrigt står arbetarrörelsen nära – inte skall få sändningstillstånd, därför att det finns risk för att föreningarna i sina program gör reklam för den kommersiella delen av sin verksamhet. Enligt vårt förslag riskerar en organisation som gör reklam att få sin sändningsrätt indragen, och detta är en viktig spärr för missbruk.

Praxis i närradiokommittén har varit att inte i något fall avslå sändningstillstånd för Folkets parkföreningar och Folkets hus-föreningar eller för bygdegårdsföreningarna, som hör till samma kategori.

Utskottsmajoriteten anser inte att föreningarna själva skall skaffa sändare. Det är televerkets sak att hyra ut sådana till en enhetlig taxa. Hittills har man gjort detta utan att ta ut något oppris. Televerket står också för underhåll och service.

Det är enligt utskottets uppfattning viktigt att föreningsradion behåller sin mycket lokala karaktär. 5-kilometersgränsen för sändarnas räckvidd skall vara huvudregel. Närradionämnden skall dock kunna göra avsteg från denna och i sin bedömning väga in föreningslivets behov och ortens förutsättningar.

Vad gäller närradionämndens finansiering håller vi fast vid det förslag som

de borgerliga partierna tidigare varit ense om. Närradion skall bära sina egna kostnader – också närradiomyndighetens.

Till sist, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på de borgerliga reservationerna. Det har varit en intressant läsning. På de flesta vitala punkter har borgarna övergivit sina förslag från våren 1982, när de sista gången hade chansen att agera i regeringsställning. Eller också är de – som i reklamfrågan – splittrade.

Anf. 32 LARS AHLMARK (m) replik:

Herr talman! Den mest intressanta frågan i den debatt som vi för här i dag är den om sändarnas räckvidd. Jag tror också att det är den fråga som föreningslivet i första hand intresserar sig för. Jag kan inte se att Catarina Rönnung gav något som helst motiv för att behålla 5-kilometersgränsen, som är den nuvarande huvudregeln. Varför skall inte föreningarnas egna önskemål kunna få styra denna verksamhet, som ju är till för föreningarna och som enligt Catarina Rönnung skulle bedrivas på just deras villkor? Det vore intressant att höra varför föreningarna inte skall kunna använda exempelvis kommunen som en bas, om de själva föredrar detta.

Catarina Rönnung erinrade om att jag en gång kallade ett tidigare förslag om närradion en skvader som flaxade utan att kunna lyfta, och det är korrekt. Nu kanske den lyfter litet bättre, men när den har flaxat i väg en bit upptäcker den att den är kedjad – med en 5 km lång lina. Jag tycker, Catarina Rönnung, att vi skall klippa av den linan.

När det gäller frågan om att interimistiskt dra in tillstånd gör Catarina Rönnung det litet för lätt för sig. Det faktum att det inte finns en lagakraftvunnen dom betyder att det beslut som tingsrätten har fattat kan komma att ändras i högre instans. Det kan visa sig att man har en annan uppfattning vid den fortsatta prövningen av situationen. Då har man alltså vidtagit en åtgärd, som i praktiken har drabbat en organisation, trots att den sedermera kanske kommer att frikännas. Jag tycker att detta från rättssäkerhetssynpunkt är en mycket betänklig åtgärd i sig. När vi därutöver ganska snart skall pröva dessa ting enligt en yttrandefrihetsgrundlag, som skall ha samma karaktär som den nuvarande grundlagen för tryckfrihet, är det ytterst olämpligt att införa en sådan begränsning.

Jag tycker inte att Catarina Rönnung egentligen angav några motiv för televerkets monopol i fråga om sändare. Om en förening själv ordnar sändarutrustning av den karaktären att den kan godkännas av televerket, varför skall den då inte få göra det? Varför bibehålla televerkets monopol på detta område? Har det något som helst egenvärde? Jag kan inte se det.

Anf. 33 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Catarina Rönnung påstod att jag i mitt arbete för närradion skulle ha drabbats av ett anfall av dåligt humör. Nej, Catarina Rönnung, mitt arbete för närradion har varit präglad av ett oändligt tålamod. I den första trepartiregeringen gällde det att övertyga centern och moderaterna om att det var angeläget att starta denna försöksverksamhet. Det skedde inte utan

möda. Sedan gällde det att besegra socialdemokraternas och vänsterpartiet kommunisternas motstånd. Det var ett mycket påtagligt motstånd. Jag har en citatsamling, som är utomordentligt imponerande på den punkten. För övrigt är känd sak så god som vittnad.

Catarina Rönning påstår att jag nu intar en delvis annan ståndpunkt än 1982. Det är väl inte så underligt att det under tre år kan ske en viss perspektivförskjutning. Framför allt tycker jag att det är viktigt att observera att man bör tillämpa samma principer när det gäller yttrandefrihetsbrott oavsett medium. Det har vi haft anledning att ta ställning till i år på ett annat sätt än 1982.

För övrigt tycker jag inte att det är något att skämmas över att man intar en annan ståndpunkt, när erfarenheterna samlar sig. Jag tror verkligen på omvändelsens möjlighet. Catarina Rönning och hennes socialdemokratiska kolleger är utmärkta exempel på detta, fast det är så märkvärdigt svårt för dem att erkänna det. Eftersom jag sällan präglas av dåligt humör i mitt arbete med närradion eller andra frågor, vill jag gärna säga: I dag är det för närradions vänner, Catarina Rönning, fest i Kapernaum. Låt oss då fröjdas och vara glada.

Anf. 34 CATARINA RÖNNUNG (s) replik:

Herr talman! Jag kanske inte direkt vill kalla Lars Ahlmark för en höna, möjligtvis en tupp. Men han befann sig innanför ett visst kritstreck, när han 1982 gick med på att närradioprogrammen skulle kunna tas emot med god hörbarhet inom ett område ca 5 km från sändaren. Nu säger han att det är obegripligt att vi har fastslagit att närradion fortfarande skall ha denna lokala karaktär. Vi har emellertid gjort en uppluckring i utskottets skrivning och förklarat att man skall ta hänsyn till föreningslivets och ortens förutsättningar och att närradionämnden i sitt bedömande skall se till föreningarnas bästa.

Jan-Erik Wikström har alltid glorian fullkomligt rakt över sitt huvud och inte på sned. Han har arbetat och slitit med närradion i alla tider. Men han har trots allt frångått väldigt många av de ståndpunkter som han intog 1982. Det kanske är en mindre fråga, men när det gäller televerkets monopol var han då väldigt entydig och sade att televerkets fältorganisation och dess möjligheter till rationellt utnyttjande av materielen gör verket väl lämpat att svara för utbyggnaden av sändare och programledningar.

Yttrandefrihetsgrundlagstiftningen är under beredande i departementen. Man har fortfarande inte tagit ställning till om etermedia skall behandlas och bedömas exakt lika det tryckta ordet. Vi vet fortfarande inte om etermedia blir föremål för en annan bedömning. Allt detta övervägs för närvarande. Propositionen lämnar öppet för att lagreglerna skall kunna ändras när det gäller närradions verksamhet.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Nr 162

Onsdagen den
5 juni 1985

Närradio

Anf. 35 LARS AHLMARK (m) replik:

Fru talman! Det är helt riktigt att vi hade en 5-kilometersgräns under försöksverksamheten. Någon riktpunkt måste man ha, när man startar ett försök. Men nu har vi ett antal års erfarenhet. Mot den bakgrunden och eftersom vi vet att föreningarna tycker att en av de mest angelägna tingen i fråga om närradion är att få starkare sändare, vill vi att man skall upphäva 5-kilometersgränsen såsom huvudregel och i stället införa en fri prövning, där föreningarnas önskemål – givetvis med hänsynstagande till de tekniska förutsättningarna – får ligga till grund.

Det är också riktigt att det skall vara en lokal verksamhet. En lokal verksamhet sker naturligen inom en kommun. Om den kommunen råkar vara litet större, så att 5 km inte räcker, varför då ha en huvudregel, som det erfordras särskilda skäl för att frånga? Låt oss ha såsom huvudregel att föreningarnas önskemål skall tillgodoseas, om de vill ha en starkare sändare och det inte finns några tekniska hinder.

När det gäller yttrandefrihetsgrundlagen och vad den kan komma att innebära vill jag framhålla att det för vår del är en självklar utgångspunkt att man skall försöka åstadkomma enhetlighet så att lagstiftningen för det tryckta ordet ligger såsom grund. Det mest anmärkningsvärda med propositionens förslag är ju att man under det att denna beredning pågår skärper det nuvarande regelsystemet och inför en möjlighet för ett interimistiskt beslut, som bygger på i den första rättsliga instansen, kanske inte står sig i en följande högre instans. Det är faktiskt ett mycket allvarligt förslag från rättssäkerhetssynpunkt. Det är förvånande att utskottet har accepterat det.

Anf. 36 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Fru talman! Det förekommer verkligen förändringar inom det politiska livet. Under mina år såsom utbildningsminister lade jag fram förslag om närradioverksamhet. Det möttes med förakt och hån från socialdemokratiska debattörer. Det finns, som jag tidigare sade, en imponerande exempel-samling. Jag har emellertid avstått från att i dag citera ur den.

Kulturminister Bengt Göransson lägger nu fram ett förslag och får på praktiskt taget alla punkter stöd av oss. Det tycker jag är självklart. Så kliver Catharina Rönnung fram, präglad av magsyra. I dag råder det glädje hos närradions vänner. Jag noterar den omsvängning som har skett inom socialdemokratin. Den är bra. Det är hälsosamt att man kan byta åsikt också i sådana här frågor. Jag har försökt ge er en eloge för detta.

Mitt goda humör är så obegränsat att jag avstår från att kommentera Catharina Rönnungs uttalande om min helgongloria och annat. Det är faktiskt närradion som det i dag gäller. Jag är glad över att Catarina Rönnung numera är en vän av närradion.

Anf. 37 CATARINA RÖNNUNG (s) replik:

Fru talman! Jan-Erik Wikström påstår att vad socialdemokraterna har sagt om närradion har präglats av förakt för närradions verksamhet. Jag vet inte vilken exempelsamling som han åberopar. Jag har ganska noga gått igenom

de protokoll som har föregått tidigare ställningstaganden i närradiofrågan. Jag har inte på något ställe funnit minsta föraktfullt uttalande om ideella föreningars möjligheter att kunna göra sin röst hörd i närradion. Jag har sagt att jag hade vissa dubier i inledningsskedet av en försöksverksamhet därför att vi trodde – och där kanske vi misstog oss – att närradioverksamheten skulle bli ett så dyrt medium att vissa föreningar av den anledningen uteslötades.

Det är ingen bra grundregel att yttrandefrihet skall kosta pengar. Därför förde vi fram idén om allemansradio – för att bredda och stärka yttrandefriheten, för att låta alla komma till tals. Det har varit vår linje, och det vet Jan-Erik Wikström mycket väl.

Det är väl magsurt av Jan-Erik Wikström att samla på sig en exempelsamling – som han dessutom hittills har hållit tämligen hemlig. Jag skulle gärna vilja att han ur riksdagens protokoll tog fram exempel på att vi har uttalat vårt förakt för närradion. Sådana exempel finns nämligen inte!

Anf. 38 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Fru talman! Dagens debatt är på många sätt intressant. Den är intressant som illustration till värdet av att man någon gång har det oändliga tålamod om vilket Jan-Erik Wikström talade. Om man emellanåt har tålamod kan det visa sig att även konfliktfyllda punkter går igenom en mognadsprocess, som gör att man så småningom kan lösa problem och fatta beslut under relativ enighet. Närradiofrågan är i hög grad ett exempel på det.

Debatten är naturligtvis också intressant på det sättet att Jan-Erik Wikström avslöjar att det ingalunda fanns någon entusiasm i den trepartiregering som han ingick i när han först lanserade försöksverksamheten. Jag ser det som ett uttryck för att närradion – som i dag presenteras som föreningarnas radio – har en utgångspunkt i en folkrörelsesyn. Och i de remisskommentarer som jag i tidigare kapaciteter hade möjlighet att ge beträffande närradioförslagen fäste jag avseende just vid det. Jag kan alltså se detta med folkrörelsesynen som en förklaring till de skilda uppfattningarna. Med en sådan förklaring förstår man naturligtvis också det motstånd som moderaterna i en trepartiregering må ha visat mot närradiotanken. Och man kan också förstå varför de så småningom såg den som en chans – nämligen en chans att slå sönder ett nationellt radioföretag snarare än att möjliggöra för många små föreningar att komma ut i etern.

Folkrörelserna i vårt land har alltid haft ett mycket intensivt – men emellanåt konfliktfyllt – förhållande till massmedia. Det beror naturligtvis på att de tidiga folkrörelserna själva hade en massmediafunktion vid sidan av andra funktioner. Man har också från folkrörelsehåll alltid velat ha tillgång till i synnerhet etermedia, velat använda etermedia som kanal. Det har för medias del varit litet förödande. Media är ju inte uteslutande anslagstavlor! I det stycket skulle jag möjligen vilja polemisera mot en formulering av Jan-Erik Wikström i ett tidigare skede, när han kallade närradion för en eterns stencilapparat. Jag ser det mer som ett uttryck för en teknisk beskrivning av det enkla, billiga hjälpmedlet, men eftersom beteckningen

skulle kunna ge ett intryck av att det var fråga om stencilerade meddelanden som skulle produceras, vill jag åtminstone på den punkten förvissa mig om att Jan-Erik Wikström och jag inte har olika uppfattningar.

Det förhållandet att vi fick en häftig debatt när närradioförslaget presenterades, skall man alltså se mot bakgrund av att det faktiskt fanns krafter som sannolikt inte hade folkrörelseintresse att möjliggöra för föreningar att komma till tals utan snarare torde ha haft som avsikt att försöka upplösa ett public service-system på radioområdet. Allemansradion skall ses i det perspektivet.

När den socialdemokratiska regeringen tillträdde, valde vi att låta utredningsprocessen fortsätta. Vi gjorde det därför att vi bedömde att det fanns oklara punkter och att frågan behövde genomgå den mognadsprocess om vilken jag nyss talade.

Utredningen gjordes. Närradiokommittén utförde ett förtjänstfullt arbete. Propositionen kan nu antas under relativ enighet, och jag har anledning att uttala tillfredsställelse över det.

Närradioverksamheten har under de gångna åren i hög grad kunnat utvecklas på sina egna villkor och av egen kraft. Det är alltså ingen konstlad figur. Om jag skall återkomma till skvaderdiskussionen, vill jag framhålla att det inte är någon konservatorsfinurlighet som nu presenteras, utan beslutet i dag är egentligen en bekräftelse på att en verksamhet har kunnat etablerats. Det är en regelskrivning för en verksamhet som finns.

Närradion skall vara föreningarnas radio – inte i första hand riksorganisationernas. Det är alltså inte folkrörelsernas behov av att ha tillgång till anslagstavlan som skall tillgodoses utan de lokala föreningarnas och organisationernas behov av kontakt, deras behov av att – utöver med andra media – också arbeta med etermedia.

Närradio skall vara amatörernas radio också. Detta är viktigt att slå fast. Det ligger ingenting negativt i att betona det utan det innebär snarare att man understryker det jag tidigare sagt. Det vore en fara för närradion om den utsattes för risken att föreningar engagerade mediaproffs, som skulle åta sig att för föreningarnas räkning göra program åt dem. Vitsen är att föreningarna gör sina egna program, använder mediet på egna villkor.

Det som då behövs inom folkrörelserna i dag är möjligheter – och det kommer naturligtvis att ta ytterligare någon tid – att utveckla det som kan kallas en närradiokultur, att få många medlemmar som lär sig att praktiskt arbeta med närradion. Det finns intresserade medlemmar. Jag har kunnat möta dem vid samtal med närradiofolk ute i landet. Det finns medlemmar som är beredda att med entusiasm offra tid på närradio. Det är naturligtvis mycket glädjande när det dessutom blir många som lyssnar. Men jag tror att man i första hand skall lägga tyngdpunkten vid sändarna och inte vid lyssnarsiffrorna. Annars tror jag att närradion kan råka illa ut.

Så något om räckvidden, som varit uppe till debatt. Anledningen till att regeringen har föreslagit i propositionen att räckvidden skall vara begränsad är att vi anser att verksamheten bör ha karaktären av närradio. En annan anledning är det förhållandet att frekvensutrymmet inte är obegränsat. Det

finns skäl att faktiskt vara observant på den punkten. En kort räckvidd möjliggör också, och försvarar, att program som görs är opretentiösa. Det kan motverka försöken till en professionalisering, som skulle kunna vara till skada för verksamheten.

Inskränkningar i fråga om rätten att sända har diskuterats här. Låt mig bara erinra om, ytterligare en gång, att vi faktiskt i närradiosammanhang har haft en rad konkreta problem och ställts inför krav på ingripanden mot rasistiska sändare utan att kunna ingripa. Jag tycker att det finns anledning att ändå påminna om det.

Så till finansieringsfrågorna. Där vill jag beröra både reklamfriheten och myndighetens finansiering. Låt mig börja med att säga något om myndighetens finansiering.

Det är klart att man kan hävda att en myndighet helt bör bekostas av staten, att alltså de sändande föreningarna skulle befrias från avgift. När förslaget har lagts fram i den form det har fått har bakgrunden varit – det finns det naturligtvis ingen anledning att dölja – att vi i dag har en ekonomiskt mycket brydsam situation. Jag har då sett de relativt blygsamma avgifter som det trots allt är fråga om som en fördel, eftersom staten – i och med att avgifter utgår – inte kan motsätta sig en utveckling och utbyggnad av myndigheten av finansieringsskäl. Vi skulle annars faktiskt kunna komma i det läget att vi vid varje budgetbehandling i riksdagen talade om hur mycket myndigheten får kosta – och därmed gav en ram för hur många föreningar som kunde hanteras av myndigheten under det därpå kommande året. Det skulle alltså innebära en möjlighet, i en ekonomiskt brydsam situation, till en begränsning av utbyggnaden som man i dag faktiskt inte kommer att kunna tillgripa. Det tycker jag faktiskt är ett värde som man bör uppmärksamma.

Beträffande reklamfrågorna vill jag säga att det har varit angeläget att hålla närradion reklamfri därför att man inte skall frestas att gå efter lyssnarsiffror när det gäller att fördela attraktiva tider. Också den lilla föreningen måste ha rätt att få tillgång till attraktiva sändningstider. Det är dessutom, vilket det kan vara värt att påminna reklamivrarna om, inte så säkert att man utan vidare skulle kunna klara en reklamfinansiering. Bara för att ta ett exempel kan jag nämna att närradion i dag sänder musik ungefär hälften av sin tid. För det betalar man en STIM-ersättning på ungefär 2 milj. kr. Den ersättningen är debiterad från STIM:s sida med utgångspunkt från att det är en ideell verksamhet som bedrivs. Skulle man ha kommersiell verksamhet, där man alltså säljer annonser, skulle STIM-avgiften sannolikt mångdubblas. Det finns anledning att mycket starkt understryka att närradion måste kunna arbeta i de små förhållandena på de små föreningarnas villkor. Jag tycker alltså att förslaget på den punkten är väl motiverat.

Jag ber att få återkomma i nästa replik.

Anf. 39 LARS AHLMARK (m):

Fru talman! Låt mig först rätta en felaktig uppgift från Bengt Göranssons sida. Moderaterna har inte varit motståndare till närradion vare sig i någon borgerlig regering eller här i riksdagen. Det är i stället Catarina Rönning

som har rätt, när hon säger att vi periodvis tvärtom har varit pådrivande i den frågan utöver de förslag som kommit från andra håll.

Sedan är det i och för sig inte något fel, tycker vi, att den monopolverksamhet som Sveriges Radio-koncernen bedriver kompletteras med en annan verksamhet vid sidan om. Om Sveriges Radio-koncernen fungerar som den skall, borde man rimligen inte känna någon större oro inför den konkurrens i etern som närradion kan utgöra.

Sedan har vi räckvidden, och där är Bengt Göransson lika undanlidande som Catarina Rönnung. Vad han kommer fram till är att om närradion täcker t. ex. en hel kommun, skulle den riskera att bli så professionell att det kunde vara till skada för verksamheten. Det där förefaller väl ändå något konstlat, Bengt Göransson. Om föreningarna själva får ange vad de har för önskemål i fråga om sändarnas styrka och det finns tekniska förutsättningar att tillgodose de önskemålen, varför skall man då inte göra det? Jag har i varje fall inte fått något svar på den frågan här i dag.

Då det gäller reklamen sade jag själv i mitt inledningsanförande att reklam kanske inte ger särskilt mycket, men det kan bli en viss täckning av de gemensamma kostnader som de sändande organisationerna har. Får man en sådan kostnadstäckning kan man öka möjligheterna för fattiga organisationer att delta. Det försvårar inte utan tvärtom förbättrar för den gruppen organisationer.

Anf. 40 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Fru talman! Jag har inte många kommentarer till Bengt Göranssons generösa och sympatiska anförande. Kanske vill jag ändå säga ett ord om närradions bakgrund.

När jag sade att det innebar viss möda att i trepartiregeringen övertyga om närradion skulle jag möjligen kunna inkludera en och annan folktoppartist. Nyckeln till förståelse för detta hade att göra med om man var medveten om hur kyrkorna på 60- och 70-talet upplevde yttrandefriheten. Läget var alltså det, att om man från min egen kyrka, Immanuelskyrkan, ville sända en gudstjänst per tråd till vårt pensionärshem ett kvarter bort, var det förbjudet. Efter mycken möda kunde man få televerkets tillstånd att göra det.

Att per tråd sända samma gudstjänst till dem som var sjuka och låg på Sabbatsberg eller Serafen var helt uteslutet. Det fanns inte en möjlighet.

Pingströrelsen samlade in miljoner för att sända sina gudstjänster och andakter. Man producerade dem i en studio i Stockholm, skickade dem till Nordafrika och sände därifrån tillbaka till de svenska lyssnarna.

Det var den massmediesituation vi hade. Då var det väl inte underligt att vi som hade vår bakgrund i kyrkorna och folkrörelserna upplevde att det är djupt odemokratiskt, att man när de tekniska och ekonomiska möjligheterna finns inte skall få sända program av den här typen. Trots detta som jag tycker fullständigt självklara resonemang tog det några decennier att uppnå att vi skulle få börja med begränsade närradiosändningar.

Jag vill inte bli patetisk, fru talman, men det är klart att den känsla som man i dag har är att vi äntligen har kommit därhän att en enig riksdag säger att

det är en demokratisk rättighet för föreningar och kyrkor att sända program i radio och att det är en vinning för yttrandefriheten att de kan göra detta.

Då spelar det kanske mindre roll hur det har varit med de många turerna fram och tillbaka mellan partierna och vilka ord som har fällt. Det har fällt väldigt många ord, Catarina Rönning. Jag glömmer inte en debatt på Publicistklubben då en framstående socialdemokrat härjade vilt med det hot mot Sveriges Radio som närradion skulle innebära. Det var en debatt som jag många gånger upplevde som pinsam, men låt allt detta vara glömt för den enighet som vi i dag har uppnått.

Nu skall jag gärna vara generös och säga att det var tur att Bengt Göransson blev kulturminister i den socialdemokratiska regeringen, för det finns ju andra socialdemokratiska debattörer som inte hade samma övertygelse. Det är viktigt inte bara vilket parti man tillhör utan också att man har en personlig erfarenhet, så att man när det gäller sådant som gagnar folkrörelserna och kyrkorna och den ideella verksamheten verkligen kan sätta övertygelse bakom orden. Därför ser jag ingen anledning att polemisera mot Bengt Göranssons anförande om närradion.

Anf. 41 STINA GUSTAVSSON (c):

Fru talman! Propositionen kan nu antas i stort sett i enighet, sade kulturministern, och det är riktigt och bra. Vad gäller historieskrivningen var det enligt vad jag erfarit centerpartiet som stod för förslaget om försöksverksamheten. Den verksamheten har varit behövlig om ock något lång, men det är glädjande att vi nu enigt kan ställa upp bakom närradions permanentning.

Jag vill påminna om vad centern har hävdad i sin motion, nämligen att sändarnas räckvidd kan ökas på ett par olika sätt, dels genom att sändareffekten kan höjas, dels genom att man inrättar en eller flera slavsändare. Någon garanti för att man i alla lägen skall kunna tillgodose önskemål om stora räckvidder blir det väl svårt för närradionämnden att ge, men det hänger mera samman med geografiska och tekniska förhållanden än med intresset av att låta föreningarna få vad vi i dag kallar *kommuntäckning*.

Jag tolkar utskottsmajoriteten på det sättet att vi i centern har fått gehör för vår uppfattning. Sedan vidhåller jag att för många föreningar är finansieringsfrågan avgörande för om de skall kunna använda närradion, och det är beklagligt att inte kulturministern kan ställa upp för dem på ett bättre sätt.

Anf. 42 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Fru talman! Kort till Stina Gustavsson om finansieringsfrågan: Vid olika närradiomöten ute i landet har jag mött resonemang om finansieringen, och jag har då understrukt värdet för föreningarna att de under en tid med bekymmer för samhällsekonomin faktiskt inte behöver riskera att få sina arbetsmöjligheter bestämda av statens möjligheter att dimensionera myndigheter. Jag har dessutom tillåtit mig påpeka att svenskt folkrörelseliv, vilket faktiskt någon gång måste erkännas, har vissa samhällsmedel till förfogande för de nyttigheter som man utför. Folkrörelser och föreningsliv

Nr 162

**Onsdagen den
5 juni 1985**

Närradio

bör ändå ha vissa möjligheter att inom ramen för sin totala verksamhet kunna bestämma sig för att avsätta de kronor som krävs för att betala närradioavgiften utan att man skall ha specialdestinerade anslag för detta ändamål. Jag tycker att också detta kan vara värt att påpeka.

När det gäller räckvidden för närradiosändarna vill jag till Lars Ahlmark bara säga att det ju faktiskt finns en viss risk för låt mig säga professionalisering. Om man generellt utvidgar räckvidden för sändarna, skulle vi i Stockholmsområdet få en mycket omfattande radioverksamhet, som sannolikt skulle omöjliggöra för FOC Farsta – den lilla, förträffliga idrottsförening som spelar fotboll i mitt grannskap – att sända närradio, något som den nu gör; ganska amatörmässigt men trevligt. Det är ju för att uppmuntra den nära verksamheten, den lokala verksamheten som vi tycker att man skall behålla den nuvarande räckvidden.

Jan-Erik Wikström uttalade ett antal vänligheter om min person. Jag inser ju att det i politiska sammanhang är ohyggligt farligt att få höra sådana vänligheter om sig. Jag höll på att säga att jag skall försöka skaka dem av mig, men det skall jag inte göra. Jag är tillräckligt dum för att ta till mig också dem.

Anf. 43 LARS AHLMARK (m):

Fru talman! Den enda svar som vi till sist får då det gäller sändarnas räckvidd är att kulturministern fruktar att det i Stockholm skulle kunna uppstå en viss professionalism, dvs. att man skulle kunna hålla en låt mig säga yrkesmässig kvalitet. Därmed är det inte sagt att arbetet utförs av yrkesmän, utan det kan vara fråga om ideellt verksamma personer som lär sig detta arbete mycket bra.

Jag tror att man ute i landet tycker att det som kulturministern anförde är en tunn förklaring till att man inte är beredd att låta just föreningarnas egna önskemål bli avgörande för hur starka sändarna skall vara. Det är snarare så att vi återigen ser ett exempel på att det är politikerna som vill sätta sin prägel på en verksamhet. Den prägeln skall ta överhanden, inte de människors som är sysselsatta inom verksamheten.

Anf. 44 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Fru talman! Nej, Lars Ahlmark, jag hade flera skäl för att förorda denna begränsade räckvidd. Jag har i mitt inlägg koncentrerat mig på ett av skälen.

Jag noterar att Lars Ahlmark ser en fördel i den yrkesmässiga kvaliteten inom närradion. Jag har sett en fördel i att närradion bedrivs som en amatörverksamhet, och jag tycker att det är denna som förtjänar att utvecklas. På den punkten skiljer vi oss uppenbarligen åt i våra värderingar.

Jag kan också efter Lars Ahlmarks senaste inlägg notera att han anser att det egentligen är hans parti som har tagit initiativet till införandet av närradion. Samtidigt säger Stina Gustavsson att det är hennes parti som har tagit initiativet. Den trötan skall jag inte lägga mig i.

Jag gjorde mitt första inlägg mot bakgrund av att Jan-Erik Wikström sade sig ha haft viss möda att övertyga företrädarna för de övriga partierna, och jag utgick från att han på den punkten var korrekt i sin historieskrivning.

Anf. 45 LARS AHLMARK (m):

Fru talman! Skillnaden i uppfattning mellan oss är inte den kulturministern beskriver, utan den är att jag ser fördelar i att föreningarna får sina önskemål tillgodosedda, medan kulturministern ser fördelar i att politikerna får sina önskemål tillgodosedda.

Nr 162

**Onsdagen den
5 juni 1985**

Närradio

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 2 (närradioföreningarnas programutbud)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Ingrid Sundberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (yttrandefrihetsbrott)

Utskottets hemställan bifölls med 173 röster mot 145 för reservation 2 av Ingrid Sundberg m. fl.

Mom. 4 (reklam i närradio)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Ingrid Sundberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (kretsen av tillståndsberättigade föreningar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Ingrid Sundberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (rätt för föreningarna att själva anskaffa sändare)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Ingrid Sundberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (sändarnas räckvidd)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls med 236 röster mot 81 för utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 6 av Ingrid Sundberg m. fl. anförda motiveringen.

Mom. 12 (närradionämndens finansiering)

Utskottets hemställan bifölls med 174 röster mot 145 för reservation 7 av Ingrid Sundberg m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

7 § Föredrogs

försvarsutskottets betänkanden

1984/85:11 om ledningen av totalförsvarets civila delar (prop. 1984/85:160),

1984/85:12 om ledningen av befolkningsskyddet och räddningstjänsten (prop. 1984/85:161) samt

1984/85:13 om försörjningsberedskap på naturgasområdet (prop. 1984/85:172).

Onsdagen den
5 juni 1985

*Ledningen av total-
försvarets civila
delar m. m.*

Anf. 46 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Voteringarna i försvarsutskottets betänkanden 11, 12 och 13 äger rum sedan debatten i alla dessa betänkanden har avslutats.

Först upptas försvarsutskottets betänkanden 11 om ledningen av totalförsvarets civila delar och 12 om ledningen av befolkningsskyddet och räddningstjänsten. I fråga om dessa betänkanden hålls gemensam överläggning.

Ledningen av totalförsvarets civila delar m. m.

Anf. 47 OLLE AULIN (m):

Fru talman! Kammaren har nu att avgöra två ärenden som rör ledningen av de civila delarna av totalförsvaret. Till skillnad från när det gäller det förra ärendet tror jag att vi kan avgöra dessa utan ett stort gräl om vem som startade vad och vem som gjorde vad, eftersom enigheten i utskottet är mycket stor.

I proposition 160 föreslås åtgärder för att förbättra samordning och ledning av totalförsvaret. Förslagen i propositionen bygger på en inom försvarets rationaliseringsinstitut utarbetad rapport rörande ledningen av det civila försvaret. Rapporten har varit föremål för en omfattande remissbehandling, och regeringen har i sina förslag tagit mycket stor hänsyn till remissvaren. Regeringen föreslår dels att överstyrelsen för ekonomiskt försvar ombildas till en överstyrelse för civil beredskap, ÖCB, med vidgade uppgifter att samordna de civila beredskapsförberedelserna, dels att den civila delen av totalförsvaret indelas i funktioner med skilda ansvariga myndigheter på central nivå. Dessutom föreslås att ÖCB skall vara lokaliserad i Stockholm.

Från moderat sida kan vi i stort ansluta oss till propositionens förslag. Vi tror att den nya organisationen blir ett värdefullt instrument för en förbättrad samordning av de civila försvarsförberedelserna.

Regeringen föreslår att statens energiverk skall vara funktionsansvarig myndighet för energiförsörjningen i krig. I motion 3080 har vi från moderaterna hävdad att det kan finnas risk för en splittring och försvagning av kompetensen på detta viktiga försörjningsområde, om så sker. Vi kan dock ansluta oss till en sådan lösning om, som framhålls av försvarsutskottet, det inom statens energiverk bildas en särskild beredskapsbyrå med ansvar för beredskapsuppgifterna.

Fru talman! Vi biträder alltså förslaget att ÖEF får vidgade samordningsuppgifter och ombildas till en överstyrelse för civil beredskap. De olika uppgifterna kräver hög kompetens inom skilda sektorer, vilket måste beaktas vid personalrekryteringen.

Samordningsuppgiften skall enligt propositionen inriktas på att samordna de fredstida beredskapsförberedelserna inom hela den civila delen av totalförsvaret. ÖCB skall sålunda bl. a.

utarbета riktlinjer för prioritering av samhällets civila resurser gällande t. ex. personal-, transport- och byggnadsresurser,

samordna funktionsövergripande frågor, t. ex. skydd, utrymning, krigsansskaffning, undanförsel och förstöring,
samordna den administrativa beredskapen,
verka för upplysning om säkerhetspolitiken och uppgifterna för totalförsvarets civila delar,

leda och samordna studie- och planeringsverksamheter bl. a. genom direktiv till funktionsansvariga myndigheter för perspektivplaneringen.

Flera av de här uppgifterna kan komma att medföra kompetensvister mellan ÖCB och de funktionsansvariga centrala myndigheterna. Det måste därför klart sägas ut att funktionsansvariga myndigheter har ett eget ansvar för perspektiv- och programplaner och att samordningen inom ÖCB främst skall inriktas på att ge gemensamma planeringsförutsättningar, grundade på av ÖCB ledda operativa studier.

Fru talman! Vi biträder förslaget att ÖCB skall finnas kvar under kriser och krig. Frågor om ansvarsfördelning och direktivrätt de olika centrala myndigheterna emellan i en krigssituation bör emellertid snarast utredas, så att underlag för ÖCB:s krigsuppgifter och krigsorganisation kan finnas klart före den 1 juli 1987.

Enligt vår uppfattning bör freds- och krigsorganisationen för ÖCB träda i kraft samtidigt. Med hänsyn till det ytterligare förebereðelsearbete som därvid krävs föreslår vi att organisationen på central nivå – alltså även fredsorganisationen – skall gälla fr. o. m. den 1 juli 1987. För en senareläggning talar dessutom att omorganisationen annars infaller när myndigheterna inom det ekonomiska försvaret befinner sig i slutskedet av sitt arbete med underlag för 1987 års försvarsbeslut. I en gemensam reservation från moderater, centerpartister och folkpartister yrkas på en sådan senareläggning, och jag yrkar bifall till den reservationen.

Fru talman! Vi biträder också förslaget att CB – civilbefälhavaren – skall ha föreskrifträtt mot länsstyrelser och mot sidoordnade myndigheter i fråga om inriktning av beredskapsförberedelserna. Det behandlas också i denna proposition. Med hänsyn till sedan länge påtalat behov av personalförstärkningar vid civilbefälhavarkanslierna bör de förstärkningar som tidigare aviserats genomföras före den 1 juli 1986.

Vi förutsätter att, som framhålls i det gemensamma borgerliga särskilda yttrandet, regeringen i nästa års budgetförslag beräknar medel för de återstående fem tjänsterna vid civilbefälhavarkanslierna.

Fru talman! Jag övergår nu till nästa proposition, nr 161. Där har föreslagits att civilförsvarsstyrelsen och statens brandnämnd läggs samman till en ny central myndighet, statens räddningsverk, med ansvar för befolkningsskydd och räddningstjänst i fred och krig. Därmed fastslås att freds- och räddningstjänsten utgör grunden för räddningstjänsten i krig.

Vi moderater biträder i stort regeringens förslag till organisation och inriktning av verksamheten. Sålunda bör enligt vår mening sprängämnesinspektionen fortfarande vara en självständig myndighet. Det synes också lämpligt att samordningen av beredskapsplaneringen mot kärnkraftsolyckor förs över till den nya myndigheten, medan statens strålskyddsinstitut

Nr 162

Onsdagen den
5 juni 1985

*Ledningen av total-
försvarets civila
delar m. m.*

bibehåller sin uppgift att i samverkan med statens kärnkraftsinspektion svara för en rådgivande funktion i en olycksituation.

När det gäller räddningstjänst i anslutning till transport av farligt gods bör, som framhålls i propositionen, räddningsverket ha ansvar för planläggningen i fråga om landsvägstransporter. Till skillnad mot vad som sägs i propositionen bör emellertid enligt moderat mening dessa uppgifter överföras till räddningsverket så snart som möjligt. Denna uppfattning stöds av bostadsutskottet liksom av en minoritet av moderater och folkpartister i trafikutskottet, som har haft tillfälle att yttra sig i ärendet. Såväl civilförsvarsstyrelsen som överstyrelsen för ekonomiskt försvar menar också att ett överförande bör ske snarast. Försvarsutskottet menar att det saknas skäl att avvakta med ett överförande någon längre tid. Vi ansluter oss till det ställningstagandet.

Det finns också skäl att understryka att den nya organisationen får en sådan sammansättning och ges en sådan inriktning av verksamheten att krigsplanläggnings- och beredskapsarbetet ej eftersätts. Det måste i fortsättningen vara en huvuduppgift för det nya verket.

Enligt 1982 års försvarsbeslut är staten fortfarande huvudman för civilförsvaret. För att åstadkomma en enhetlig inriktning av befolkningsskyddet och räddningstjänsten i krig är det därför enligt vår mening otillräckligt att verksamheten inrikts med allmänna råd. Centrala och regionala myndigheter bör kunna utfärda föreskrifter och anvisningar för planläggning och genomförande av skydd och räddningstjänst. Detta bör ges regeringen till känna. Jag yrkar bifall till den moderata reservationen 1 till utskottets betänkande nr 12. Vi biträder propositionens förslag att övning av civilförsvarspersonal i stor utsträckning bör ske lokalt, enhetsvis och under ledning av krigsplacerat befäl, liksom att mobiliseringsmomentet bör få ökad tyngd.

Det är viktigt att civilförsvarets enheter, som kan komma att behöva verka i ett inledningsskede av ett krig, är användbara för sina uppgifter omedelbart efter mobilisering. Mot bakgrund härav bör civilförsvarets s. k. A-enheter övas med en periodicitet på tre år.

Jag yrkar bifall till reservation 3.

I fråga om utbildning av personal för räddningstjänst biträder vi i stort förslagen till utbildningens omfattning och lokalisering.

När det gäller utbildning av personal inom sotningsväsendet, som också tas upp här, ifrågasätter vi emellertid behovet av att särskilt utbilda denna personal för uppgifter inom energihushållningen. Det finns redan ett stort antal företag etablerade inom energisparområdet, som kan handha dessa uppgifter. Frågan om utbildning av sotningspersonal för energihushållning har för övrigt föga samband med förslag om ledning av befolkningsskydd och räddningstjänst.

Vi menar från moderat sida att någon särskild utbildning av sotningsväsendets personal för energisparåtgärder inte behövs.

Jag yrkar bifall till reservation 2.

Onsdagen den
5 juni 1985

*Ledningen av total-
försvarets civila
delar m. m.*

Fru talman! Under beredskap och krig utsätts vårt samhälle för stora påfrestningar. Stora lidanden hos såväl människor som djur blir en aktualitet. För att minska påfrestningarna måste alla resurser kunna koncentreras på det viktigaste. Det kräver god överblick och en nära samordning inom hela totalförsvaret. Det finns många exempel där det råder brister i försvarsberedskapen, främst genom att åtgärder inte vidtagits för att kunna klara försörjningen av förbrukningsartiklar i en avspärningssituation. Ett sådant område är sjukvården, ett annat exempel på sårbarhet är telekommunikationerna.

Åtskilliga exempel har inträffat under åren där brister inte upptäckts eller åtgärdats, samtidigt som man satsat stora belopp på åtgärder, som haft ganska liten betydelse för beredskapen. Jämförelse kan göras mellan tekoområdet och sjukvården. Det skulle inte dröja länge förrän sjukvården kom i kris – förbrukningsmaterielen tar kvickt slut – medan skor och kläder skulle räcka lång tid. Ändå satsar man varje år stora belopp på beredskap inom beklädnadsområdet, men alltför litet inom sjukvårdsområdet.

I vårt samhälle finns och pågår en snabb teknisk utveckling. Detta gör att nya sårbarheter uppstår i krig utan att man har uppmärksammat dessa risker i fred. Därför erfordras det studier och övningar för att funktionsproblemen skall upptäckas. I propositionen föreslås en funktionsindelning inom den civila delen av totalförsvaret på ett mer systematiskt sätt än tidigare. Jag tycker det är bra.

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar ombildas till överstyrelsen för civil beredskap. Beredskapsfrågorna på energiområdet överflyttas till energiverket. Detta är i linje med att den som har ansvaret i fred skall behålla ansvaret även i krig.

Den bättre samordning som jag anser blir möjlig genom en överstyrelse för civil beredskap kommer att göra beredskapen bättre. Den här aktuella myndigheten skall samordna och klarlägga frågor som berör flera områden, och den skall hjälpa statsmakterna att finna smidiga vägar till samordning. Vid krig och beredskap kommer samordningen inom totalförsvaret att vara en av riksdagens och regeringens viktigaste uppgifter. Försvarsministern är ännu inte helt klar med hur den nya myndigheten skall fungera i krig. Det gäller främst hur uppgifterna skall fördelas mellan regeringen och den nya myndigheten.

Det är mycket ovisst om det underlag som finns, och som man i försvarsdepartementet skall ge hög prioritet att ta fram, är av sådan omfattning och kvalitet att det kan ligga till grund för ett beslut om ombildning av ÖEF för krigsuppgifter och krigsorganisation till ÖCB redan den 1 juli 1986. Det måste vara bättre att ha en väl genomarbetad krigsorganisation vid genomförandet och dessutom kunna genomföra freds- och krigsorganisationen samtidigt. Det mesta talar för att en ombildning sker den 1 juli 1987. Jag yrkar därmed bifall till reservation 1.

I detta sammanhang, liksom flera gånger tidigare, har jag tagit upp frågan om förstärkning av civilbefälvarkanslierna och tillika föreslagit att rege-

*Ledningen av total-
försvarets civila
delar m. m.*

ringen fritt bör få utse civilbefälhavare utan att behöva välja bland civilområdets landshövdingar.

Civilbefälhavarna får mycket stora befogenheter i krig, men i fred har de ytterst små resurser och begränsade befogenheter. Inte minst från folkpartiets sida har, som jag nyss nämnde, under flera år betonats att den av flera utredningar föreslagna förstärkningen av civilbefälhavarnas fredstida kanslier måste genomföras. Tyvärr har statsmakterna varit ytterst tröga i detta avseende. Man har hellre förstärkt centrala myndigheter och då främst civilförsvarsstyrelsen. Flera avgöranden än tidigare kommer i ett eventuellt framtida krisläge att få tagas på regional nivå. Civilbefälhavarkanslierna bör därför snarast förstärkas. Detta framgår också av det särskilda yttrande nr 3 som har fogats till betänkandet.

Jag tycker det är negativt att sex län måste avstå sina landshövdingar i krig genom att dessa då fungerar på heltid som civilbefälhavare, medan det bara är en deltidsuppgift i fred.

Det är olyckligt att den av befolkningen välkände landshövdingen utgår i krig och ersätts av ett länsråd. I svåra lägen kommer länsstyrelserna att få mycket stora uppgifter. Den bäste företrädaren är då landshövdingen personligen, som bör gå ut med viktiga meddelanden till allmänheten via massmedia. Jag anser det som självklart att den ordinarie landshövdingen är bäst lämpad att spela denna roll, eftersom flest människor känner honom eller henne. Därför bör regeringen ges rätt att fritt utse civilbefälhavare. Då behöver man inte beröva län deras landshövding i krig.

Till civilbefälhavare har hittills alltid utsetts en landshövding inom civilområdet. Tyvärr anser utskottet att man inte bör ändra denna praxis. Men utskottet säger också: "Som framgår av det föregående har riksdagen emellertid inte fattat beslut som hindrar regeringen att till civilbefälhavare utse annan lämplig person om det i ett visst fall skulle finnas starka skäl för detta." Jag hoppas att regeringen tillämpar denna möjlighet att utse civilbefälhavare. Den mening som jag citerade ur utskottsbetänkandet är anledningen till att jag inte har reserverat mig mot utskottets beslut.

Länsstyrelsernas organisation förstärks vid beredskap och krig. Ja, den utökas kraftigt bl. a. genom att en del i fred fristående länsmyndigheter då tas in i krigslänsstyrelsen. Försvarsministern har aviserat en försöksverksamhet med samordnad länsförvaltning, och när erfarenheter vunnits skall frågan som berör länsstyrelsernas krigsorganisation tas upp.

Många remissinstanser har påpekat att länsstyrelsernas krigsorganisation är mycket stor och otymlig. Mycket vore vunnet om den organisationen bantades. Det är svårt att överblicka en stor organisation, den är också svår att öva i fred. Frågan är om länsstyrelsens krigsuppgift motiverar en så stor organisation. Krigsorganisationen bör ske genom att en enklare fredsorganisation avpassas till krigsuppgifterna. Det är enligt mitt förmenande en angelägen reform som skulle förbättra organisationsberedskapen. Utskottet anger att man inhämtat uppgifter om att regeringskansliet har planer på att ta upp frågan om länsstyrelsernas krigsorganisation. Det är enligt mitt förmenande ett ganska lätt och föga förpliktande uttalande, men jag hoppas att

regeringskansliet inser vikten av och skapar förutsättningar för en krigsorganisation för länsstyrelserna som kan fungera på ett smidigt sätt.

Jag tror att man genom de föreslagna åtgärderna kan förbättra samordningen inom totalförsvaret, och jag önskar dem som skall genomföra åtgärderna lycka till.

Jag skall även nämna något om försvarsutskottets betänkande 12. Detta betänkande, liksom propositionen, grundar sig på att man skall få till stånd en mer effektiv räddningstjänst och en förebyggande verksamhet som lätt kan anpassas till förändringar i vårt samhälle. För att åstadkomma detta föreslås att man på central nivå bildar ett räddningsverk av civilförsvarsstyrelsen och statens brandnämnd.

Det har också varit aktuellt att införliva sprängämnesinspektionen med den nya myndigheten, men den har av olika skäl blivit kvar som egen myndighet.

Så långt är utskottet enigt. Till den nya myndigheten tänker man också överföra frågor som rör landtransporter av farligt gods. Dessa frågor handläggs nu av sjöfartsverket. Det mesta talar för att räddningsverket tar över hela ansvaret för landtransporterna. Så kommer det också att bli även om den exakta tidpunkten ännu inte är bestämd. Den tidpunkten kommer regeringen att bestämma senare.

Det råder enighet om de flesta punkter i utskottsbetänkandet; dock har tre moderata reservationer fogats till betänkandet. Dessa reservationer har ett vällovligt syfte. Den avvägning som jag har gjort när jag inte har instämt i reservationerna har i huvudsak med kostnaden att göra. Jag tror att det nya räddningsverket skall bli effektivare med denna nya organisation när det gäller att skydda och rädda civilbefolkningens liv och egendom såväl i krig som i fred.

Anf. 49 ROLAND BRÄNNSTRÖM (s):

Fru talman! Regeringens proposition 160 har, som redan framgått av tidigare talare, vunnit stor anslutning vid behandlingen i försvarsutskottet. Det råder närmast total enighet om verksamhetens inriktning och mål.

De förslag som lämnats från regeringen om ledningen av de civila delarna av totalförsvaret och de åtgärder som föreslås i syfte att förbättra samordningen inom totalförsvaret har godtagits av utskottet.

De betänkligheter som har framförts i motioner angående energifunktionens placering i annan myndighet har kunnat undanröjas. Kvar står endast den mening som framgår av reservationen från borgerligt håll, nämligen att genomförandet borde anstå ytterligare ett år. Skälet till senareläggandet anges dels vara värdet av att erhålla erfarenhet av tidigare beslutade ändringar inom totalförsvarets civila delar, dels att en senare tidpunkt skulle ge utrymme för och underlag till att man redan vid genomförandet även beslutar om myndighetens uppgifter och organisation i krig. Jag har viss förståelse för denna synpunkt men finner inte skälen tillräckligt starka för den föreslagna senareläggningen med ett år.

Förslaget om indelning av totalförsvarets civila delar i funktioner med

Nr 162

Onsdagen den
5 juni 1985

*Ledningen av total-
försvarets civila
delar m. m.*

ansvariga myndigheter bör alltså genomföras enligt tidsplanen den 1 juli 1986. Vid samma tidpunkt bör ombildningen av överstyrelsen för ekonomiskt försvar till överstyrelsen för civil beredskap genomföras.

Fru talman! Jag yrkar bifall till hemställan i försvarsutskottets betänkande 11 på samtliga punkter.

Vi skall även fatta beslut om försvarsutskottets betänkande 12, som behandlar frågan om en ny organisation för civilförsvarsstyrelsen och statens brandnämnd.

Den nya centrala myndigheten, statens räddningsverk, bildas genom sammanslagning av dessa två verksamheter den 1 juli 1986. Till den nya myndigheten skall även samordningsfunktionen avseende beredskapsåtgärder mot kärnkraftsolyckor knytas. Utskottet företräder även en mening om att myndighetsansvaret för frågor rörande landtransporter av farligt gods bör föras till den nya myndigheten. Tidpunkten härför bör kunna bestämmas av regeringen inom en tidsram av två år.

Om den nu kortfattat beskrivna inriktningen är utskottet enigt.

Utskottsmajoriteten – undantaget är moderata samlingspartiet – biträder också de principer som enligt proposition 1984/85:161 bör gälla för utbildning av personal för räddningstjänsten och sotningsväsendet. I tre reservationer har moderaterna anfört en annan uppfattning än utskottsmajoriteten.

I reservation 1 krävs att verksamheten genom bindande föreskrifter styrs på ett fastare sätt än vad som framgår av propositionen. Reservationen bygger såvitt jag kan bedöma på en alltför snäv tolkning av den nya verksledningens rätt att i samråd med regeringen göra en lämplig avvägning mellan allmänna råd och föreskrifter. Reservationen bör därför avslås.

I reservation 2 framförs farhågor om att utbildning av personal för sotningsväsendet med vissa uppgifter inom energihushållningen skulle kunna leda till snedvridning av konkurrensen. Jag tror liksom utskottsmajoriteten att farhågorna är starkt överdrivna. Någon omfattande förändring av denna personalgrupps uppgifter inom energirådgivningsområdet torde ej bli följden. Redan nu bedrivs viss sådan verksamhet av såväl kommunalt som privat verkssamma inom sotningsväsendet, utan att detta förhållande kan anses snedvrida konkurrensen.

Reservation 3 behandlar en redan tidigare under denna riksdag prövad fråga angående övningsrytmen för civilförsvarets A-enheter. Något nytt, som föranleder utskottet att ändra uppfattning, har ej framkommit.

Fru talman! Med de angivna skälen yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på de tre reservationerna från moderata samlingspartiet.

Anf. 50 OLLE AULIN (m):

Fru talman! Jag har bara en synpunkt beträffande motionen och vår reservation om att den nya myndigheten också bör ha rätt att utfärda anvisningar och föreskrifter.

Roland Brännström säger att vi från moderat sida har tolkat propositionen för snävt. Det är ju bra om så skulle vara fallet. Roland Brännström har

tydliga den uppfattningen att det finns goda möjligheter för verket att utfärda behövliga föreskrifter och anvisningar. I vår motion har vi vänt oss emot det som sägs i propositionen, t. o. m. inramat, att man huvudsakligen skall bygga på allmänna råd. Jag tror inte att detta är till fyllest, men efter det uttalande Roland Brännström nu har gjort bör vi kunna vara överens om att föreskriftsmöjligheter och anvisningsrätt finns kvar.

Anf. 51 ROLAND BRÄNNSTRÖM (s):

Fru talman! Ordet "huvudsakligen" ger, menar jag, detta utrymme. Det förefaller ändå självklart, efter de resonemang som vi förde i utskottet kring just frågan om myndighetens uppgifter, att de skall baseras på samråd och samförstånd i de frågor som sammantaget blir mycket viktiga för verksamheten. Det skulle vara huvudinriktningen, men självfallet kan en uppstramning finnas behövlig för att säkerställa effektivitet och målpuppfyllelse.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om försvarsutskottets betänkande 13.)

Anf. 52 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera försvarsutskottets betänkande 13 om försörjningsberedskap på naturgasområdet.

Försörjningsberedskap på naturgasområdet

Anf. 53 GÖTJE KNUTSON (m):

Fru talman! Detta ärende handlar om energiförsörjningen i händelse av att vårt land hamnar i en krissituation – det kan vara en avspärning eller ett krigsfall.

Som bekant har vi här i Sverige en försörjningsberedskap när det gäller kol, olja och andra drivmedel. Nu skall vi också skaffa oss en försörjningsberedskap när det gäller naturgas. Denna energi kommer i huvudsak att importeras, åtminstone så länge som vi inte använder egna fyndigheter av betydelse.

Naturgas är ett nytt energislag i vårt land. Meningen är att det s. k. Sydgasprojektet skall komma i gång i sommar.

Jag ber nu, fru talman, att få yrka bifall till reservation 1 i försvarsutskottets betänkande 13. I betänkandet framgår tydligt på s. 10 vad motionen, nr 3165, som ligger bakom reservationen innebär – det är en utmärkt sammanfattning. Mitt på s. 11, fjärde stycket, finns sedan en utmärkt sammanfattning av ärendet.

Jag skulle vilja föreslå kammarens ledamöter att ta del av den fråga som vi har delade meningar om, vi moderater och regeringen, och där regeringen fått följeslagare i utskottsmajoriteten.

Naturgas kommer att användas i första hand av större industrier, till 40 %, för bostadsuppvärmning till 20 % och av mindre företag till 40 %.

Nr 162

Onsdagen den
5 juni 1985

*Försörjningsbered-
skap på naturgas-
området*

Om riksdagen följer regeringens och utskottsmajoritetens förslag kommer en konkurrenssnedvridning att skapas mellan företag som kommer att använda naturgas helt eller delvis och andra företag som håller sig till olja eller kol. Det utgår som bekant en beredskapslagringsavgift för kol, olja och andra drivmedel. Men det här förslaget innebär att det är endast storkonsumenterna av gas – de som konsumerar mer än 5 miljoner m³ – som skall ha lagringsskyldighet eller eljest se till att det finns en försörjningsberedskap när det gäller detta energislag. De som konsumerar mindre än 5 miljoner m³ naturgas slipper detta.

Då är det lätt att inse att det blir en snedvridning av konkurrensen mellan de företag som – kanske inom samma tillverkningssektor, i t. ex. processindustrin – konsumerar mer än 5 miljoner m³ och de som konsumerar mindre. Någon kanske säger: Det är väl bra att mindre företag gynnas! Men då kommer man omedelbart till frågan: Kan det vara rättvist att företag som går över till naturgas i stället för att använda sig av olja eller kol, slipper ifrån lagringsavgifter motsvarande 150–180 kr./m³ olja? Man inser väl det orimliga i att riksdagen medverkar till en konkurrenssnedvridning?

Vi moderater anser att den här frågan måste lösas nu, med ett riksdagens tillkännagivande till regeringen att avgift tas ut även för dessa mindre eller medelstora konsumenter. Det skall vara en avgift som inbetalas till överstyrelsen för ekonomiskt försvar, som är tillsynsmyndighet. Vi tycker att detta vårt yrkande borde ha samlat utskottsmajoriteten.

De förhållanden jag nu redogjort för och som framgår så tydligt av vår reservation, som finns i betänkandet på s. 14, är underliga. Vi tycker att det är underligt att riksdagen skall vänta på att regeringen kommer med ett förslag. Det måste vara rimligt att riksdagen redan nu fattar detta beslut. Regeringens skrivning i propositionen innebär inga garantier – det är mycket vaga formuleringar.

Jag ber, fru talman, att till Åke Gustavsson – som enligt talarlistan skall hålla ett anförande och då måhända kommer att tala för utskottsmajoriteten – få ställa frågan: Har Åke Gustavsson någon rimlig förklaring till att riksdagen skall avhända sig sin suveräna rätt att lagstifta, särskilt i ett fall då man åstadkommer en konkurrenssnedvridning av otillbörligt slag?

Varför inte ta vara på detta tillfälle och tala om för regeringen att riksdagen själv kan ge besked i denna fråga, när regeringen kommit med en provisorisk lösning? Regeringen har faktiskt väntat alldeles för länge med att lösa frågan om försörjningsberedskapen på naturgasområdet. Redan för tre år sedan hade man kunnat fastställa principerna.

De tekniska frågorna med lagring av naturgas har jag inte här berört. Dem må regeringen, genom myndigheterna, fortsätta att utreda.

Jag yrkar bifall till reservation nr 1 i utskottets betänkande.

Anf. 54 IVAR FRANZÉN (c):

Fru talman! Det är en självklarhet att det för naturgasen måste gälla samma krav som för alla andra importerade bränslen – att försörjningstryggheten beaktas genom beredskapslagring eller alternativ inhemsk produktion.

Vi i centern har genom en motion, avvikande mening i näringsutskottet och reservation i försvarsutskottet velat fästa riksdagens uppmärksamhet på möjligheterna till inhemsk gasproduktion och därmed ett minskat behov av en ganska besvärlig lagring av naturgas.

Utskottsmajoriteten är inte negativ, men vill inte ta några initiativ. Man påpekar att den s. k. vyrmetanmetoden fortfarande är på försöksstadiet. Det är riktigt att vyrmetanmetoden ännu inte har prövats i stor skala, i första hand beroende på tillståndssvårigheter. Metoden fungerar dock bevisligen väl och har prövats under flera år i fullskaleanläggning och under praktiska förhållanden. En begränsning är dock självfallet tillgången på lämpliga torvmarker i rimlig närhet av naturgasnätet, men det är ett problem som reduceras vid en utbyggnad av t. ex. Västgas.

I princip är det annars möjligt att förbereda en gasproduktion genom anläggande av ledningar och avgasningsstationer, utan att ingrepp i mossen på något sätt blir störande. Produktionen kan sedan, från en minimiproduktion för att kontrollera fullgod funktion, snabbt ökas till optimal nivå. Mossens energiinnehåll är då lagret. Uttagsvolymen begränsas per tidsenhet av möjlig omvandling till metangas.

Investeringar i ledningar och avgasningsstationer kan jämföras med investeringar i lagerutrymmen. En positiv skillnad är att ingen investering behöver göras i den lagrade gasvolymen. Torven finns där, oavsett om det sker en beredskapsproduktion eller inte.

Inom den verksamhet som bedrivs av näringsliv och samhälle uppstår stora mängder organiskt avfall, som i dag utnyttjas dåligt. Många gånger är det också förenat med betydande kostnader att bli kvitt detta avfall. Detta är resurser som kan utnyttjas mycket bättre genom t. ex. metanjäsning. Tre fördelar uppnås med metanjäsning: dels när det gäller energiproduktionen, dels när det gäller en hygienisering av avfallet, dels när det gäller ett tillvaratagande av betydande mängder växtnäring. Totalt är det fråga om energimängder som flerfallt överstiger planerad naturgasanvändning. Problemet är att det i dag inte finns anläggningar för metanjäsning av organiskt avfall i någon större omfattning. Frågeställningen är närmast om det är tekniskt och ekonomiskt rimligt att bygga upp en extra jäsningskapacitet och en viss lagerhållning av lämpligt organiskt material för att använda vid leveransstörningar avseende naturgas. Lagringen av organiskt material behöver endast avse ett inledningsskede. Under en längre period finns det alla förutsättningar att mer än väl täcka behovet genom utnyttjande av i dag outnyttjade avfallskvantiteter.

Fru talman! Jag vill noga poängtera att centern inte anser sig ha några färdiga lösningar, men det finns så många fördelar med metanjäsning av organiskt material, att beredskapsaspekten närmast är en del av helheten. Beredskapsaspekten kan ändå få en avgörande betydelse för att en verksamhet med stor miljö- och energipolitisk betydelse får en snabb och mer ekonomiskt välgrundad utveckling.

Utskottsmajoriteten hävdar att frågorna bör prövas ur energipolitisk synpunkt. Detta är ett alltför snävt synsätt. Frågan måste prövas utifrån en

helhetssyn. Då är beredskapsaspekten bara en del. Miljö, energi och sysselsättning är andra viktiga delar i detta övervägande.

För att bara ytterligare understryka vilken resurs befintligt organiskt avfall utgör vill jag referera till en amerikansk beräkning, som visar att USA skulle kunna täcka närmare hälften av sitt energibehov om allt tillgängligt organiskt överskottsmaterial kunde utnyttjas. Detta ligger dock inte i dag inom ekonomiskt rimliga gränser. Ett annat bevis är Kinas över 10 miljoner metangasanläggningar, som utgör ett betydande inslag i Kinas decentraliserade energiförsörjning.

Fru talman! Med detta vill jag yrka bifall till centerns reservation nr 2 i försvarsutskottets betänkande 13.

Anf. 55 ÅKE GUSTAVSSON (s):

Fru talman! Jag skall börja med att kommentera Ivar Franzéns inlägg, men jag måste säga att jag inte blev riktigt klok på vad han menade när han sade att denna fråga måste avgöras i ett större sammanhang, där man väger in miljö, energi och sysselsättning. Det finns ju många tillfällen att föra en diskussion om detta här i kammaren. I just detta sammanhang har vi, i linje med den proposition som en gång i tiden lades fram av en borgerlig tvåpartiregering med en centerpartistisk försvarsminister, att diskutera en vidare bearbetning av denna proposition, som riksdagen hade att ta ställning till våren 1982.

Det är t. o. m. så att det i den proposition som nu är föremål för behandling uttryckligen sägs att lagen inte avses att tillämpas på den naturgas som utvinns inom landet.

Men jag vill ändå som en ytterligare kommentar till Ivar Franzéns inlägg säga att det pågår ett utvecklingsarbete. Det pågår forskning kring bl. a. vyrmetanmetoden, som är den svåruttalade benämningen på det som man skulle kunna tillämpa för att på ett annorlunda sätt utvinna metangas. Likaså pågår det forsknings- och utvecklingsarbete när det gäller att utvinna metangas ur avfall från exempelvis jordbruket. Stora resurser avsätts alltså för att utveckla en inhemsk produktion av naturgas. Jag vill också för att visa hur ytterst litet man fortfarande vet om detta och som exempel på tänkbara alternativ peka på de möjliga fyndigheter som finns kring trakten av Siljan. Detta är över huvud taget inte nämnt i centerns motion, trots att man bedömer detta med inhemsk naturgas som den kanske största och viktigaste frågan.

Sedan vill jag övergå till att något kommentera Göthe Knutsons anförande. Jag är tacksam för att han lämnade en så ingående redogörelse för utgångspunkterna för användningen av och fördelningen av naturgasen, att jag helt kan avstå från att behandla den delen.

Jag har från en annan synpunkt litet svårt att förstå Göthe Knutson och hans resonemang. Det bygger, såvitt jag kan förstå, på en felaktig förutsättning, nämligen den förutsättningen att utskottsmajoriteten, dvs. alla partier utom moderaterna, är beredd att medverka till att det uppstår en konkurrenssnedvridning. Detta påstående finns det inte belägg för någonstans vare

sig i propositionen eller i utskottsmajoritetens skrivning. Däremot har man ännu inte uppnått ett ställningstagande till vilken teknisk lösning man skall använda sig av för att åstadkomma konkurrensneutralitet. Detta mitt påstående skall jag leda i bevis genom två citat, dels av vad som sägs av föredragande statsrådet, dels av vad som står i utskottsmajoritetens skrivning.

Föredragande statsrådet uttalar på s. 15 i propositionen:

”Den provisoriska lösning” – det är alltså en provisorisk lösning vi diskuterar; det är möjligt att det hade kunna vara en definitiv lösning, om vi hade haft ett bättre underlag från det riksdagsbeslut, som stödde sig på det förslag, som den borgerliga regeringen lade fram 1982, men nu är det som det är – ”som jag nu förordar får till följd att kostnaderna för beredskapen till viss del inte slår igenom förrän senare. Detta får inte medföra att vissa gasförbrukare på grund härav befrias från beredskapskostnader. Hur denna fråga skall lösas bör övervägas under frågans fortsatta beredning i departementet. I detta sammanhang bör beaktas den nuvarande prissättningen, möjligheten att införa en särskild avgift m. m.”

Såvitt jag förstår ansluter sig också överstyrelsen för ekonomiskt försvar till detta uttalande. Det är alltså den myndighet som av Göthe Knutson föreslås skola administrera den av moderata samlingspartiet valda tekniska lösningen, trots att frågan ännu inte är färdigberedd.

Jag lovade att trötta kammaren med ytterligare ett citat för att leda riktigheten av mitt påstående i bevis, nämligen ett citat av vad utskottets majoritet skriver på s. 12 i betänkandet. Det gäller den punkt där moderaterna har reserverat sig.

”Av föredragande statsrådets uttalande framgår att i regeringskansliet övervägs åtgärder i syfte att åstadkomma en sådan utjämning.” – Det gäller en utjämning av kostnadspålagorna. – ”Som resultat av detta arbete kan ett regeringsförslag i frågan väntas föreläggas riksdagen innan den nu behandlade lagstiftningen träder i kraft. Försvarsutskottet anser i likhet med näringsutskottet att riksdagen inte bör ge regeringen någon anvisning om vilken metod som bör användas för att åstadkomma lämpliga relationer mellan naturgaspriserna för olika förbrukarkategorier.”

Det som Göthe Knutson nu gör till en stor stidsfråga är alltså en teknisk lösning när det gäller finansieringen. Därmed har jag väl också svarat på den fråga som Göthe Knutson ställde till mig, om jag kan ge någon rimlig förklaring till att riksdagen skall avhända sig rätten att lagstifta. Den frågan låter retorisk – jag kan självfallet inte ge någon rimlig förklaring till att riksdagen skulle avhända sig denna rätt. Det är inte heller vad riksdagen gör. Tvärtom – det vi nu tar ställning till är ett förslag till en ny lag. Förslaget till denna lagstiftning återfinns i propositionen 1984/85:172. Det är den lag som riksdagen om en liten stund kommer att fatta beslut om. Göthe Knutson säger då att vi avhänder oss rätten att lagstifta. Det är ju en halsbrytande logik.

Det näst sista jag skall säga är att jag yrkar därmed än en gång bifall till utskottets hemställan. Allra sist, efter att ha recenserat Göthe Knutsons

inlägg, får jag säga som gumman sade som klippte grisen: Det var mycket skrik för litet ull!

Anf. 56 GÖTHE KNUTSON (m):

Fru talman! Efter den nya vinkling som Åke Gustavsson gjorde kanske han i en eventuell replik kommer in på animalieproduktionen och svävar vidare ut i det blå, vilket inte är ovanligt när det gäller Åke Gustavsson.

Här handlar det om att ett antal företag, kanske även bostadsföretag – ett ganska stort antal måhända – i förväg skall få veta vilka ekonomiska realiteter de har att rätta sig efter, om de börjar använda naturgas. Om vi nu fattar beslut i enlighet med den moderata reservationens yrkande, dvs. begär av regeringen att de konsumenter som förbrukar högst 5 miljoner m³ belastas med en viss avgift, då vet man ute i företagen man har att rätta sig efter.

Men regeringen och i dag också försvarsutskottets majoritet vill inte klargöra fakta. Sådana skall komma så småningom. Det kan väl inte vara särskilt juste – om man nu också vill lägga moraliska synpunkter på det hela – och dessutom uppstår, som jag tidigare nämnt, en snedvridning i konkurrensen.

Jag ber att få citera ett litet stycke i motionen som ligger bakom vår reservation, alltså motion 3165 av Per-Richard Molén: "En gasol- eller oljekonsument som förbrukar exempelvis 4 000 m³ olja eller motsvarande mängd gasol påförs en kostnad på 600 000 kr. medan däremot en naturgas-konsument som förbrukar motsvarande mängd kommer ifrån beredskapslagringskostnaden."

Det är en relativt stor avgift som tas ut i dag för att åstadkomma den lagring som vi har för försörjningsberedskapens skull.

Men vad händer med dem som använder naturgas, kanske i förhoppningen om att det skall bli en evig subventionering? Regeringen vill ju inte tala klartext. Jo, de får inte någon kostnad i det här fallet, eftersom förbrukningen ligger under 5 miljoner m³. Där sparar de alltså in 600 000 kr.

Räkna upp jämförelsen till motsvarande 490 000 kubikmeter olja och man får ett ännu högre tal.

Det här är inte oväsentligt i en ekonomi där det är ganska knappa marginaler som styr företagens lönsamhet.

Fru talman! I detta läge, då utskottets talesman inte vill ge riksdagen möjlighet att tala om för regeringen vad som är rätt och riktigt, hoppas jag att regeringen ändå mycket snabbt kommer med ett förslag och att det blir i den form som vi har förordat. Må det vara ett provisorium, men låt oss hoppas till att det inte blir frågan om det som jag nu har varnat för, en konkurrenssnedvridning eller – kanske ännu värre – en överraskande belastning på de konsumenter som övergår till naturgas i en nära framtid som de inte vet någonting om.

Anf. 57 IVAR FRANZÉN (c):

Fru talman! Åke Gustavsson började med att lämna den fantastiska upplysningen att beredskapslagringsbestämmelserna inte kommer att tilläm-

pas på inhemskt producerad gas. Det vore verkligen mycket originellt om vi skulle tillämpa en beredskapslagringslag på inhemskt producerad gas!

Åke Gustavsson försökte vidare undervisa om vad som händer i landet på det här området när det gäller vyrmetan och metanjäsning av organiskt material. Jag försöker att ganska väl följa både vad som händer i vårt land och också i tämligen hög grad vad som händer internationellt. Och det är verkligen många intressanta saker som händer i ett internationellt perspektiv. Jag nämnde ett par exempel på detta i mitt huvudanförande.

Det är tveklöst så att metangasjäsning, genom den trefaldiga effekt som man får, tilldrar sig ett mycket stort intresse internationellt, där USA är en av de ledande nationerna och Nya Zeeland är en annan.

Varför är det då speciellt intressant från beredskapssynpunkt att en verksamhet som avser energiproduktion allmänt, har stor betydelse även i miljöhänsende, som när det gäller att hygienisera avfall? Det kan inte från försvarsutskottets synpunkt vara ointressant att fästa riksdagens uppmärksamhet på att detta även kan ha betydelse från beredskapssynpunkt. Varje produktion som skall bli lönsam ju har fördel av vartenda nytt bidrag som kan fås till kostnaderna för verksamheten.

Jag har inte gjort något direkt påstående, men jag har pekat på möjligheterna att förbereda uppbyggandet av en kapacitet grundad på vyrmetanmetoden. Att bygga upp en överkapacitet när det gäller metanjäsning av organiskt avfall kan vara billigare än att lagra naturgas, vilken vi i dag inte helt behärskar tekniskt.

Vad vi från centerns sida vill – och här tycker jag att det egentligen inte borde råda några som helst delade meningar – är att, när man nu går in för att försöka lösa lagringsproblemen, man skall beakta alla de möjligheter som finns och därmed undvika att göra dubbelinvesteringar eller sämre investeringar beroende på att man inte nog har sett till de olika alternativ som finns. Det är denna helhet vi vill peka på, och i detta avseende borde ju utskottet egentligen vara helt enigt.

Från centerns sida har vi inte sett naturgasen i Siljansringen som i första hand en beredskapstillgång. Om det där finns tillnärmelsevis så stora kvantiteter som i varje fall en del tror att det rör sig om, är det ju fråga om en radikal förändring av vår tillgång på miljövänlig energi. Vi har i andra sammanhang motionerat om att det är viktigt att man driver undersökningen av Siljan med största möjliga snabbhet, så att man får en konkret kunskap om dessa tillgångar för att så snabbt som möjligt kunna planera vårt energisystem utifrån vad som därvid kommer fram.

Anf. 58 ÅKE GUSTAVSSON (s):

Fru talman! Det finns mycket jag kan instämma i av det som Göthe Knutson sade i sitt senaste inlägg. Vi är överens om att man skall eftersträva en konkurrensneutralitet mellan olika konsumenter av naturgas. Det enda tillägget jag skulle vilja göra, när Göthe Knutson säger att han hoppas att regeringen snart kommer med ett förslag, är att säga att också jag hoppas detta. Och eftersom det är en socialdemokratisk regering, finns det

Nr 162

**Onsdagen den
5 juni 1985**

*Försörjningsbered-
skap på naturgas-
området*

anledning att utgå ifrån att regeringen snart kommer att lägga fram förslag på den här punkten.

Jag vet inte, Ivar Franzén, om jag gjorde ett övermaga intryck genom att ge Ivar Franzén känslan av att jag försöker undervisa i vad som händer. Det var vad Ivar Franzén påstod. Jag försökte tvärtom säga att jag kan mycket litet om detta. Det vare mig fjärran att försöka undervisa i någonting som jag öppet erkänner att jag kan mycket litet om.

Däremot försökte jag att redovisa litet grand om de resurser som har avsatts på forskningsområdet, både när det gäller jordbruksavfall och vyrmetagaserna. Jag delar gärna uppfattningen om att man skall sätta in detta i ett större sammanhang. Alltså bör rimligen den debatten, som jag antydde från talarstolen, föras när vi diskuterar mera övergripande frågor.

Man kan då, säger Ivar Franzén, för att undvika onödiga kostnader göra förberedelser för att bygga upp en överkapacitet av produktionen av vyrmetagas. Samtidigt säger Ivar Franzén att han inte vet om det kommer att gå. Det är den situationen vi befinner oss i allihop. Men när man inte är säker på någonting kan man egentligen bara göra två saker. Det ena är att på grundval av det man vet för närvarande fatta det beslut man anser vara rationellt och vettigt. I detta fall betyder det att bidra till att på ett bättre sätt klara beredskapen i vad gäller försörjning med naturgas. Den andra åtgärden man kan vidta är att forska vidare om det som man inte vet. I regeringens förslag och i utskottets majoritetsförslag förespråkar man båda dessa åtgärder. Det tycker jag alltså är det enda rimliga man kan göra.

Anf. 59 IVAR FRANZÉN (c):

Fru talman! Vi tycks vara ganska överens, Åke Gustavsson och jag. Vad jag har försökt säga, som jag inte är alldeles säker på att Åke Gustavsson helt har uppfattat, är att såväl lagring av naturgas som alternativ produktion av inhemsk gas i dag är ofullständigt klarlagda. Det är därför det är så viktigt att allt som rör den inhemska produktionen fullt ut kommer med i det fortsatta arbetet. Det är det egentliga syftet med centerns motion och reservation. Om vi har nått uppmärksamhet – och debatten tyder på det – tycker vi att det är en framgång. Vi hoppas att alla berörda parter kommer att beakta våra synpunkter i fortsättningen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Försvarsutskottets betänkande 11

Mom. 3 b (allmänna riktlinjer för ombildning av överstyrelsen för ekonomiskt försvar till överstyrelsen för civil beredskap)

Utskottets hemställan bifölls med 170 röster mot 147 för reservationen av Per Petersson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Försvarsutskottets betänkande 12

Mom. 8 (utbildningen av personal från sotningsväsendet för energihushållningsuppgifter)

Utskottets hemställan bifölls med 237 röster mot 80 för reservation 2 av Per Petersson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 10 (föreskrifter för planläggning och genomförande av skydd och räddningstjänst)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Per Petersson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (övningsrytmen för civillförsvarets A-enheter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Per Petersson m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Försvarsutskottets betänkande 13

Mom. 4 (kostnadsutjämning mellan olika förbrukare av naturgas)

Utskottets hemställan bifölls med 237 röster mot 80 för reservation 1 av Per Petersson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 5 (inhemsk gasproduktion)

Utskottets hemställan bifölls med 266 röster mot 51 för reservation 2 av Gunnar Björk i Gävle och Anders Svärd. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

8 § Sysselsättningsskapande åtgärder

Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1984/85:21 om sysselsättningsskapande åtgärder (prop. 1984/85:150 delvis).

Anf. 60 BENGT WITTBOM (m):

Fru talman! Dagens debatt om arbetsmarknadsfrågorna är inte bara en av de sista denna riksdagsvår. Den sammanfaller också med en naturlig tidpunkt för att göra ett sysselsättningspolitiskt bokslut efter en period med socialdemokratisk regering. Omdömet är inte svårt att ge. Mot bakgrund av de löften som gavs av socialdemokraterna i valrörelsen 1982 om full sysselsättning är regeringens misslyckande fullständigt. Aldrig har arbetslösheten varit så oroande. Arbetsmarknadsministern, med huvuduppgift att återupprätta full sysselsättning, minska arbetslösheten och skapa trygghet och framtidstro på arbetsmarknaden, är i dag arbetslöshetsminister i en

Nr 162

Onsdagen den
5 juni 1985

*Sysselsättningsska-
pande åtgärder*

regering som man utan överdrifter måste beteckna som de stora misslyckandenas ministär. Obalanserna i ekonomin, som skulle minskas, fortsätter att växa och hotar fler och fler riktiga jobb på arbetsmarknaden. Kriget mot inflationen, som skulle vinnas för att långsiktigt garantera och trygga jobben, finner bara sin jämförelse i riddaren Don Quijotes kamp mot väderkvarnarna. Regeringens munväder om sin egen förträfflighet och de stora framgångarna i inflationskampen överträffar t. o. m. riddarens beskrivningar av sina egna stora segrar och sin egen oövervinnelighet. Regeringens vapen i inflationskampen är ännu mer verkningslösa än den tragiske riddarens.

Och, fru talman, regeringens nederlag är lika uppenbara som riddarens. Slutsatsen är att inflationskampen, som har så stor betydelse för de riktiga jobben, aldrig kan bli framgångsrik om den förs avskild från verkligheten. Krispaketet för några veckor sedan och det faktum att vi redan nu, efter endast fyra och en halv månad av året, har passerat det uppsatta inflationsmålet för hela 1985, visar att regeringen har tappat greppet om ekonomin och nu hukar i bänkarna och hoppas på Reagan. Inflationen tillåts fortsätta och fräta på stabilitet och trygghet på arbetsmarknaden, medan vi har en regering som sitter och samlar på inflationsnederlag.

Jag kan konstatera, fru talman, att till skillnad från övriga statsråd, som under de här dagarna uppträder – som i ett pärlband – i kammaren för att befästa sina plattformar inför valrörelsen, så lyser arbetsmarknadsministern med sin frånvaro. Jag förstår att hon gör det, för de resultat som hon har att uppvisa är av den karaktären att de måste vara mycket svåra att försvara.

Mest iögonfallande i raden av misslyckanden är utan tvivel rekordarbetslösheten. Det är egentligen otroligt att vi har en socialdemokratisk arbetsmarknadsminister som administrerar den. Aldrig har så många människor stått i arbetslöshet utanför den reguljära arbetsmarknaden. Aldrig har den öppna arbetslösheten varit så hög på toppen av en högkonjunktur. Aldrig har en regering varit så barskrapad på initiativ och politisk handlingskraft som den vi nu har. På toppen av högkonjunkturen har det deklarerade kriget mot arbetslösheten resulterat i att vi har 8 000 fler öppett arbetslösa och totalt sett över 40 000 fler enskilda människor stående utan riktiga jobb utanför den reguljära arbetsmarknaden – jämfört, fru talman, med situationen det utpräglade lågkonjunkturåret 1982. Visst har det blivit ett och annat nytt jobb i den exportinriktade industrisektorn. Men även där är resultatet mediokert jämfört med vad som åstadkommits i tidigare konjunkturtoppar och vad som därför borde ha kunnat åstadkommas.

Fru talman! Vi känner stor oro inför de obefintliga marginaler som vi har på arbetsmarknaden när vi nu går in i en sämre konjunktur. Tillskottet av jobb i industrisektorn är också i hög utsträckning vad vi skulle kunna kalla för devalveringsjobb. De är förgängliga företecelser som inte ger vare sig trygghet åt enskilda människor eller stabilitet på arbetsmarknaden, så länge de inte långsiktigt backas upp av en riktig ekonomisk politik som bevarar konkurrensfördelar och marknadsandelsvinster. Men inte ens det har regeringen klarat. Man kan undra hur det känns att nu sitta överksam och se på när svagheter i den egna politikens arbetsmarknadsresultat avslöjas, när

devalveringsjobben sakta glider in i den ekonomiska krisens dimma och när ny rekordarbetslöshet hotar bakom hörnet. Arbetsmarknadsministern som borde ha varit här i dag, borde då också tagit chansen att göra offentlig avbön och utan omsvep utse en konkursförvaltare att överta ansvaret för regeringens arbetsmarknadspolitiska konkursbo.

Svenska folket har fått besked. Socialdemokraterna är inte bättre än andra att klara sysselsättningen. De är t. o. m. sämre. De saknar analysen av arbetslöshetens orsaker. De saknar därför också insikt i vad som ovillkorligen måste göras för att vända utvecklingen. De har helt enkelt ingen aning om hur de skall bete sig för att hantera den växande arbetslöshet som deras felaktiga politik skapat.

De felaktiga utgångspunkter som regeringen och socialdemokraterna har är att arbete kan skapas genom politiska beslut, ökade skatter och fler regleringar, och att politikerna därmed besitter makt och myndighet att lova de enskilda människorna arbete. Det är, fru talman, en fullkomligt orimlig ståndpunkt, och det visar rekordarbetslöshetens verklighet.

För att klara att föra denna i sak felaktiga politik behöver socialdemokraterna stora resurser. Det leder till stora ständigt ökade skatter som i sin tur ökar kostnaderna för arbete så till den grad att de riktiga jobben, både de som finns och de som borde komma till i en sunt fungerande ekonomi, helt enkelt prissätts ut ur marknaden.

Höga marginalskatter driver upp lönekraven i avtalsrörelserna år efter år och ger kraft till inflationens härjningar på arbetsmarknaden. Priset på arbetskraft stiger, och färre och färre enskilda människor förmår försvara en plats på den reguljära arbetsmarknaden eftersom villkoren blir allt orimligare. Resultatet kan bara bli ett: arbetslösheten växer. Man blir, fru talman, med förlov sagt mörkrädd vid tanken på de tusentals jobb som gått förlorade i spåren av den socialdemokratiska högskattepolitiken.

Socialdemokraterna behöver också höga skatter för att betala sysselsättningen i den offentliga sektorn. I frånvaron av konkurrens och marknadsmässighet, i skydd av monopolet, växer kraven på mer pengar och fler anställda, oavsett ekonomins och människornas förutsättningar att avstå pengar till ändamålet. Enskilda människors efterfrågan på tjänster och service begränsas naturligtvis av socialdemokraternas högskattepolitik. Men de tillåts inte heller bryta igenom monopolens makt att ensidigt bestämma vad som skall vara tillgängligt, vad det får kosta och hur tjänster och service skall finansieras och produceras med sin egen efterfrågan. Planekonomin i den offentliga sektorn begränsar tillkomsten av nya jobb under 1980- och 1990-talen. Det är en begränsning som gör att vi förlorar de oundgängligen växande arbetsmarknader vi behöver för att kunna balansera den stora arbetslösheten.

Den brist på lönespridning som följer av socialdemokraternas politik medför att många jobb helt enkelt aldrig uppstår, eftersom de inte kan utföras inom ramen för absoluta kostnadshinder som kombinationen av lönebildning, löneskatter och inkomstskatter sätter upp.

Ingen skall förvånas över att ett växande antal enskilda drabbas av

arbetslöshet som en följd av den misslyckade politiken, i varje fall ingen som besitter något litet av insikt i och förståelse av arbetslöshetens orsaker. Det gör tyvärr varken regeringen eller den arbetsmarknadsminister vi har. Det gör inte heller den socialdemokratiska regeringens representation i denna kammare. Men det finns socialdemokrater som förstår, och till dem borde regeringen och den socialdemokratiska riksdagsgruppen lyssna åtminstone någon gång. Precis som Don Quijote har regeringen sin Sancho Panza – välvillig, hjälpsam, men också bitande sanningsenlig i sin välformulerade kritik av sin herres och uppdragsgivares sätt att sköta sig.

Jag rekommenderar arbetsmarknadsministerns informationssekreterare att be arbetsmarknadsministern läsa två utomordentligt intressanta artiklar i tidskriften Ekonomisk Debatt nr 2 och 3 1985, skrivna av statsministerns egen ekonomiska sakkunnige, ekonomen Klas Eklund. Det är utomordentligt intressant läsning som borde delges arbetsmarknadsministern efter behovsprövning. Att behoven finns ser vi i resultaten av den politik hon företräder.

Artiklarna talar om att den politik regeringen för, som lett till misslyckanden på snart sagt alla centrala områden, direkt motverkar möjligheterna att bryta trenden med ständigt växande arbetslöshet. Det är långa artiklar som jag inte kan citera här i deras helhet, men jag kan ändå inte underlåta att kort citera Klas Eklunds slutsatser efter många sidor av kvalificerad analys. Han skriver: "Icke desto mindre skulle jag vilja ta tillfället i akt och avsluta denna översikt med att sticka ut hakan och våga mig på att dra några allmänna slutsatser om arbetslöshetens orsaker och botemedel i Sverige i dag. Min personliga – om man så vill impressionistiska – tolkning är denna: Under 1950- och 60-talen kunde, på det hela taget, full sysselsättning upprätthållas, främst tack vare en mycket starkt efterfrågeledd tillväxt. Mot slutet av 1960-talet började denna dämpas, av en rad olika skäl. Det blev då allt svårare att hålla upp sysselsättningen i konjunkturedgångarna. I mitten av 1970-talet inträffade en kraftig lönekostnadshöjning, vilket dels höjde reallönerna och drev ned vinstandelen, dels medförde att svensk exportindustri prissatte sig ur de internationella marknaderna. Sjunkande nettoexport medförde sjunkande efterfrågan. Kapacitetsutnyttjandet började sjunka. Därmed uppstod tendenser till såväl klassisk arbetslöshet som fortsatt stigande Keynesiansk arbetslöshet.

För närvarande" – dvs. vintern 1985 – "är det svårt att finna empiriska belägg för att reallönerna skulle behöva sänkas ytterligare. Vinstandelen bör ligga kvar på sin nuvarande nivå, men samtidigt måste reallönerna få stiga, om den totala efterfrågan skall kunna räcka till för att ytterligare minska arbetslösheten. Detta implicerar att den viktigaste stabiliseringspolitiska uppgiften just nu är att pressa tillbaka inflationen; bara låga pris- och kostnadsstegringar förmår att på en och samma gång bevara konkurrenskraften och ge utrymme för ökade reallöner. Den nödvändiga efterfrågan får inte komma från ett växande budgetunderskott, eftersom ett sådant skulle driva upp inflationen och än en gång urholka den externa balansen.

"Vår" – dvs. Sveriges – "makroekonomiska handlingsfrihet är således

starkt begränsad. Ytterligare devalveringar är otänkbara. Möjligheten att bedriva en expansiv finanspolitik i syfte att begränsa den Keynesianska arbetslösheten inskränks av finansiella obalanser. De gör det allt viktigare att nedbringa den arbetslöshet som härrör från matchningsproblem och flaskhalsar. En politik för detta innefattar insatser såväl vad gäller rörlighetsstimulerande arbetsmarknadspolitik som när det gäller långsiktiga utbildningsfrågor. Troligen” – och nu blir Klas Eklund försiktig men ändå alldeles klar – ”måste också relativlönestrukturen bli mer flexibel – även om man samtidigt bör framhålla att detta *ej nödvändigtvis* innebär ökade inkomstklyftor. Snarare än att öka spännvidden gäller det att minska inslagen av indexklausurer, följsamhetsgarantier och andra element som bidrar till att låsa fast relativlönestrukturen i en rigid form – och som dessutom riskerar att skapa en lönespiral vilken hotar konkurrenskraften och således även via bortfallande av export skapar arbetslöshet.”

Så långt Klas Eklund. Regeringens Sancho Panza har talat. Jag kan bara säga: Läs och begrunda! Begrunda mot bakgrund av skatterabatter som höjer budgetunderskottet och späder på en ökad konsumtion som vi inte har täckning för. Läs och begrunda mot bakgrund av växande budgetunderskott. Läs och begrunda mot bakgrund av misslyckad inflationspolitik. Dra slutsatserna – för det finns bara en slutsats, och den är att en fortsatt politik av den modell som vi har sett i tre år ofrånkomligen innebär växande arbetslöshet.

Fru talman! Det är socialdemokraternas oförmåga att förstå sammanhangen mellan skatter och avgifter, inflation, underskott och offentliga monopol å ena sidan och ökad arbetslöshet, växande hinder för enskilda människor att ta sig in på arbetsmarknaden och bristen på nya, växande arbetsmarknader å andra sidan som skrämmar och oroar oss för framtiden. Nu när fler och fler öppet talar om risken för att bottnen går ur arbetsmarknaden i den kommande lågkonjunkturen säger regeringen och socialdemokraterna inte ett ljud om vad de tänker göra för att förhindra den här utvecklingen, om de vinner valet. Rekordarbetslösheten vinkar runt hörnet, och för detta har tydligtvis socialdemokraterna ingen politisk beredskap. Ni som inte ens lyckats med att minska arbetslösheten i en devalveringsunderstödd högkonjunktur förmår knappast heller skapa nya, växande arbetsmarknader i sämre tider. Ni säger ja till allt som förhindrar förnyelse och utveckling och nej till alla förslag som faktiskt förmår att vända utvecklingen.

- Ni håller fast vid en ekonomisk politik som inte förmår minska inflationens höjningar på arbetsmarknaden.
- Ni stärker offentliga monopol i stället för att bryta upp dem och därmed öppna vägen för nya jobb i en växande privat tjänstesektor.
- Ni fortsätter att bygga ut en skuldyngd offentlig sektor på lån, och därmed bidrar ni verksamt till att tränga ut privata investeringar från marknaden.
- Ni håller fast vid fortsatta skatte- och avgiftshöjningar som gör arbetet dyrare och som försämrar konkurrenskraft och utvecklingsförmåga. Jobben fortsätter att prissättas ut från arbetsmarknaden och arbetslösheten växer.

- Ni försvarar en solidarisk lönepolitik som nu nästan alla öppet säger förhindrar tillkomsten av nya jobb.
- Ni bygger ut Krångel- och Kontroll Sverige i snabb takt och minskar enskilda människors och företags vilja och möjligheter att satsa för framtiden.
- Ni lever kvar i ett föråldrat tänkande med tegelstenar och maskiner som enda accepterade regalier på framgång, där utrymmet för nytänkande och förändringar naturligtvis lyser med sin frånvaro.

Fru talman! Vi moderater har, i likhet med t. ex. Klas Eklund, gjort vår analys. På basis av den har vi lagt fast den politik som måste föras för att bryta den oroande arbetslöshetstrenden.

Huvudpunkterna i den politiken är välkända, men jag tänker ändå upprepa dem i den här sista riksdagsdebatten om det socialdemokratiska arbetsmarknadsmisslyckandet innan vi går ut i valrörelsen. Dessa huvudpunkter är:

1. Sänkta skatter på arbete och produktion så att lönsamhet och lönekostnader stimulerar i stället för att förhindra tillkomsten av nya jobb.
2. Minskade underskott och minskad skuldsättning genom sparande på offentliga utgifter med ett enda syfte, nämligen att värna och trygga en bra utveckling på arbetsmarknaden.
3. Större frihet, färre offentliga monopol och mera av konkurrens och utveckling inom den offentliga sektorn för att främja tillväxten av nya arbetsmarknader som vi oundgängligen behöver i en ny sektor.
4. En effektiv kamp mot inflationen för att undanröja ett av de allra största hoten mot jobben i framtiden.
5. En företagsvänlig politik som utgår från att vi måste skapa maximal tillväxt i alla företag men framför allt i de små och att vi måste skapa förutsättningar för en ny våg av företagande i vårt land.
6. Mindre krångel och byråkrati och framför allt en förenklad arbetsmarknadslagstiftning som öppnar vägen för mer arbete, investeringar och risktagande i stället för mer förhandlande, förhalande och fackliga veton.
7. En politik som ger möjlighet till en lönebildning som inte fortsätter att prissätta enskilda människor ut från arbetsmarknaden utan som i stället tar hänsyn till ekonomiska realiteter och bygger löneutvecklingen på faktisk ekonomisk tillväxt och på tillväxtförutsättningar. Avtal utan klausuler, garantier och inflationsbrasor. Ett alldeles klart partsansvar för löneavtalens arbetsmarknadskonsekvenser, fritt från garanterade regeringsingripanden med devalveringar, inkomstpolitik och ännu fler och större AMS-paket.

Detta, fru talman, är vår handlingsberedskap, och den ger chansen att vända utvecklingen på arbetsmarknaden. Men det är också en politik som enligt socialdemokraterna och LO skulle skapa konfrontationer och strejker på arbetsmarknaden. Fru talman! Det är inte utan förundran man nu, i perspektivet av en av de största arbetsmarknadskonflikterna i Sverige,

tänker på vad ledande socialdemokrater och LO-folk faktiskt sagt. Den sista illusionen sprack för många när en socialdemokratisk regering misslyckades i grunden med att bevara lugn på arbetsmarknaden och ha, som man brukar säga, de bästa av relationer med de anställdas organisationer. Även i denna hjärtefråga resulterade en alltför svag ekonomisk politik, som konsekvent undviker att hantera ekonomins grundproblem, i nya nederlag. Inflations-, skatte- och skuldpolitiken kan aldrig skapa förutsättningar för en lugn arbetsmarknadsutveckling. Fru talman! Så länge socialdemokraterna inte är beredda att gå in och hantera det stora fördelningspolitiska problemet vad gäller offentlig och privat sektor i vår ekonomi kommer de inte heller att kunna undvika konfrontationer på arbetsmarknaden.

Slutsatsen är enkel: Det måste föras en politik som hanterar dessa problem. Först då får arbetsmarknadens parter, och framför allt de anställdas fackliga organisationer, chansen att ta sitt ansvar och agera på ett för ekonomin och medlemmarna riktigt sätt. Ett ökat ansvar för arbetslöshetseffekterna av träffade avtal banar väg för en förändrad attityd till lönebildning och lönestruktur. Decentraliserade förhandlingsformer med tyngdpunkten ute på arbetsplatserna svarar bättre mot kraven på individualisering och bättre representativitet. Färre offentliga monopol, ökad privatisering och växande nya arbetsmarknader inom servicesektorn ger chansen för de privatanställda att vinna den nödvändiga segern i fördelningskonflikten med den offentliga sektorn. Det är också vägen till fler riktiga jobb som kan balansera den växande arbetslösheten. Sänkta marginalskatter och ökade möjligheter för enskilda människor att leva på sin egen lön utan bidrag ger nytt utrymme för reallöneökningar utan inflationsrisker.

Fru talman! Det hot vi moderater påstås utgöra gentemot facket och lugnet på avtalsmarknaden är i realiteten motsatsen. Lugn och stabilitet på arbetsmarknaden garanteras lika litet som full sysselsättning, låg inflation eller högre reallöner av besvärjelser och ordsvall. Det är den faktiska politikens resultat för de enskilda människorna som avgör, och här har vi moderater ett stort försteg framför regeringen. Vi har nämligen en politik efter valdagen, men det saknar socialdemokraterna.

Fru talman! Det kan synas ambitiöst att i en diskussion om förändrade villkor för att lösa problemen på byggarbetsmarknaden och vissa begränsade regeländringar när det gäller arbetsmarknadsutbildningens finansiering ta upp det sysselsättningspolitiska perspektivet, men som jag sade tidigare anser jag det nödvändigt. Det här är ändå bokslutstillfället för en misslyckad socialdemokratisk arbetsmarknadspolitik i riksdagen, och jag tycker det är mycket beklagligt att vi i dag inte har möjlighet att ställa de frågor som vi har rätt att ställa till den ansvariga ministern. Vi börjar faktiskt, fru talman, få en negativ erfarenhet av detta förhållande. Det har varit alltför ofta som arbetsmarknadsministern när det har gungat till i fråga om utvecklingen på arbetsmarknaden har lyst med sin frånvaro.

Jag yrkar bifall till de moderata reservationerna i arbetsmarknadsutskottets betänkande 21.

Onsdagen den
5 juni 1985

Sysselsättnings- skapande åtgärder

Anf. 61 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c):

Fru talman! I kompletteringspropositionens bilaga 2:2 föredras arbetsmarknadsdepartementets verksamhetsområde. Centerpartiet ställer i denna del inte något yrkande. I stället hänvisar vi i vår ekonomiska motion till partimotionen 1984/85:647, där vi lagt fram ett antal förslag som ger arbetslinjen i arbetsmarknadspolitiken ett innehåll och bl. a. pekat på skilda stimulansåtgärder i syfte att skapa förutsättningar för långsiktigt fasta jobb. Vi krävde då att regeringen senast i samband med kompletteringspropositionen skulle återkomma med förslag i enlighet med de intentioner vi presenterat. Detta har inte skett, vilket är djupt beklagligt. Vi vidhåller därför de förslag som väcktes i motionen och som går ut på att arbetslinjen måste bli offensiv.

Före valet 1982 framställde sig socialdemokraterna som garanter för en snabb förbättring av sysselsättningen. Man kritiserade hårt Fälldinregeringens sysselsättningspolitik; 1982 låg arbetslösheten på 3,1 %. Trots allt fortsatte arbetslösheten att öka under 1983 och hamnade på 3,5 %. Det var således en ökning under det första socialdemokratiska regeringsåret. I den socialdemokratiska propagandan beskrivs nu förhållandena på arbetsmarknaden som mycket goda och med ljusnande framtidsutsikter. Inte med ett ord nämner den att orderingången till industrin har stagnerat och att vi så småningom kommer att hamna i en troligen mycket djup lågkonjunktur. Den beredskap man då bör ha har socialdemokraterna inte alls velat tala om.

Under 1984 uppgick den öppna arbetslösheten till 3,1 %, vilket i jämförelse med många andra länder är en mycket låg nivå. För att få en mera rättvisande bild krävs att man även räknar med antalet personer i arbetsmarknadsåtgärder – AMU, Samhällsföretag, ungdomslag m. m.

I genomsnitt var antalet arbetssökande utanför den ordinarie arbetsmarknaden 1984 drygt 335 000, varav öppet arbetslösa 136 000. Detta innebär att totalt närmare 8 % av arbetskraften stod utanför den ordinarie arbetsmarknaden. I denna jämförelse hamnar vi betydligt närmare det övriga Västeuropa, där man inte har samma system på arbetsmarknaden som vi.

Den slappa socialdemokratiska politiken har inneburit att priserna har skenat iväg. Glappet mellan socialdemokratiska målsättningar och verkligheten är alltför stort. Våra konkurrensfördelar håller på att försvinna.

Det är denna utveckling på arbetsmarknaden och inom den ekonomiska politiken som gör oss i centern pessimistiska inför framtiden. Socialdemokraternas tal om den rätta vägen stämmer inte med verkligheten.

I mars 1985 var fortfarande andelen personer utanför den ordinarie arbetsmarknaden nära 330 000. Under lågkonjunkturen i mars 1982 var den jämförbara siffran 278 000. Hur kan ni tala om rätt väg då, Bo Nilsson?

Dessa siffror utgör ett lysande exempel på socialdemokratiska misslyckanden. För tre år sedan befann vi oss i efterkrigstidens allvarligaste lågkonjunktur. Det är skillnad mot nu – nu står vi på toppen av en högkonjunktur.

I reservation 1 tas förutsättningarna för arbetsmarknadspolitiken upp. Här skiljer sig regeringens och centerns uppfattning rejält. I propositionen prisas regeringens ekonomiska politik, och man framhåller att arbetsmarknadspoli-

tiken ligger rätt. Framtidstron har återvänt, heter det.

Socialdemokraterna gör en skönmålning av utvecklingen i Sverige. Man kan ställa sig några frågor, och självfallet är frågorna avsedda för utskottets representant Bo Nilsson.

Hur har vi det med prisutvecklingen? Vi hade lägre inflationsnivå 1982 än nu, 7,6 % då mot 8,2 % nu. Då låg vi på samma nivå som OECD-länderna. I dag ligger vi på samma nivå som höginflationslandet Italien.

Vad händer med budgetunderskottet? Det underliggande budgetunderskottet ökar. Däremot sjunker det kassamässiga genom överflyttning av t. ex. bostadsfinansieringen på 8 miljarder, och det finns också andra sådana poster.

Hur stor är statsskulden nu? Den är snart 600 miljarder. Sommaren 1982 var den 320 miljarder. Det är snart en 100-procentig ökning. Det kan man inte kalla någon framgång.

Högräntepolitiken – är inte den ett tecken på misslyckande? Vi har det så bra att vi måste höja räntan, kan socialdemokraterna säga!

Hur kan ni påstå att framtidstron har återvänt?

Det finns flera frågor att ställa, men dessa grundläggande frågor visar att regeringens tal om att vi är på rätt väg är djupt felaktigt och vilseledande.

Det krävs en omläggning av den ekonomiska politiken.

Det krävs en strävan efter balans i den offentliga sektorns finanser. Vi kan inte fortsätta att leva över våra tillgångar. En alltför stor andel av budgeten går till att betala räntor. Räntorna och inflationen påverkas negativt av budgetunderskottet.

Bort med löntagarfonderna! De kollektiva löntagarfonderna har en direkt negativ inverkan på viljan till nysatsningar. Vem vill starta nytt eller öka satsningen om hotet om successiv socialisering är ständigt närvarande? Löntagarfonderna har inte heller inneburit att friskt kapital tillförts näringslivet. I stället har medlen gått till de tidigare kapitalägarna i form av aktieköp på börsen. Fondsystemet har också inneburit att små framgångsrika företag har dränerats på kapital, som antingen placerats i statsskulden eller tillförts högteknologiska storföretag. Det finns lysande exempel på småföretag som inte kan lånefinansiera en expansion därför att löntagarfondsskatten beskattar den tänkta värdeökningen.

Den konkurrensutsatta sektorn skall vara löneledande. Det är den sektorn som i grunden kan öka vår standard.

Det krävs en fast och bestämd ledning för arbetsmarknadspolitik. Under den nyligen avslutade TCO-S-strejken gavs intrycket av en velig regering. Statsministerns in hopp bakom ryggen på medlingskommissionen var pricken över i. Staten bör gå först med att avskaffa alla följsamhetsklausuler. Klausulerna leder obönhörligen till ökad inflation, och därmed finns det inte några vinnare utan bara förlorare.

De grupper som vi särskilt vill värna, kvinnor och ungdomar, drabbas alltid först när de skall in på arbetsmarknaden. Arbetslösheten får således bäras av grupper som inte på minsta sätt kan påverka avtalsbildningen. Ett större ansvar borde därför läggas på arbetsmarknadens parter.

Marginalskatterna får inte öka utan bör sänkas. Därför krävs en inflations-skyddad skatteskala. Höga marginalskatter framtvingar höga lönehöjningar, vilket i sin tur späder på inflationen.

Socialdemokraterna har sedan regimskiftet hösten 1982 lyckats höja bortemot åttiotalet skatter – nu senast bilaccisen. Inflationen har under denna tid ökat med ca 23 %. De olika skattehöjningarnas del av konsumentpriserna är ca 9 %. Det är denna siffra som skall jämföras med våra olika besparingsförslag, som socialdemokraterna kallar social nedrustning. Men hur påverkar inte socialdemokraternas skattehöjarpolitik ekonomin för arbetslösa, barnfamiljer och pensionärer?

Fru talman! Förutom en omläggning av den grundläggande ekonomiska politiken behövs även lättnader för dem som skall ordna varaktiga, rejäla jobb. Småföretagen är en viktig resurs, som behöver särskild uppmärksamhet.

Vi bör:

- sänka sjukförsäkringsavgiften med 5 % för egenföretagare och de första 15 anställda i varje företag. Frånvaron är betydligt mindre i småföretag, och detta bör prioriteras
- slopa beskattningen av i företaget arbetande kapital. Det kan inte vara vettigt att betala skatt på kapital som skapar arbete
- anpassa arbetsrättslagstiftningen efter småföretagens situation
- införa enklare administrativa regler vid nyföretagande. Inget kan vara värre än att som ny företagare drabbas av byråkratin
- bevara och utveckla jobben i jord- och skogsbruk som en nationell resurs för trygg försörjning och förbättrad miljö. Genom etanoltillverkning kan vi hålla åkerjorden öppen samtidigt som vi skapar nya jobb
- genom höjda lönebidrag utöka möjligheterna att inom det privata näringslivet anställa handikappade
- inrikta ungdomslagen mot den privata sektorn och full arbetstid.

Detta är några åtgärder som tillsammans med en ny ansvarsfull ekonomisk politik skall skapa bättre förutsättningar inte bara för full sysselsättning utan också för en större framtidstro.

Fru talman! Jag yrkar slutligen bifall till reservation nr 1.

Anf. 62 ELVER JONSSON (fp):

Fru talman! Vi närmar oss slutet på valperioden 1982–1985. Vi kan summera effekterna av regeringens insatser i arbetsmarknadspolitiken. Perioden har kännetecknats av att de yttre förutsättningarna för en positiv utveckling på arbetsmarknaden har varit mycket goda.

Sverige har, liksom vår omvärld, stått mitt uppe i en kraftig högkonjunktur. Vår exportindustri har haft betydande framgångar, även om den stora devalveringen på hösten 1982 var ett hårt slag mot främst löntagare och pensionärer.

Vid en titt i "backspiegeln" kan vi registrera några tydliga iakttagelser: Reformarbetet som socialdemokraterna skulle återuppta på bred front

lyser med sin frånvaro. Reformarbetet är mer blygsamt nu än under de två närmast föregående mandatperioderna, då socialdemokraterna var i opposition och folkpartiet tillhörde regeringen.

Socialdemokraterna för två sorters politik – en i opposition och en annan i regeringsställning. Särskilt tydligt märks detta på det arbetsrättsliga området och i regionalpolitiken.

Läget på arbetsmarknaden är efter omständigheterna allvarligt försämrat.

Den snålhet som socialdemokraterna visat mot de handikappade är särskilt illavarslande.

Trots en kraftig högkonjunktur, förstärkt med den stora svenska devalveringen, ser det ut som om vi går in i en mycket allvarlig fas beträffande arbetsmarknaden. Regeringen saknar en klar strategi för hur problemen skall lösas under resten av 1980-talet. Regeringen väljer att mera tala om sin egen förträfflighet än att ta itu med de problem som väntar.

Socialdemokraterna i arbetsmarknadsutskottet har – låt vara i försiktigare ordalag än för bara ett par månader sedan – valt att lägga på kosmetika i försöken att skönmåla. Men läget på arbetsmarknaden är inte bra, och vad värre är: mycket talar för att situationen kommer att starkt försämrats då konjunkturen sviktar.

I valrörelsen 1982 påstod oppositionsledaren Olof Palme att arbetslösheten var den verkligt stora obalansen i svensk ekonomi. Den här obalansen finns kvar, och den har ökat, trots högkonjunkturen.

De frågor som vi i denna debatt borde få svar på från socialdemokratiskt håll är: Anser regeringen och socialdemokraterna att man lyckats i sin uppgift att komma till rätta med arbetslösheten? Vilka initiativ tänker regeringen ta för att komma ur det svåra dilemmat att vi trots högkonjunkturen fortfarande har en så hög arbetslöshet?

Det går inte att i längden förhindra arbetslöshet med kortsiktigt verkande arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Arbetsmarknadspolitiken är ett komplement till de generella ekonomisk-politiska åtgärderna. Ensam kan inte arbetsmarknadspolitiken lösa sysselsättningsproblemen. Det är därför så allvarligt att regeringen inte har klarat de ekonomiska målen.

Det arbetsmarknadspolitiska läget i Sverige uppvisar två sidor:

Den ena sidan är positiv och ljus. Effektivisering av t. ex. arbetsförmedlande åtgärder i kombination med den goda konjunkturen har spelat en positiv roll. En utvidgning av de arbetsmarknadspolitiska instrumenten har varit en annan värdefull orsak. Tillkomsten av ungdomslagen har inneburit att tusentals 18–19-åringar har kunnat sysselsättas, låt vara i begränsad omfattning.

Den andra sidan av arbetsmarknaden är mörk. Trots högkonjunktur och regeringens ivriga tal om att Sverige är på rätt väg uppvisar arbetsmarknaden svåra brister:

- Byggnadsverksamheten är låg och byggarbetslösheten exceptionellt hög.
- Långtidsarbetslösheten ökar både när det gäller tiden för arbetslösheten och när det gäller antalet personer som är långtidsarbetslösa.
- Flera än någonsin tidigare står utanför den ordinarie arbetsmarknaden.

Efter regeringsskiftet 1982 har vi upplevt den högsta arbetslösheten i Sverige i modern tid. Detta gäller såväl andelen öppet arbetslösa som de absoluta talen. I riksdagsdebatten i mars detta år påvisades att 330 000 personer stod utanför den ordinarie arbetsmarknaden. För hela första kvartalet har siffran för personer som är öppet arbetslösa eller sysselsatta genom särskilda åtgärder stigit till 333 000. Under samma tid 1980 med samma konjunkturläge var det 235 000 personer som befann sig i motsvarande situation. Det innebär att ytterligare nästan 100 000 personer har hamnat vid sidan om arbetsmarknaden. Detta är mycket illavarslande.

Därför kan talet om att Sverige är på rätt väg inte tas till intäkt för att regeringen gjort rätt vägval. Visserligen hävdar regeringen kraftigt behovet av långsiktiga insatser och att den ekonomiska politiken, som enligt regeringens egen utsago varit framgångsrik, skall vara bärande i en framtida sysselsättningspolitik. Ur den synpunkten är det noterbart och allvarligt att riksbankschefens rapporter för några veckor sedan gav besked om en dramatisk nedgång av exporten. Handelsbalansen visar en kraftig nedgång, och bytesbalansen är starkt negativ. Den kraftigt höjda räntan samt senareläggningen av statliga beställningar kommer säkerligen att bromsa företagande och nyanställningar. Regeringens förslag om kraftigt höjda skatter på inte minst bilar torde i sin förlängning slå negativt mot sysselsättningen.

Regeringens påstående i propositionen att arbetslösheten torde komma att minska jämfört med 1984 är högst osäkert. Indirekt erkänns detta förhållande genom att arbetsmarknadsministern i bil. 2 till proposition 150 säger att det finns "ett antal osäkerhetsmoment". Hon fullföljer resonemanget med att säga: "Att mot denna bakgrund göra en bedömning av behovet av ytterligare arbetsmarknadspolitiska insatser för hela budgetåret 1985/86 är svårt."

När regeringen gör jämförelser och påstår att arbetslösheten sjunker jämför man med de egna rekordsiffrorna för 1983. När det gäller byggarbetslösheten tröstar sig regeringen med att nedgången nu har brutits och säger att sysselsättningen inom byggbranschen kunde "varit ännu lägre".

Jag skulle vilja fråga talesmannen för socialdemokraterna i utskottet: Var inte ambitionen högre, Bo Nilsson, då ni talade om ett ökat byggande, eller är byggpolitiken ett stort misslyckande?

Regeringens agerande i avtalsrörelsen och i TCO-S-konflikten tyder på att det blir besvärligt framöver. En stor del av skulden till konflikten faller på arbetsgivaren-staten. Felet var att man 1984 accepterade att i avtalet för 1985 skriva in den följsamhetsklausul om vilken striden stått. Helt obegripligt och till synes utan att knota skrev man under det avtal som nu försakade storkonflikten. Detta skedde helt uppenbart med regeringens goda minne, trots den allmänna insikten om att olika typer av följsamhetsklausuler leder till stora svårigheter. En lärdom som bör dras av årets konflikt är att staten skall agera med både större långsiktighet och fasthet än vad årets avtalsrörelse gett prov på.

Regeringen bör formulera tydligare direktiv till sitt arbetsgivarverk. En

större fasthet och ett bättre samspel mellan regeringen och verket är angeläget. Detta synes vara en mer angelägen diskussion än att driva debatten om de statsanställdas stridsrätt. Staten bör inte vara löneledande och bör helt söka undvika de följsamhetsklausuler jag tidigare nämnt.

Regeringens uppgift blir alltså att ange förutsättningarna men inte att delta i själva förhandlingsarbetet. Den eldsvåda som Olof Palme trodde sig ha släckt hade han själv satt i brand. Mycket talar för att den ånyo kan flamma upp redan i nästa avtalsrörelse.

Aldrig tidigare har en regering så demonstrativt lagt sig i själva förhandlingarna som i år. Förutsättningarna har ändrats gång på gång, ständigt nya skattehöjningar har ätit upp det förhandlingsbara utrymmet, drivit på inflationen och flyttat målet om höjd reallön allt längre bort. Den makabra skatterabatten utgör kulmen för regeringens ryckiga politik. Efter alla skattehöjningar hade staten plötsligt råd med en skattesänkning, men innan rabatten betalas ut får de svenska löntagarna plötsligt reda på att de har för mycket pengar. Nya skatter läggs på de tidigare. Staten tvingas senarelägga aktiviteter i miljardklassen, och räntan chockhöjs.

Regeringens sätt att hantera den senaste avtalsrörelsen manar inte till efterföljd.

Regeringen har inte lyckats hålla nere arbetslösheten ens i pågående högkonjunktur. Därför är det viktigt att det finns en god beredskap för att möta kommande svårigheter. Grunden för all framgångsrik arbetsmarknadspolitik ligger ändå i en positiv näringspolitik och en sund samhällsekonomi. Då både näringspolitiken och särskilt den ekonomiska politiken sviktar kommer arbetsmarknadspolitiska åtgärder att ha en mycket viktig roll och dessutom att sättas på hårda prov.

Jag lyssnade tidigare till Bengt Wittboms inlägg, där han i sju punkter beskrev vad som borde göras för en bättre arbetsmarknad. Han nämnde några angelägna åtgärder, t.ex. sänkta skatter, sparande på offentliga utgifter, större frihet och bättre konkurrens osv. Till dessa sju punkter bör emellertid läggas sju ytterligare punkter, om vi skall få balans i en god arbetsmarknadspolitik. Vi bör också säga vad vi vill göra för att minska ungdomarnas svårigheter på arbetsmarknaden, hur vi vill hjälpa de handikappade att få bättre möjligheter, vad vi gör med de socialt utslagna och de lågutbildade, hur vi uppnår ett verkligt medbestämmande och inflytande för de enskilda anställda. Och hur är det med de arbetsmarknadspolitiska insatserna? Räcker de verkligen till för dem som är svaga på arbetsmarknaden?

Från liberalt håll måste detta sägas, eftersom vi måste ta ansvar för att marknadsekonomin ges ett socialt innehåll. Det räcker inte att bara tala om en sida av samhället, utan det måste handla om två sidor för att samhället skall bli harmoniskt.

Jag tror vidare, fru talman, att det är särskilt viktigt att ungdomarna får konstruktiv sysselsättning och räddas undan sysslolöshet. Den lönesättning som råder för ungdomar utan arbetslivserfarenhet är ofta ett hinder för dem att få "första jobbet". Folkpartiet har flera gånger återkommit till kravet på

att upprätta ett särskilt ungdomsavtal. Självfallet förutsätter detta en bibehållen frihet för parterna att sluta sådana avtal, men statsmakterna kan genom regeringen driva på en sådan fråga och aktivt bidra t. ex. med att justera socialförsäkringsavgifterna. Därmed skulle den tröskel som hindrar många att få det första jobbet kraftigt kunna sänkas och underlätta inträdet på arbetsmarknaden. Den nu gällande ordningen, dvs. i princip endast halvtidsarbete inom ungdomslagens ram, bär ju syn för sägen att inte ens staten har råd att hålla ungdomarna med full arbetsdag.

Jag vill yrka bifall till reservation nr 8.

En annan viktig punkt som har framhållits under flera år av folkpartiet är förbättrad och stärkt lärlingsutbildning. Detta är angeläget för att rädda en del viktiga hantverksyrken men också för att säkra yrkesutbildningen inom s. k. udda yrken. Under senare år har även socialdemokraterna visat ett större intresse, och det är bra. Men enligt vår mening är det viktigt att gå vidare och betydligt längre. Jag vill hänvisa till folkpartiets särskilda yttrande nr 4 i betänkandet.

En allvarig obalans är bristsituationen inom teknikeryrkena. Eftersom det handlar om långsiktiga problem, är det viktigt att vi snabbt och kraftfullt tar tag i en upprustning av teknikerutbildningen. Brister i dagspolitiken kan ha långtgående negativa följder, och därför är det angeläget att särskilt verkstadsindustrin får sina behov tillgodosedda. Det är positivt att arbetsmarknadsutskottet enhälligt ställer sig bakom detta folkpartiets önskemål, som enligt utskottet ligger väl i linje med skrivningen i propositionen.

De långtidsarbetslösas situation är allvarig. För 20 år sedan var ungefär var tolfte arbetslös s. k. långtidsarbetslös. Nu är nära var tredje arbetslös att hänföra till kategorin långtidsarbetslösa. Bland de arbetslösa är ett stort antal också handikappade i någon form. Vårt krav att handikappade skall få större möjligheter att komma in på arbetsmarknaden är därför mycket viktigt. En negativ faktor är konstruktionen av det lönebidrag som utgår till enskilda företag. Bidraget ges i en fallande skala, medan handikappet ofta har en stigande kurva. Därför vore det angeläget att få en annan situation, dvs. att lönebidraget utgår i relation till handikappet. Detta bör regeringen utreda.

Det särskilda lönebidrag som introducerades förra året har visat sig vara högst användbart men givits en för snäv ram. Trots utökningen i tilläggsbudget III vad gäller sådana platser borde riksdagen följa folkpartiets förslag om att fördubbla antalet företag med särskilda lönebidrag. Jag vill yrka bifall till reservation nr 6.

Regeringen upprepar med stor ihärdighet att man är på rätt väg. Men rapporten från första kvartalet i år, då 333 000 människor stod utanför den reguljära arbetsmarknaden, talar sitt tydliga och allvarliga språk. Det innebär att det under första kvartalet i år var nästan 100 000 fler i denna kategori än under motsvarande kvartal 1980 – detta trots att konjunkturläget i år är bättre.

Före valet 1982 gick socialdemokraterna mycket långt när det gällde att anklaga dåvarande regeringspartier för att medvetet skapa arbetslöshet. I ett socialdemokratiskt Sverige finns inte 153 000 arbetslösa, kunde vi läsa på

valaffischerna. Men valaffisch och verklighet blev inte samma sak. En ännu högre arbetslöshet har den socialdemokratiska regeringen tvingats registrera. Detta är allvarligt, inte främst därför att vallöftena har spruckit utan därför att allt fler har ställts utanför möjligheten att ha ett eget jobb på den reguljära arbetsmarknaden.

När vi nu har fått bokslutet kan vi konstatera följande;

Socialdemokraterna har inte uppfyllt de löften som de gav i valrörelsen när det gäller arbetsmarknadspolitiken.

Vi har haft rekordarbetslöshet i en högkonjunktur.

De nya greppen i arbetsmarknadspolitiken för att möta problemen har varit överraskande få.

De grundläggande sambanden mellan t. ex. lönebildning och ungdomsarbetslöshet har man konsekvent undvikit att göra något åt.

Politiken har varit kortsiktig. Arbetsmarknadsutskottet har därför inte fått ta ställning till hur problemen på arbetsmarknaden skall lösas på längre sikt.

Sverige behöver en mer konstruktiv politik för att lösa problemen på den framtida arbetsmarknaden.

Fru talman! För folkpartiets del är vi beredda att medverka till en mer positiv näringspolitik och en sundare samhällsekonomi. Den måste också paras med en aktiv arbetsmarknadspolitik. Arbetsmarknadspolitiken måste dessutom vara mera generös mot de svagaste på arbetsmarknaden. Detta är vår grundinställning. Den politiken har vi förordat och drivit under de sex år vi tillhörde regeringen. Den politiken har vi också sökt hävda i oppositionsställning. För folkpartiets del kommer det att vara bärande inslag för den kommande mandatperioden, vare sig vår verksamhet förläggs i eller utanför kanslihuset. Kring en sådan uppläggning har folkpartiet samlats, och kring en sådan uppläggning är vi beredda att samverka.

Anf. 63 BENGT WITTBOM (m) replik:

Fru talman! Jag vill mycket kort tacka Elver Jonsson för att han tog tid i sitt anförande för att ta upp vissa av de punkter där de tre borgerliga partierna har en gemensam inställning.

Vi är överens om det mesta när det gäller att inom arbetsmarknadspolitiken riva hindren och skapa flera jobb åt ungdomar. Det finns en framväxande gemensam grundsyn beträffande konstruktionen av lönebidragen för att ge flera handikappade plats på den reguljära arbetsmarknaden. Vi har manifesterat en gemensam syn på hur arbetsmarknadsutbildningen skall organiseras och skötas i framtiden. Vi har en gemensam syn på parternas ansvar och en ny konstruktion av arbetslöshetsförsäkringen, etc.

Det var alldeles utmärkt att Elver Jonsson tog upp de här punkterna. Det är ändå så att man – för att kunna diskutera skälen till att det ser ut som det gör på arbetsmarknaden och den politik som måste drivas för att man skall komma ur den här besvärliga situationen – måste ta upp både den ekonomiska politiken i stort och arbetsmarknadspolitiken som sådan. Jag tycker att Elver Jonssons anförande på ett utmärkt sätt kompletterar de synpunkter som jag inledningsvis framförde på vad som måste göras inom

den ekonomiska politikens område för att vi skall kunna bryta rekordarbetslösheten.

Anf. 64 ELVER JONSSON (fp) replik:

Fru talman! Till det kan bara sägas att min uppfattning är att den politik vi skall föra måste ha mer än en sida. Bengt Wittbom redogjorde alldeles utmärkt för den ena hälften av politiken. Det som han anförde har inte bestritts.

Jag noterar, för egen del, att det är viktigt att vi från folkpartiet hävdar dubbelsidigheten i arbetsmarknadspolitik.

Anf. 65 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Fru talman! I kompletteringspropositionen säger regeringen – i likhet med vad den påstår i 1985 års budgetproposition – att Sverige är på rätt väg. Regeringens påstående bygger på uppgifterna om att en industriell expansion har inletts, att sysselsättningsläget har förbättrats, att budgetunderskottet har minskat osv.

Vad regeringen underlåter att betona är bl. a. att arbetslösheten trots högkonjunkturen fortfarande är högre än något år under 1970-talet, att inflationstakten är högre än i de länder med vilka jämförelser vanligtvis sker och att den starka vinstökningen och över huvud taget förbättringen av det ekonomiska läget har skett på bekostnad av starkt nedpressade reallöner. Det finns därigenom ingen stabil grund för ett fortsatt uppsving, ännu mindre för en stabil tillväxt och en rättvis fördelning av levnadsstandarden.

Det uppsving som enligt regeringen karakteriserar svensk ekonomi under de senare åren har alltså till betydande del åstadkommits genom att arbetslönerna har hållits tillbaka till förmån för kapitalets profiler. Fördelningen av såväl inkomster som förmögenheter har blivit mer ojämn. Klassklyftorna har ökat.

En avgörande förutsättning för fortsatt tillväxt är att kostnadsutvecklingen kan begränsas, säger utskottsmajoriteten i det betänkande vi nu behandlar. Med det menar man att en fortsatt reallönesänkning för det arbetande folket är en förutsättning för ekonomisk tillväxt.

Vi från vänsterpartiet kommunisterna anser att det avgörande för den ökning av export, produktion och investeringar som ägt rum har varit dels den kapitalistiska högkonjunkturen, dels den kraftiga devalveringen av den svenska kronan, dels nedpressningen av reallönerna.

I den reviderade finansplanen sägs att de svenska företagens relativa exportpriser i år beräknas ligga ca 6 % lägre än 1981 och de relativa lönekostnaderna per producerad enhet ca 20 % lägre. Lönsamheten i den svenska industrin har vidare under senare år ökat mer än i andra OECD-länders industrier. Detta bör ses mot bakgrund av att lönernas andel av förräntningsvärdet inom industrin starkt har minskat från 84,8 % år 1978 till 67,6 % år 1984. Reallönerna efter skatt har minskat med 9,4 % från 1981 till 1984. Av uppgifter som statistiska centralbyrån nyligen redovisat uppgifter framgick att det skett sänkningar av reallönerna både under åren 1983–1984

och under åren 1982–1984 för såväl industriarbetare som statsanställda och kommunalanställda. Den enda grupp som under dessa perioder kunnat öka sina reallöner är industritjänstemännen.

Det som verkligen är oroväckande är att trots de kraftiga reallönesänkningar som regeringen har åstadkommit och trots att vi befinner oss i en högkonjunktur ligger arbetslösheten på en oacceptabelt hög nivå.

Fru talman! Vi har här hört hur Bengt Wittbom med sina vanliga övertoner talat om förträffligheten i den moderata politiken i vad gäller sysselsättningen. I det betänkande vi nu behandlar finns en rad reservationer från moderata samlingspartiet och mittenpartierna. Det är en provkarta på en reaktionär klasspolitik, som Sverige knappast har genomlevt tidigare. Det man föreslår är en brutal fördelningspolitik, som gynnar de rika på de övrigas bekostnad. De tre borgerliga partiernas angrepp mot svenska folkets levnadsstandard, sysselsättning och maktbefogenheter sker bl. a. genom nedskärningar av sociala och kulturella förmåner. Sammanlagt kräver moderata samlingspartiet en nedskärning av de statliga utgifterna med 21 miljarder kronor för år 1986, varav 4 miljarder kronor gäller minskade statsbidrag till kommunerna. Moderaternas nedskärningsförslag kommer, om det förverkligas, att innebära att ytterligare ca 70 000 personer blir arbetslösa.

I reservation nr 1 säger man att den nuvarande avtalsmodellen år efter år har visat sig generera högre lönepåslag än vad som varit förenligt med bevarad konkurrenskraft och samhällsekonomisk balans.

Den statistik som jag tidigare redovisade är känd både för moderaterna och för de övriga borgerliga partierna. Den visar en reallönesänkning för det vanliga arbetande folket med 9,4 % från 1981 till 1984. Kan ni nu utöver de allmänna fraser och övertoner som ni använder i den här debatten tala om vilka reella och oacceptabla lönehöjningar som har ägt rum och som förklarar den höga arbetslösheten?

Ni säger vidare att regeringen i god tid före avtalsrörelserna måste ange de samhällsekonomiska förutsättningarna och klargöra att industristöd, devalveringar och fortsatta AMS-insatser inte kommer att sättas in för att eliminera effekterna av oansvarigt höga löneökningar.

Den fråga som återstår för de tre borgerliga partierna att besvara är: Vilka lönehöjningar har varit oansvarigt stora? Menar ni att en reallönesänkning med 9,4 % från 1981 till 1984 i sig innefattar en oansvarighet, som äventyrar vår ekonomi och sysselsättning? Hur stora reallönesänkningar borde i så fall arbetarklassen vidkännas för att det skulle sammanfalla med er uppfattning om samhällsansvar?

Man kan också konstatera att under samma period, eller förra året, har industrivinsterna varit enorma. De 50 största bolagen i Sverige har haft en vinst på över 50 miljarder kronor, och vinstökningen sedan förra året uppgår till hela 13 miljarder. Hur stora borde dessa vinster ha varit för att ni skulle anse dem förenliga med en klok ekonomisk politik?

Å ena sidan talar ni om nödvändigheten av fria förhandlingar. Å andra sidan anser ni att regeringen måste i god tid i förväg spika fast och tala om för

Onsdagen den
5 juni 1985

*Sysselsättningsska-
pande åtgärder*

arbetsmarknadens parter vilket samhällsekonomiskt utrymme förhandlarna har att rätta sig efter.

De här frågorna borde ni klargöra.

När ni efter en ingående analys kommit fram till att arbetslösheten förorsakas av höga löneavtal, föreslår ni att det skapas raka rör från förhandlingsbordet till avtalsparterna, så att dessa också får betala kostnaderna för arbetslösheten eller eventuellt olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Fru talman! Listan över reaktionära förslag och inslag av rå klasspolitik i de borgerliga reservationerna kan göras längre. Förslagen kan karakteriseras som uttryck för en medvetet arbetslöshetsskapande politik. Det egentliga syftet med att förslagen utformas och framförs i kammaren, vilket skulle ha varit helt otänkbart för några år sedan, kan man spekulera över. Men en effekt är i alla fall helt uppenbar: moderaternas och de andra borgerliga partiernas extrema högerståndpunkter skapar förutsättningar för socialdemokratiens högervidring.

När Bengt Wittbom och andra av SAF frammatchade påläggskalvar, som nästan aldrig har satt sin fot på en arbetsplats eller över huvud taget har en aning om att de vanliga arbetarna går på knäna under ideliga åtstramningspaket och reallönesänkningar, radar upp en massa lögner om oansvarigt stora lönehöjningar blir de i stort sett obemötta, därför att också socialdemokraterna har intresse av att hålla den s. k. krismedvetenheten vid liv.

Det är faktiskt en förutsättning för den förda ekonomiska politiken. Tack vare moderata samlingspartiets extrema högerståndpunkter har socialdemokraterna lyckats förmå arbetarklassen att acceptera reallönesänkningar mitt i högkonjunkturen. Samtidigt redovisar, som jag sade tidigare, de 50 största företagen en vinst på över 50 miljarder kronor. Socialdemokraterna hävdar ju också att en avgörande förutsättning för fortsatt tillväxt är att kostnadsutvecklingen kan begränsas, dvs. att lönerna minskar. På så sätt skapas till följd av moderaternas extrema högerpolitik det nödvändiga utrymme för socialdemokratisk högervidring, samtidigt som socialdemokratin kan framstå som ett klart bättre alternativ än de borgerliga. Därför blir moderaternas påstående om oansvarigt höga lönehöjningar nästan oemotsagda.

Fru talman! Vi är naturligtvis medvetna om att även med reservation för olika metoder att beräkna den totala verkliga arbetslösheten intar Sverige ett gynnsamt läge jämfört med de flesta övriga kapitalistiska länder. Men de uppnådda resultaten är icke tillräckliga och kan dessutom lätt gå förlorade. Det är sålunda mycket osäkert om ökningen av sysselsättningen inom industrin med något tiotal tusen representerar en vändning i den utveckling som på några år berövat Sverige i runt tal 100 000 arbetstillfällen inom industrin.

Med den politik gentemot kommunerna som föreslås i kompletteringspropositionen är det mycket osäkert om den förutsedda sysselsättningsökningen kan komma till stånd inom den offentliga sektorn. Vi anser att ytterligare insatser måste göras för att hindra en försämring av läget på arbetsmarknaden och för att bringa ned arbetslösheten. Det avgörande är emellertid att få

till stånd en sådan förändring av den ekonomiska politiken och näringspolitiken att ett statligt industriprogram utarbetas och börjar genomföras, tillsammans med en planmässig utbyggnad av den offentliga sektorn på det sätt och med de målsättningar som anförs i vpk-motionen om den ekonomiska politiken.

För att minska arbetslösheten och motverka negativa effekter av en konjunkturedgång föreslår vi för budgetåret 1985/86 en uppräkningsanlag till sysselsättningsskapande åtgärder. Hösten 1984 satsades 1,7 miljarder kronor på sysselsättningen, men för budgetåret 1985/86 har regeringen prutat bort motsvarande insats. Vpk föreslår därför att anslaget för sysselsättning räknas upp med 1 750 000 000 kr. och att dessa medel skall gå till kommuner och landsting för att skapa nya och fasta arbetstillfällen.

Fru talman! Jag yrkar bifall till vpk-reservationen.

Anf. 66 BO NILSSON (s):

Fru talman! Jag börjar med att yrka bifall till hemställan i arbetsmarknadsutskottets betänkande 1984/85:21 om sysselsättningsskapande åtgärder och tillstyrker därmed också förslaget i proposition 150 bil. 2:2 arbetsmarknadsdepartementet.

För att spara tid tänker jag inte kommentera vare sig detaljerna i betänkandet eller det positiva i propositionen, utan gå direkt på de reservationer och motioner som är fogade till betänkandet.

Men jag måste säga några ord om det som hittills har sagts.

I veckan har det kommit resultat, eller siffror, eller rapporter – vilket man nu vill – från OECD som visar att Sverige nog är det enda landet i Europa som har klarat av att minska budgetunderskottet och samtidigt hålla arbetslösheten nere. Jag tror att det vore bra om vi kunde utgå från sådana faktauppgifter i den här debatten.

Vi har i dag att behandla arbetsmarknadsutskottets betänkande 21. Men de som tidigare har talat här – framför allt företrädarna för de borgerliga partierna – har tagit upp hela arbetsmarknadspolitikens och hållit på med det mycket länge. Det är klart att man måste göra så om man skall försvara en sjuk sak. Det behöver inte vi göra.

Jag vill säga att Bengt Wittbom i dagens debatt har varit gnälligare och grinigare än någonsin tidigare. Man kan påminna Bengt Wittbom om räven och rönnbären – men det skall jag inte göra. Med anledning av vad Bengt Wittbom och de andra borgerliga representanterna har sagt när de har varit uppe i talarstolen och klagat över den förda politiken, vill jag i stället påminna om Gösta Knutssons bok om Pelle Svanslös. Först kommer elaka Måns, och därefter kommer hans kamrater Bill och Bull med samma dåliga budskap. Det var åtminstone det som de borgerliga representanternas inlägg här präglades av.

Fru talman! För att återgå till utskottsbetänkandet är det så att man i reservation 1, som är gemensam för de tre borgerliga partierna, på alla sätt försöker svartmåla situationen på arbetsmarknaden – precis som man har gjort här i dag. Man tycks ha glömt att arbetslösheten det sista borgerliga

Nr 162

**Onsdagen den
5 juni 1985**

*Sysselsättningsska-
pande åtgärder*

Onsdagen den
5 juni 1985

*Sysselsättningsska-
pande åtgärder*

regeringsåret ökade med 50 % – 50 %, Bengt Wittbom! – och att antalet arbetslösa i september månad 1982 var hela 176 000 personer. Detta skall jämföras med de 120 000 personer – eller 2,7 %, som siffran nu är nere i – som var arbetslösa i april månad i år.

Till detta skall läggas att antalet sysselsatta har ökat från februari 1984–april 1985 med 90 000 till totalt 4 280 000. Detta är vad jag kan förstå den högsta siffran någonsin då det gäller antalet sysselsatta i vårt land.

Man kan också säga att arbetslösheten har minskat sedan de borgerliga regeringsåren med 30 %, eller med i runt tal 56 000 personer. Till detta kan också läggas att antalet sysselsatta i arbetsmarknadsåtgärder har minskat. När det gäller det totala antalet sysselsatta i sådana åtgärder, har dessa minskat från 220 600 i februari 1984 till 191 000 i april 1985. Då det gäller beredskapsarbeten, så har dessa minskat från 76 000 till 33 000 under samma tid, medan antalet rekryteringsplatser sjunker; från 20 000 i januari 1985 till 14 900 i april 1985.

Internationellt sett kan det sägas att vi står i särklass i Europa. Arbetslösheten i Sverige är 2,7 % medan snittet för Europa i övrigt är 11 %. Sysselsättningsgraden är 82 % i Sverige medan den i Europa i övrigt bara är 64 %, dvs. en skillnad på hela 18 %.

Om detta kan man säga två saker. Det första är att ni borgare knappast kan vara trovärdiga i era påståenden. Vem kan tro på era siffror efter det jag har presenterat här? Det andra är att ni som en följd av er kritik naturligtvis borde föreslå en rad åtgärder för att bättra på siffrorna. Men det ni föreslår är synnerligen klen. Två saker – lägre löner och att löntagarfonderna skall tas bort – är vad ni kommer med. Och det är ju sedvanlig borgerlig politik: mindre pengar till löntagarna och mer till industri och kapitalägare. Jag tror inte på era recept. Bevisen för att de inte är bra kan man bl. a. finna i de europeiska länder som är borgerligt styrda. Men jag kan lugna er – vi socialdemokrater skall kämpa för arbete åt alla. Inte förrän alla som vill och kan arbeta också har ett jobb är vi nöjda.

Ingvar Karlsson i Bengtsfors från centerpartiet tog upp arbetslinjen och sade att centerpartiet stod för denna linje. Jag vill påstå att det är vi socialdemokrater som mest av allt står för den. Jag skulle vilja be Ingvar Karlsson att lämna exempel på tillfällen då vi inte satsat på arbetslinjen, medan ni ansett att ni gjort det. Det skulle vara intressant att höra.

När det i övrigt gäller frågorna om den ekonomiska politiken utgår jag ifrån att de kommer att behandlas längre fram av bl. a. finansutskottets ledamöter här i kammaren. Jag tänker inte fördjupa mig mera i det.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag avslag på reservation 1.

Reservation 2 från vpk är på något sätt mera rak. Man klagar på situationen på arbetsmarknaden och föreslår åtgärder. Det är möjligt att man längre fram under hösten bör utgå från en sådan här bedömning. Men detta ger dock inte underlag för att redan nu fastställa en högre nivå för åtgärdsinsatserna. Denna fråga bör man ta ställning till, om detta motiveras av den fortsatta utvecklingen på arbetsmarknaden.

Jag yrkar avslag på reservation 2.

Reservation 3 är moderat och gäller propositionens förslag till åtgärder för förbättringar på byggarbetsmarknaden. Först konstaterar reservanterna att det finns problem på byggarbetsmarknaden, och sedan yrkar man avslag på de föreslagna åtgärderna. Då det gäller handikappade byggnadsarbetare borde det vara självklart att arbetsgivarna tar sin del av ansvaret. Det är det vi vill att parterna skall komma överens om genom AMS försorg.

I fråga om tidigareläggning av kommunala investeringar i Norrlands inland, så kan utöver det som sägs i betänkandet framhållas att byggarbetslösheten i Norrlandslänen är synnerligen allvarlig. Den senaste statistiken visar att Jämtland har 19,6 % arbetslöshet bland byggnadsarbetarna, Kopparberg har 18,1 %, Norrbotten 16 %, Gävleborgs län 13,6 % och Västerbotten har 13 %. De siffrorna talar sitt tydliga språk – det måste till åtgärder.

Folkpartisten Elver Jonsson talade om att aktiviteten inom byggverksamheten inte var så hög som man hade räknat med. Nybyggnadsverksamheten kanske inte är så omfattande som man hade räknat med. Men å andra sidan har vi socialdemokrater lagt fram ett omfattande ROT-program, och väldigt många byggnadsarbetare har kunnat få jobb därigenom.

Men tillbaka till Norrlandslänen! Man måste alltså sätta in åtgärder för att överbrygga de problem som finns. Vi socialdemokrater är också beredda att sätta in de åtgärderna. Jag yrkar härmed avslag på reservation 3.

Då det gäller reservation 4 så har vi debatterat dessa frågor i samband med införandet av förnyelsefonderna. Den skärpning som nu införs – att stöd till AMU i företag endast skall utgå om företagen inte längre har medel inestående på förnyelsekonto – är synnerligen rimlig.

Jag yrkar avslag på reservation 4.

I reservation 5 konstaterar moderaterna att kunskapen om datorer och deras användning är viktig och behöver få ökad spridning. Men när det sedan gäller att anslå pengar yrkar samma moderater avslag. Vi socialdemokrater anser att datautbildning på olika nivåer är en viktig framtidsfråga för alla medborgare, och är därmed också beredda att anvisa medel för sådan utbildning för anställda som endast har kort skolutbildning.

Med anledning härav yrkar jag avslag på reservation 5.

Då det gäller reservation 6 från folkpartiet om ytterligare anställningar med lönebidrag kan sägas att riksdagen i samband med behandlingen av tilläggsbudget 3 nyligen beslutat om en ökning med ytterligare 400 platser. Detta beslut sammanfaller med den framställning som AMS har gjort i ärendet. Med hänsyn till att beslut således nyligen fattats i riksdagen, och detta utan några meningsskiljaktigheter, kan det inte vara motiverat att nu på nytt gå i författning om ytterligare tillskott av platser.

Jag yrkar avslag på reservation 6.

I reservation 7 tar moderaterna upp kravet på en utvärdering och redovisning av rekryteringsstödet. Man betonar att stödet inte fått avsedd effekt. Det kan, som påpekas i betänkandet, påminnas om att utskottet vid rekryteringsstödet tillkomst räknade med att bidraget med hänsyn till sin inriktning torde få särskild betydelse för provanställningar samt för vikariat och praktikarbete, dvs. icke fasta anställningar.

En statistisk sammanställning som gjorts av AMS gällande rekryteringsstödet under 1984 visar att stöd erhållits för 51 000 personer och att 26 % av dessa har fått fasta anställningar. Här kan sägas att moderaterna är kritiska, och att folkpartiet är mycket positivt till stödet, medan centern inte tyckt till i frågan. Det blir som vanligt svårt för de borgerliga att enas. Vår slutsats är att vi skall utgå ifrån att en utvärdering tas fram om rekryteringsstödet precis som av övriga arbetsmarknadsåtgärder, dock utan att något tillkännagivande till regeringen behöver göras. Jag vill påminna om att vi har en särskild forskningsdelegation, EFA, för sådana undersökningar.

Slutligen tar folkpartiet i reservation 8 ånyo upp frågan om särskilda ungdomslöner, dvs. sänkta löner för ungdomar. Denna fråga debatterades ingående i samband med behandlingen av arbetsmarknadsutskottets betänkande 11 den 28 mars i år. I den debatten konstaterade jag att man bör hålla fast vid den vedertagna principen att löner och anställningsvillkor skall fastställas genom förhandlingar mellan parterna på arbetsmarknaden utan inblandning från samhällets sida.

Sedan den debatten har LO och SAF slutit nya avtal om löner för ungdomsplatserna, dvs. för ungdomar mellan 16 och 17 år. Det blev en ordentlig ökning för ungdomsplatserna. På många avtalsområden finns dessutom redan lönedifferentieringar, när hänsyn till ålder och yrkeserfarenhet bedöms göra detta motiverat. Jag konstaterar också att man inom folkpartiet denna gång i sin reservation är ensam om att vilja sänka ungdomslönerna. Detta är en framgång för ungdomarna som åtminstone jag hälsar med tillfredsställelse.

Med det sagda yrkar jag avslag på reservation nr 8.

Herr talman! Härmed yrkar jag avslag på samtliga reservationer som är fogade till arbetsmarknadsutskottets betänkande 1984/85:21.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

I anförandet instämde Sten Östlund och Christer Skoog (båda s).

Anf. 67 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Bo Nilsson väljer att citera ur sagan om Pelle Svanslös. Det kan man kanske kosta på sig om det inte finns mer väsentliga saker att säga.

Låt oss gå in på frågan om budgetunderskottet. Det vore märkligt om detta inte skulle kunna krympas något, då vi har haft en så god konjunktur. Men, märk väl, statsskulden ökar, och räntekostnaderna per svensk stiger dramatiskt.

Bo Nilsson säger att han inte tycker om att vi svartmålar läget. Det har jag inte gjort. Jag sade att läget var synnerligen allvarligt. Hur Bo Nilsson än vrider på siffrorna går det inte att komma undan att byggverksamheten är låg och byggarbetslösheten exceptionellt hög. Bo Nilsson återgav tvåsiffriga tal. Långtidsarbetslösheten ökar både när det gäller tiden för arbetslösheten och när det gäller antalet personer som är arbetslösa. Fler än någonsin tidigare

står utanför den ordinarie arbetsmarknaden. Dessa fakta kommer inte ens Bo Nilsson undan.

Bo Nilsson säger att sysselsättningen ju ändå har ökat. Men, herr talman, fattas bara annat. Den har ökat varje år under hela det decennium vi har bakom oss. Skulle den inte öka under en högkonjunktur då det dessutom genomförs kraftiga arbetsmarknadspolitiska åtgärder, när skulle den då öka?

Bo Nilsson har inte gjort ens ett försök att svara på hur vi skall ta tag i de svåra, långsiktiga problemen. Det har regeringen inte sagt någonting till riksdagen om, och den socialdemokratiska utskottsgruppen har inte heller kunnat ta tag i det. Byggarbetslösheten är i flera län uppe i tvåsiffriga tal, och jag frågade tidigare Bo Nilsson: Var inte den socialdemokratiska ambitionen högre än så? Eller har arbetsmarknadspolitiken misslyckats?

Sedan kan jag inte underlåta att fråga: Varför är ni från socialdemokratiskt håll så njugga mot de arbetshandikappade? När vi begärt särskilt lönebidrag är det inte därför att det är en summa som AMS har tänkt sig utan därför att detta särskilda lönebidrag snart är helt utnyttjat. Det är obegripligt att partier som vill kalla sig sociala inte kan gå in och göra ett litet handtag när det gäller en sak som statsfinansiellt kostar så litet. Mitt påstående från förra inlägget, att socialdemokraterna för två slags politik – en i opposition och en i regeringsställning – har ännu inte dementerats. Bo Nilsson säger att socialdemokratin vill ge alla arbete. Jag betvivlar inte den ambitionen, men den kritik ni framförde förra regeringsperioden var klart överdriven, och resultatet från den nu snart gångna perioden visar att ni inte har lyckats med uppgiften.

Anf. 68 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Jag måste börja med att ge Bo Nilsson en eloge. Mot bakgrund av det fullständigt hopplösa läge han sakligt sett befinner sig i klarade Bo Nilsson sitt anförande mycket bra. Det berodde på att han började med att säga att han inte ville ta upp tiden med att kommentera det positiva i propositionen – det förstår jag, för det finns inget. Det finns en och annan mening om hur bra det ser ut och hur mycket bättre det skall bli, men de siffror som faktiskt finns talar sitt tydliga språk. Det är ju dem vi använder. Arbetsmarknadsstatistiken som vi presenterar från riksdagens talarstol är ju ingenting som vare sig jag, Elver Jonsson eller Ingvar Karlsson i Bengtsfors själva har hittat på eller som är skrivet på våra partikanslier. Den produceras av Sveriges statistiska centralbyrå och bearbetas av arbetsmarknadsstyrelsen, och ansvarig där är en generaldirektör som socialdemokraternas egen regering har tillsatt. De siffrorna har Bo Nilsson, som företrädare för den nuvarande regeringspolitiken, faktiskt att försvara i kammaren.

Bo Nilsson liknade de borgerliga partiernas företrädare här i debatten vid Måns, Bill och Bull. Det är ju alltid trevligt att i sina anföranden ta in litet lättare stoff. Men jag vet inte vad man då skall kalla de arbetsmarknadspolitiska företrädare för socialdemokratin som i mars, april och maj 1982 från riksdagens talarstol inte bara kritiserade den förda politiken i sak utan t. o. m. påstod – det hedrar Bo Nilsson att han inte var med i det gänget – att

Onsdagen den
5 juni 1985

*Sysselsättningsska-
pande åtgärder*

den dåvarande majoriteten av illvilja drev arbetslöshetsskapande politik. Situationen är den, att samma företrädare nu sitter i Rosenbad och har bedrivit en politik som medfört att den öppna arbetslösheten i april 1985, under högkonjunktur och med devalveringsbrasa under, omfattar 8 000 personer fler än i april 1982, i djupaste lågkonjunktur. Den dolda arbetslösheten, ökningen av antalet personer i korta AMS-åtgärder, omfattar 30 000 personer fler. Ungdomsarbetslösheten har ökat med 5 000 personer. 311 000 personer står utanför den reguljära arbetsmarknaden 1985 – i högkonjunktur – jämfört med 270 000 krisåret 1982. Därmed står 41 000 fler människor utanför den reguljära arbetsmarknaden – befinner sig i arbetslöshet – nu än vid samma tidpunkt än för tre år sedan.

Vet inte Bo Nilsson att vi nu är på väg in i en sämre konjunktur? Och vet inte Bo Nilsson att ingen av de grundläggande orsakerna till den alltför höga arbetslösheten har undanröjts under den socialdemokratiska regeringsperioden? Vet inte Bo Nilsson att inflationen är en fara?

Herr talman! För att bara kommentera en del av Bo Nilssons egna siffror: Om Bo Nilsson skall jämföra arbetsmarknadssituationen nu med arbetsmarknadssituationen i februari 1984, så föreslår jag att han gör det på den socialdemokratiska riksdagsgruppens sammanträden. Där kan det möjligen vara riktigt att diskutera resultaten av den förda politiken i samband med en jämförelse mellan två olika tidpunkter med socialdemokratisk regering. Men här i dag är vi intresserade av att få höra hur ett regeringsparti, som var värre än både Måns, Bill och Bull tillsammans när man var i opposition, kan försvara att man själv har åstadkommit högre arbetslöshet än vad man då så hårt kritiserade.

Till slut, herr talman, när det gäller lönerna: Det är ett demagogiskt sätt att debattera, tycker jag, som Bo Nilsson gav prov på. Vad vi vill peka på som en grundläggande orsak till för snabb inflation, urholkad konkurrenskraft och fortsatta förluster av riktiga jobb är ju inte att löntagarna får för små löneökningar, utan det faktum att de måste begära så höga löneökningar för att över huvud taget få någonting kvar i plånboken, beroende på arbetsgivaravgifter, höga marginalskatter och bidragsavtrappningar. Det är det vi kritiserar, och det är just därför, Bo Nilsson, som vi lägger fram förslag som skulle innebära ökade möjligheter till bättre reallöner utan inflationsrisker. Vi säger inte att målsättningen är att dra ner reallönerna. Vi säger ju tvärtom, Bo Nilsson, att målsättningen är att dra ner den offentliga konsumtionen och öka utrymmet för de enskilda löntagarnas möjligheter att försvara sina reallöner.

Ansaret som parterna måste ta, Bo Nilsson, är en självklarhet. Kring förhandlingsborden och i löneuppgörelserna bestämmer man till mycket stor del vilka förutsättningar arbetsmarknaden har. Det är där ansvaret måste tas. Ni har ju försökt det mesta i er regering – Rosenbadsrundor, statsministerinhopp och vad det nu är – och det har gått åt skogen. Jag vill fråga: Vilka förslag har Bo Nilsson för att vi skall klara situationen i framtiden? Det vore också intressant att höra det utifrån perspektivet av den bomb som den här

regeringen nu har apterat och som kommer att explodera när förhandlingar för 1986 sätter i gång.

Nr 162

Onsdagen den
5 juni 1985

Anf. 69 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c):

Herr talman! Bo Nilsson börjar med att tala om OECD-rapporten, som var så positiv. Han hade väl behov av att få stöd på något ställe – för här i kammaren får han inte stöd i dag. I OECD-rapporten finns det också en hel del pekpinnar, och det glömde Bo Nilsson att berätta.

Vi svartmålar arbetsmarknadssituationen, sägs det. Svartmålar vi arbetsmarknadssituationen om vi talar om att det 1982, i en mycket djup lågkonjunktur, var mindre arbetslöshet än vad det är i dag, i en högkonjunktur? Det är ju att konstatera faktum, det är ju de siffrorna som gäller. Jag kan inte finna att det är något fel i att tala om att socialdemokraterna i grunden har misslyckats med att föra en aktiv arbetsmarknadspolitik som skulle ha gjort att vi fått mindre arbetslöshet – för det har vi inte fått. Detta är ingen svartmålning, Bo Nilsson, utan det är ett faktum som vi står för.

Vi är alltså inte på rätt väg, som ni socialdemokrater vill göra gällande. Vi är på fel väg, och det är beklagligt – när vi i denna högkonjunktur borde samla i ladorna och spara i stället för att göra av med de pengar som vi lyckats få ihop. Vi står i särklass i Europa – javisst, när det gäller den direkta arbetslösheten. Men man har inte samma system överallt. Tar man hänsyn till alla arbetsmarknadspolitiska åtgärder, kommer vi mycket nära andra västeuropeiska länder. Men detta har ständigt varit vår situation. Det var så långt före 1982, så det är inget nytt i den svenska arbetsmarknadspolitiken och statistiken.

Vad vill centerpartiet göra, frågar Bo Nilsson, för att vi skall komma på arbetslinjen? Jag räknade upp vissa punkter i mitt inledningsanförande. Men jag sade också att det är viktigt att lägga om den grundläggande ekonomiska politiken. Där finns grunden för en lyckad arbetsmarknadspolitik, men den vill Bo Nilsson över huvud taget inte diskutera. Den vill han inte fördjupa sig i, sade han, för den skall vi debattera i nästa vecka. Ja, det är sant, men den ekonomiska politiken och arbetsmarknadspolitiken går hand i hand. Man kan inte skilja dem åt, utan man måste ta upp dem samtidigt.

Inflationen nämnde inte Bo Nilsson någonting om, och det förstår jag. Det som hänt på detta område är ett grovt misslyckande för socialdemokraterna.

På varje område har man misslyckats. Det vill man inte tala om, utan då säger man att vi är på rätt väg. Men jag vill hävda att vi absolut inte är på rätt väg.

Anf. 70 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! Det har sagts mycket i denna debatt som man borde kommentera, men jag vill ta upp en sak som Bengt Wittbom var inne på.

Han säger att de inte direkt är emot att arbetarna höjer sina löner, men att lönehöjning för arbetarna – som de är tvungna att få, för att kunna existera – medför stora kostnader i form av stora arbetsgivaravgifter osv. och att detta försämrar kostnadsläget för industrin.

*Sysselsättnings-
skapande åtgärder*

Onsdagen den
5 juni 1985

*Sysselsättningsska-
pande åtgärder*

Men det förhåller sig faktiskt så att de relativa kostnaderna per producerad enhet har minskat med 20 % från 1981. Det finns statistik från statistiska centralbyrån, som Bengt Wittbom åberopar, som säger att lönernas andel av förädlingsvärdet har starkt minskat, från 84,8 % år 1978 till 67,6 % under 1984. Lönsamheten i den svenska industrin har vidare under senare år ökat mer än i andra länder inom OECD.

Jag hade därför förväntat mig att Bo Nilsson skulle spräcka myten om de höga kostnaderna för industrin, som moderaterna åberopar som förklaring till den stora arbetslösheten. Men det gör inte Bo Nilsson.

Moderaterna säger att de oansvarigt höga löneökningarna är orsaken till den nuvarande situationen på arbetsmarknaden och bör angripas. Men vad säger socialdemokraterna? Det vore intressant att få reda på.

Vad menar socialdemokraterna när de säger att en förutsättning för en fortsatt tillväxt är att man kan begränsa kostnadstillväxten? Det ordet kan inte förklaras på annat sätt än att det handlar om lönekostnader. Vad menar ni med det?

Vad menar regeringen när man gått ut i denna avtalsrörelse och sagt att det finns ett samhälleligt utrymme för lönehöjningar på 5 %? Vi har ju samtidigt en vinstökning för industrin som är rekordartad. Och samtidigt har omsättningen på aktiemarknaden återigen satt världsrekord.

Just när det ekonomiska utrymmet medger sådana vinster anser ni att arbetarklassen bör vidkännas fortsatta reallönesänkningar. Hur förhåller ni er till det problemkomplex som gäller förhållandet mellan lönerna och industrins tillväxt? Hur höga bör lönerna vara enligt er uppfattning för att det skall sammanfalla med det av er proklamerade samhällsansvaret? Det är i de frågorna som det borde vara intressant att som kärnan i den här debatten diskutera eventuella skillnader mellan er uppfattning om lönerna och tillväxten och de borgerliga partiernas uppfattning.

Herr talman! Vi har från vårt parti föreslagit att ytterligare 1 750 milj. kr. skall avsättas för arbetsskapande åtgärder, framför allt som stöd till kommuner och landsting för att skapa nya, fasta arbetstillfällen. Det hör samman med det förslag om bensinskattehöjning som regeringen lade fram i höstas. Bensinskattehöjningen har motiverats av regeringen med arbetsmarknadspolitiska åtgärder, med det nödvändiga i att satsa för att bekämpa arbetslösheten genom att skapa jobb i kommunerna. Det var alltså det huvudsakliga skäl man hade för att höja bensinskatten.

I det nya budgetförslaget återfinns alltså inte de här 1 750 miljonerna. Regeringen ansåg det lämpligare att ta de här pengarna för att täcka budgetunderskottet. Inkomsterna från bensinskattehöjningen fortsätter att strömma in i landet. Arbetslöshetssiffrorna är fortfarande oroväckande höga. Men man har dragit in det anslag som tidigare gick till kommunerna. Varför? Anser Bo Nilsson att den nuvarande sysselsättningssituationen är tillfredsställande? Anser Bo Nilsson att det är bättre att de välbehövliga pengar som skulle gå till kommunerna för att skapa fasta jobb går in för att täcka budgetunderskottet? De frågorna tycker jag att ni borde besvara.

Onsdagen den
5 juni 1985

*Sysselsättnings-
skapande åtgärder*

Herr talman! Det var en mängd frågor, och jag hinner naturligtvis inte besvara alla på den här korta tiden, men några skall jag ändå ta upp. Låt mig då börja med några ekonomiska uppgifter som de borgerliga tydligen gärna vill diskutera i dag; det förstår jag dock inte riktigt, för jämförda med deras resultat under de sex åren är våra siffror betydligt gynnsammare.

Först har vi budgetunderskottet. När vi lämnade regeringsmakten var budgetunderskottet 3,5 miljarder. Då höll Gunnar Sträng i plånboken, och det märktes på resultatet. När vi tog över igen efter sex borgerliga år närmade sig budgetunderskottet 90 miljarder kronor. Nu har vi jobbat i tre år och lyckats få ned budgetunderskottet till ca 60 miljarder. Jag tycker att det är en fantastiskt fin insats, men den har inte skett med en borgerlig politik utan tack vare en socialdemokratisk regering.

Inflationen kan man också diskutera. Under de borgerliga åren var inflationen ca 10 %. Under fjoråret hade vi en inflation på omkring 7 %. Jag skulle förmoda att det under det här året kommer att bli en betydligt lägre inflation än under fjoråret; exakta siffror går naturligtvis inte att redovisa.

Sverige är alltså också här på rätt väg, som jag sade tidigare. Jag vill återkomma till arbetsmarknadsåtgärderna, för de är huvudpunkten i dag. Jag tycker att de OECD-siffror som redovisats den här veckan gör det klart att Sverige står i särklass när det gäller arbetsmarknadspolitik och situationen på arbetsmarknaden. Det kan ni borgerliga inte förneka, och därför håller ni tyst om de rapporter som har kommit från OECD, vilket jag tycker är synd, eftersom de visar att Sverige också på detta område är på rätt väg.

Ingvar Karlsson i Bengtsfors sade att vi i dag inte fick något stöd här i kammaren för vår politik. Det var rätt intressant. Jag utgår nämligen från att kammaren om en stund kommer att fatta beslut som innebär att man bifaller hemställan i arbetsmarknadsutskottets betänkande 21 och därmed godkänner den regeringspolitik som gäller på detta område. Det är bara de borgerliga som inte vill ställa sig bakom denna politik. Varför vet inte jag, eftersom detta visar att vi för en framgångsrik politik.

Till Bengt Wittbom vill jag säga att Anna-Greta Leijon i dag är på en handikappkonferens i Göteborg. Jag tycker att det finns skäl för henne att delta i den. Därmed hoppas jag att Bengt Wittbom och jag kan föra den här debatten i stället för Anna-Greta Leijon och Bengt Wittbom.

Bengt Wittbom sade i sitt inledningsanförande att vi har rekordarbetslöshet i Sverige. Det tycker jag är konstigt, eftersom jag faktiskt redovisade officiella siffror som visar att vi hade 176 000 arbetslösa den sista borgerliga månaden, och vi har 120 000 arbetslösa i dag. Jag uppfattar att rekordarbetslöshet är det vi hade den sista borgerliga månaden.

De motioner som moderata samlingspartiet har väckt i detta avseende skulle innebära att man förlorar 30 000 arbetstillfällen inom den offentliga sektorn. Det medverkar definitivt inte till att förbättra situationen på arbetsmarknaden. Jag skulle kunna ta fler exempel på moderata förslag som skulle öka arbetslösheten i vårt land. När de borgerliga föreslår vissa åtgärder för att förbättra situationen på arbetsmarknaden kan man fråga sig: Varför

vidtogs inte dessa åtgärder under de sex borgerliga åren då arbetslösheten steg med 50 % under det sista borgerliga året? Det tycker jag är en befogad fråga som naturligtvis inte går att besvara, men den bör ändå ställas.

Beträffande arbetslösheten i övrigt vill jag kortfattat säga att arbetslösheten i Europa sedan 1982 har ökat från 13 miljoner till 19 miljoner. I Sverige har arbetslösheten minskat med nära 60 000 personer. Jag tycker att det är ett ganska hyggligt resultat.

Till sist: Vi har inte på något sätt sagt och kommer inte heller att säga att vi under den här korta perioden har lyckats klara problemen vare sig på arbetsmarknaden eller i svensk ekonomi. Men det är inget tvivel om att Sverige är på rätt väg.

Anf. 72 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c):

Herr talman! Bo Nilsson återkom till ekonomin litet grand. Men han gick så långt tillbaka i tiden som 1976 för att visa att budgetunderskottet då var 3,6 miljarder. Det är väl sant – delvis, men inte riktigt. Det var på väg upp under denna period. Vad som hände under de följande sex åren vet vi. Socialdemokraternas politik bidrog till att budgetunderskottet sköt i höjden. Socialdemokraterna lade aldrig fram några förslag som skulle ha lett till att budgetunderskottet hade minskat. Jag hörde i alla fall aldrig talas om några sådana förslag. I fråga om detta finns det därför inget att försvara från socialdemokraternas sida.

I dag vet vi att det underliggande budgetunderskottet inte minskar, utan det ökar. Det är bara det kassamässiga som minskar på grund av att man gör olika transaktioner, t. ex. att man lägger ut bostadsfinansieringen i stället för att låta den gå över budgeten. Det finns ingenting som säger att man minskar budgetunderskottet i dag, utan den karusellen kommer att svinga vidare, och räntorna kommer att öka.

Inflationen är på väg ner, säger Bo Nilsson. Men vilken målsättning hade och vilka löften har socialdemokraterna gett? Det talades om att inflationen i fjol skulle bli 4 % och i år 3 %. Det blev 100 % fel i fjol, och i år blir det troligtvis mer än 100 %. Det kan väl inte vara någon bra politik att ge sådana löften och sedan i efterhand konstatera att man inte har lyckats. Det måste vara en dålig politik som socialdemokraterna för.

Herr talman! Om man jämför arbetslöshetssiffrorna i dag med dem för april 1982, finner man bl. a. att den öppna arbetslösheten i april 1985, under en högkonjunktur, var 120 000 personer, vilket är 8 000 fler än lågkonjunkturåret 1982. Det kan väl inte vara någonting att skryta med? Den dolda arbetslösheten ökade mellan april 1982 och april 1985 med över 30 000 personer. Det är väl ingenting att skryta med? Den totala arbetslösheten är rekordhög trots högkonjunkturen. I april 1985 var 311 000 personer arbetslösa, jämfört med 270 000 krisåret 1982. Det finns väl inget att skryta med i de här siffrorna?

Och har inte Bo Nilsson någonting att säga om den socialdemokratiska skattehöjarpolitiken? Ett åttiotal skatter har ni höjt sedan hösten 1982, som påverkat konsumentprisindex med bort emot 9 %. Här har vi en hel del av

förklaringen till reallöneminskningarna. I mitt inledningsanförande frågade jag ju: Hur påverkar inte den socialdemokratiska skattehöjarpolitiken pensionärers, arbetslösa och andra sämre bemedlade personers ekonomi?

Herr talman! Man måste se till helheten i politiken. Man kan inte bara rycka ut små bitar och säga: Här har vi lyckats. Tittar man på helheten, har socialdemokraterna i grunden misslyckats med arbetsmarknadspolitiken och den ekonomiska politiken.

Anf. 73 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Bo Nilsson slutade med en sanning, tycker jag. Den var dystert. Från socialdemokratiskt håll har man inte klarat den ekonomiska politiken som man har tänkt sig, och inte heller arbetsmarknadspolitiken, sade han. Efter det ödmjuka erkännandet kanske vi har kommit fram till en situation då vi ändå kan föra ett samtal om de långsiktiga problemen. Som jag upplever det, har vi alltför litet fått ta tag i dem i arbetsmarknadsutskottet för regeringen har inte sänt oss några sådana förslag. Hälsa arbetsmarknadsministern att vi har saknat det!

Jag sade att arbetsmarknadssituationen kännetecknas av två saker. Att det finns en ljus och positiv sida skall vi vara både tacksamma och glada för. Men så har den också en mörk sida, och det bekymmersamma är att det är den mörka sidan som dominerar. Trots högkonjunkturen och trots regeringens ivriga tal om att Sverige är på rätt väg uppvisar just arbetsmarknaden så svåra brister att man måste bli orolig.

Byggarbetslösheten beskrivs i tvåsiffriga tal. Jag har inte förstått det så att socialdemokraterna har sagt att de på detta område inte hade högre ambitioner än så, men jag måste ha misstagit mig på 1982 års valbudskap. Eller ta långtidsarbetslösheten, som har ökat både i antal och i längd. Det är alarmerande. Och fler än någonsin tidigare står utanför den ordinarie arbetsmarknaden. Arbetslösheten har slagit rekord under den mandatperiod när socialdemokraterna suttit i kanslihuset, både i andelen arbetslösa och i absoluta tal.

Jag fick inte något besked från Bo Nilsson om varför man på socialdemokratiskt håll är så njugg mot de arbetshandikappade. När vi från folkpartiets sida har begärt en förstärkning av det särskilda lönebidraget, kan Bo Nilsson väl inte åberopa statsfinansiella hinder? Den ekonomiska politiken har ju enligt regeringen varit framgångsrik. Har inte så många kronor blivit över i denna "framgångsrika" ekonomiska politik att det skulle kunna räcka till de arbetshandikappade?

Vad säger Anna-Greta Leijon när hon i dag i Göteborg träffar de handikappade? Berättar hon då att hon ihärdigt har kämpat emot att de handikappade skulle få bättre stöd för att kunna skaffa sig bil till sina arbetsresor? Oppositionen fick ta tag i detta och rösta ner regeringen.

Bo Nilsson hade fel på en punkt. Det beror väl på att han inte har hunnit läsa betänkandet. Det gällde ungdomslönerna. Folkpartiet har inte föreslagit att de skall sänkas. I reservationen i betänkandet står det att vi föreslår att regeringen tar initiativ till förhandlingar. Vi inom folkpartiet, som har

respekt för parterna, anser att lagstiftaren inte skall vare sig sänka eller göra andra justeringar – men regeringen bör ta sådana initiativ till överläggningar.

Är ändå inte ungdomslönerna ett problem? Det finns svårigheter för dem som skall ut på arbetsmarknaden. Och varför skulle man erbjuda endast halvtid till ungdomarna i ungdomslag, om inte kostnaden var ett bekymmer?

Till sist ett ord om inflationen, som Bo Nilsson gör en poäng om att den är lägre än vad den varit vid tidigare tillfällen. Det intressanta och dystra med inflationen är inte nivån som sådan utan vår nivå i förhållande till konkurrentländernas. Där är det ett bekymmer att vi ligger högre – i en del fall dubbelt så högt – som våra konkurrentländer.

Beträffande budgetunderskottet ville Bo Nilsson nästan antyda att budgetunderskottet skulle ha varit ensiffrigt – i miljarder räknat – om vi haft Gunnar Sträng kvar i kanslihuset. Men så enkelt hade det nog inte varit, även om det hade varit bra med en sådan utveckling. Vad som nu händer är att statsskulden ökar och att räntekostnaderna per individ har blivit betydligt större än under den senaste mandatperioden. Därför tycker jag inte att det går att göra någon poäng av detta.

Jag tror, herr talman, att det finns anledning att ta fasta på en hel del i oppositionens förslag. Från folkpartiets sida har vi sagt att vi vill vara med och främja både en positiv näringsutveckling och en sundare samhällsekonomi. Vi vill också göra betydligt större insatser för de svagaste på arbetsmarknaden – och dit hör inte minst de handikappade.

Anf. 74 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Det är bra att arbetsmarknadsministern är ute och talar med de grupper som berörs av de beslut som fattas här i kammaren och av den politik som regeringen försöker föra – det är vällovligt. Men jag kan inte underlåta att säga att den minister som i egenskap av oppositionspolitiker stod här i riksdagen och anklagade den tidigare borgerliga majoriteten för att med uppsåt driva en arbetslöshetsskapande politik hon har nu efter tre år av eget fögderi i högkonjunktur och med en rekorddevalvering i botten att redovisa ett resultat med över 40 000 fler människor utan arbete i landet – i denna högkonjunktur.

Det hade varit klädsamt om hon hade tagit tillfället i akt för att nu – det är ju fråga om en sista chans i riksdagen – tala om vilken politik som socialdemokraterna står för när det gäller att försöka mildra de mänskliga och sociala effekterna av den växande arbetslösheten. Om detta sägs inte ett ljud. Och trots alla Bo Nilssons ansträngningar framkom det inte heller någonting. Vad skall socialdemokraterna göra, om ni vinner valet, för att vända trenden på arbetsmarknaden? Vad skall ni göra åt den kommande lågkonjunkturen? Bo Nilsson säger: Vi ger oss inte förrän alla som kan och vill arbeta har fått arbete. Men de tiotusentals människor som mist chansen till jobb ber nog att ni skall ge er omedelbart, eftersom er politik bara resulterar i fler arbetslösa.

Beträffande Bo Nilssons hantering av siffror: Jag förstår att Bo Nilsson är kränkt: Jag vill bara upplysningsvis säga: Inflationen år 1984 var inte ca 7 %.

utan den var 8,2 %. Inflationen 1985 blir lägre, säger Bo Nilsson. Ja, det kan den möjligen bli, men vi kommer ändå att hamna på en nivå där Sverige är inflationsledande i stort sett i hela industrivärlden. Det är väl något att bekyrna sig över. Vi vet ju att inflationen fräter som ett gift på arbetsmarknaden, undergräver bärigheten i de riktiga jobben och ökar arbetslösheten. Då spelar det ingen roll hur stora AMS-paket man är beredd att sätta in, därför att fler och fler enskilda människor förlorar möjligheten till långsiktig försörjning baserad på egna ansträngningar. Det borde vi bekyrna oss för.

Moderat politik skapar arbetslöshet, säger Bo Nilsson. Det är lätt att säga, men vi vet nu att socialdemokratisk politik skapar arbetslöshet, större arbetslöshet i högkonjunktur än i lågkonjunktur. Ni har dessutom inte en aning om hur ni skall driva politiken för att bryta denna trend.

Ta chansen i ett sista anförande, Bo Nilsson, och svara på frågan: Var kommer, med en socialdemokratisk politik, de tiotusentals nya jobb till stånd som vi i framtiden behöver? Hittills har vi bara sett att de kommer till stånd inom AMS. Det är bra för människors trygghet och möjligheter till försörjning, men Sverige är det inte bra för – och därför långsiktigt inte heller för människorna. Vad tänker ni göra? Svara på den frågan! Det är inte bara vi här i riksdagen som har rätt att få besked, utan också de människor som lade sin röst på socialdemokraterna därför att de trodde att ni skulle ha större möjligheter än andra att klara jobben.

Nu har ni misslyckats – och det med besked. Då måste ni också tala om vad ni framöver tänker göra. Den politik som ni har prövat har ju inte fungerat.

Jag har, herr talman, ett litet faktablad i min hand, som när det så småningom är tryckt kommer att ges som information till väljarna i valrörelsen. Det innehåller fakta om vad som har skett på arbetsmarknaden sedan vi fick en socialdemokratisk regering. Jag skall se till att Bo Nilsson får ett sådant faktablad, som redovisar officiell AMS-statistik och SCB-statistik. Det kan nog vara bara att ha, så att turerna kring fakta inte blir för yviga.

Slutligen, herr talman: Jag förstår att Bo Nilsson jämför med en tänkt arbetsmarknadssituation i september 1985. Den har vi ju inte varit med om än. Jag upplever Bo Nilsson som en positiv och förhoppningsfull man, och jag förstår att han hoppas att det då skall vara bättre än vad det var i september 1982. Men satsa inte för mycket på den förhoppningen, Bo Nilsson. Baksmällan kan bli kraftig. Vi har i år haft fler arbetslösa människor om vi jämför månad för månad med situationen 1982. Sannolikheten för att det skall vara lika illa i september är därför stor.

Ett gott råd alltså: Satsa inte för hårt på denna förhoppning! Det kommer också en dag efter valet. Då får man ta ansvar för vad man har sagt, oavsett om man sitter i regeringsställning eller inte. Möjligen kan det då bli litet lättare för Bo Nilsson, eftersom det tillåts något större yvighet i oppositions-ställning.

Anf. 75 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! Det inlägg som jag här tänker göra är inte polemiskt mot Bo Nilsson. Jag skall ta upp vissa saker som är väsentliga för mig, liksom för en

stor del av den svenska arbetarklassen. De är väsentliga därför att jag har den uppfattningen att den politik som ni i nuet – med ett kortsiktigt perspektiv – förverkligar i Sverige också, som alltid har långsiktiga effekter. Därför tänker jag ställa vissa frågor till Bo Nilsson.

Ni socialdemokrater konkurrerar för närvarande – i debatten här i kammaren, men också i förverkligandet av politiken – med de borgerliga om vem som effektivast kan förvalta kapitalismen. Vad tänker ni er för långsiktiga effekter av denna politik?

När ni nu gör en analys av den pågående krisen kommer ni fram till att det faktiskt handlar om en kris inom systemet, som skapar arbetslöshet. Den arbetslöshet som vi i dag har är ett internationellt fenomen, och den är strukturellt betingad. Det är egentligen fråga om en knivskarp konkurrens på de internationella marknaderna. Ert ställningstagande blir då att stödja den svenska kapitalismens expansionistiska strävanden – det handlar inte om territoriell expansion, men väl om marknadsexpansion. Ni säger att lösningen på våra problem när det gäller arbetslösheten är att se till att de svenska företagen kan konkurrera framgångsrikt utomlands så att de återvinner eller befäster och utvecklar våra marknadsandelar. Därför är det nödvändigt med en återhållsam lönepolitik. Därför är det nödvändigt att minska de svenska företagens kostnadsutveckling genom reallönesänkningar. Detta krävs för att vi i Sverige skall kunna bibehålla vår levnadsstandard.

Ert resonemang går alltså ut på att våra exportföretag måste kunna expandera och framgångsrikt konkurrera med företag i andra kapitalistländer. Jag vill då fråga Bo Nilsson: Från vilka av våra konkurrentländer avser ni att ta marknadsandelar? Vilka inom våra konkurrentländers arbetarklass skall vidkännas minskade marknadsandelar och högre arbetslöshet? Är det den franska arbetarklassen? Är det de franska bilarbetarna som ni i första hand tänker konkurrera bort? Är det de som skall drabbas av arbetslösheten i stället för bilarbetarna i Sverige? Eller är det de italienska bilarbetarna?

Vilka effekter har ni tänkt er att er politik skall få för framtiden? Är inte detta någonting att begrunda när ni går ut i förstamajdemonstrationer till tonerna av Internationalen?

Ni säger till arbetarklassen: Ni måste inta en förändrad attityd och uppfatta det så att era intressen är förknippade med företagets intressen. Med denna attitydförändring skall ni ställa upp och acceptera reallönesänkningar för att just ert företags marknadsandelar utomlands skall öka och för att företagets konkurrenskraft skall öka.

Men hur har ni tänkt er att denna arbetarklass på sikt skall kunna bibehålla sin klassmedvetenhet? Vilka effekter på lång sikt kan er politik få?

Herr talman! Desså frågor är vitala och viktiga framför allt för arbetarklassen och dess utveckling. Jag anser att de bör ställas. Och jag anser också att det är mycket viktigt att vi får ett svar på dem.

Anf. 76 BO NILSSON (s):

Herr talman! Jag kan naturligtvis inte klara av att svara på alla Alexander Chrisopoulos frågor. Det skulle ta hela min repliktid. Jag skall uppehålla mig

vid två, möjligen tre frågor.

När det gäller löneutvecklingen kan vi konstatera att vi har haft en negativ löneutveckling sedan 1976. Nu närmar vi oss en förändring. Jag skulle tro att vi redan i fjol var tillbaka i ett läge med reallöneförbättringar för Sveriges löntagare, men jag vågar garantera att det blir en reallöneförbättring under innevarande år. Som jag ser det är det viktigt för oss att genom en aktiv inflationsbekämpning se till att vi får ned inflationen och därmed också skapa möjligheter till reallöneökningar för de svenska löntagarna.

Beträffande vinstutvecklingen i de svenska företagen vill jag säga att denna har varit mycket positiv, men vi har också sett till att kapa av de värsta eller högsta vinsterna – vilket man nu vill kalla det för – genom att vi har infört löntagarfonder och förnyelsefonder och vidtagit en rad andra åtgärder för att se till att effekterna av vinstutvecklingen tas till vara på rätt sätt.

När det gäller vpk:s resonemang om att punktskatterna inte används på rätt sätt vill jag säga att 50 % av de punktskatter som vi fattade beslut om i november i fjol har använts för arbetsmarknadspolitiska åtgärder. I mitt inledningsanförande sade jag att om det skulle behövas under hösten kommer vi att sätta in fler och fler arbetsmarknadsinsatser för att hålla arbetslösheten nere.

För att övergå till Elver Jonssons resonemang om de handikappade vill jag upplysa honom om att vi under innevarande budgetår satsar vi 25 miljarder kronor på åtgärder för de handikappade. Därav går 10 % till lönebidrag, 25 % till rehabiliteringsåtgärder och sysselsättningsfrämjande åtgärder och 65 % till förtidspensioner och sjukbidrag. Det är alltså en rejäl och ordentlig satsning, större än någonsin, som vi gör när det gäller de handikappade. Beträffande anställda med lönebidrag vill jag säga att AMS har gjort en framställning om 400 nya platser. De platserna har AMS fått. Jag tycker alltså att vi även där gör vår insats för de handikappade.

Får jag sedan säga till Bengt Wittbom att jag har papper här i min hand som kan motsvara dem han själv har och som visar att antalet sysselsatta varje månad 1985 är större än varje månad 1982. Arbetslösheten var varje månad 1982 högre än 1985. Jag tycker att man med detta kan konstatera att vi i fråga om sysselsättning och arbetsmarknad är på rätt väg. Då det gäller långsiktiga åtgärder, som man här har krävt att jag skall redogöra för, vill jag bara kort säga att när vi kom till makten 1982 lade vi fram ett program Framtid för Sverige, som skulle vända den negativa utveckling vi hade haft under de sex borgerliga åren. Vi kan nu konstatera att vi har skapat ungefär 90 000 nya jobb sedan 1982. Jag tycker att det är ett bra betyg även på de långsiktiga åtgärderna.

Till Ingvar Karlsson i Bengtsfors vill jag bara kort säga följande. När det gäller att leva upp till löften är det klart att vi hade velat leva upp till löftet om inflationsbekämpning för att få ned inflationen till 3 % så fort som möjligt. Självfallet hade vi velat nå det målet. Nu är vi på väg dit – vi skall hamna där så småningom. Men jag vill fråga Ingvar Karlsson: När ni ställde ut era löften inte minst på sysselsättningsområdet, där ni lovade 400 000 nya jobb, varav

Nr 162

Onsdagen den
5 juni 1985

*Sysselsättnings-
pande åtgärder*

Onsdagen den
5 juni 1985

*Sysselsättningsska-
pande åtgärder*

276 000 i industrin, var det då inte viktigt att leva upp till vallöften? Det kan man verkligen fråga sig.

Om byggarbetslösheten vill jag till Elver Jonsson säga att den är synnerligen komplicerad. Det finns en del län som har en överhettad byggmarknad, medan det finns andra län som har en mycket hög arbetslöshet på byggsidan. Det är klart att man då måste sätta in speciella åtgärder i de län där arbetslösheten är särskilt hög. Det är också det som vi gör.

När det gäller arbetslöshetssiffrorna vill jag ånyo påminna om OECD-siffrorna, som de borgerliga här vägrar att diskutera. Jag tycker att det är ganska konstigt, för det är officiella siffror.

Bengt Wittbom talade om yvighet i oppositionsställning. Jag tycker att Bengt Wittboms hela inlägg är ett avskräckande exempel på sådan yvighet.

Till sist, herr talman, vill jag läsa upp några rader ur ett brev som jag fått från vännen Gösta Bohman den här veckan. Han skriver:

”Men vad har de borgerliga att erbjuda? Två trepartiregeringar misslyckades att hålla samman. Splittringen de tre emellan framstod som förödande. Det var under deras tid som krisproblemen blev akuta. Vad säger att en ny borgerlig regering kommer att kunna uppvisa den handlingskraft och enighet som en målmedveten regeringsutövning fordrar?”

Jag instämmer i det som Gösta Bohman har skrivit och sagt. För min del kommer jag inte att ge några bidrag till att man skall föra det här landet på väg utför igen, som man gjorde under de sex borgerliga åren. Med detta tackar jag och tänker inte delta i debatten fortsättningsvis.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (förutsättningarna för arbetsmarknadspolitiken under nästa budgetår)

Utskottets hemställan bifölls med 173 röster mot 145 för reservation 1 av Anders Högmark m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (ytterligare medel till sysselsättningsskapande åtgärder)

Utskottets hemställan bifölls med 301 röster mot 18 för reservation 2 av Alexander Chrisopoulos. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3–5 (byggarbetsmarknaden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Anders Högmark m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (förynselfonder och AMU i företag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Anders Högmark m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (utbildning inom dataområdet för korttidsutbildade)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Anders Högmark m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (lönebidragen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Elver Jonsson – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (redovisning för rekryteringsstödet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Anders Högmärk m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (avtal om särskilda ungdomslöner m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Elver Jonsson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 162

Onsdagen den
5 juni 1985

Sveriges förbindelser med EG

9 § Sveriges förbindelser med EG

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1984/85:18 om Sveriges förbindelser med EG.

Anf. 77 IVAR VIRGIN (m):

Herr talman! Det är glädjande att vi i dag kan debattera ett betänkande som uteslutande behandlar våra förbindelser med den gemensamma marknaden. Inte sedan 1972 har våra relationer till EG varit föremål för granskning och debatt i riksdagen. Det är mot den bakgrunden man skall se den omfattande motion som vi moderater har väckt. Syftet är just att visa på angelägenheten av att vi på olika områden vidareutvecklar vårt samarbete med EG.

Betydelsen av EG-samarbete i ett längre perspektiv kan knappast övervärderas. I massmedia nås vi mest av rubriker om den ena krisen efter den andra i det interna EG-samarbetet. Men dessa kriser är också ett tecken på att samarbetet rör allt viktigare områden och att det fortgår en integrationsprocess mellan dessa länder som successivt får allt större betydelse för Västeuropas samlade utveckling.

Sverige är en del av Västeuropa. Vi är det i ekonomiskt hänseende. Vi är det i stor utsträckning i kulturellt hänseende. Och vi är det självfallet också i politiskt hänseende. Vi är en demokrati, ingen diktatur. Vår neutralitetspolitik är säkerhetspolitisk, men innebär inte någon åsiktsneutralitet. Som litet land är vår framtid i hög grad en funktion av våra möjligheter att delta i det internationella samarbetet och integrationen över gränserna. Vår industris långsiktiga förmåga att trygga vår välfärd är till stor del en produkt av den internationella integrationen. Den fria handeln, den fria etableringsrätten, en fri kapitalmarknad – allt detta är välfärdens förutsättningar.

Under resten av detta sekel kommer dessa problem att få förnyad aktualitet. Världsekonomin förändringstakt kommer med all sannolikhet

att öka. Högteknologisatsningar i olika länder leder till stora förändringar i de internationella ekonomiska relationerna. Kraven på den svenska ekonomin kommer att öka. Därmed ökar, enligt vårt sätt att se, också betydelsen av vårt samarbete med EG. Frihandelsavtalet har fungerat väl, men i en situation där EG gör stora och nya satsningar på t.ex. forsknings- och utvecklingsområdet ställs nya krav på vårt samarbete. Blir svensk industri utesluten från ett viktigt västeuropeiskt samarbete i frågor som dessa kommer dess möjligheter att klara framtidens utmaningar, och därmed värna vår välfärd, att dramatiskt minska.

Herr talman! Sverige valde att aldrig pröva om ett medlemskap i EG kunde förenas med neutralitetspolitiken. Regeringen avbröt dessa förhandlingar innan de kommit så långt och inriktade sig i stället på så nära, omfattande och varaktiga förbindelser som möjligt. Vi beklagade detta beslut. Fortsatta förhandlingar hade gett klart besked om EG kunde acceptera neutralitetsförbehåll av den typ vi skulle ha krävt, eller ej. Men nu är situationen som den är, någonting annat saknar aktualitet, och vi får överlåta åt historikerna att avgöra vad som var rätt och vad som var fel åren 1970 och 1971.

Det vi föreslår i motionen är en utbyggnad av samarbetet på en rad områden. På de flesta av dessa har vi fått utskottets instämmande. På några har man inte velat följa med. I något hänseende tycker vi att man använt för snäva, näst intill urskuldande formuleringar när det gäller vårt samarbete. Trots detta är enigheten glädjande. Gemensamt vill vi vidareutveckla samarbetet. Att vi moderater vill gå längre är måhända naturligt. Vi är traditionellt Europatankens bärare i svensk politik, och det såväl när det gäller engagemang för Västeuropa som när det gäller engagemang för Östeuropa.

Trots vår vilja till ett omfattande, varaktigt och nära samarbete med EG finns det all anledning att fortlöpande och kritiskt analysera utvecklingen inom EG. Våra relationer med EG bör vara av den karaktären att det är naturligt att även framföra kritiska synpunkter på handelsutvecklingen inom Gemenskapen när vi finner detta motiverat.

Ett sådant område är EG:s jordbrukspolitik, som saknar den automatik som finns inbyggd i vårt svenska system. Animalieöverskott hos oss ger sämre prisutveckling för dessa produkter, och det är alltså en signal till minskad produktion. Inom EG är priserna garanterade, och kostnaden för överproduktionen tas ur EG:s gemensamma budget. Den enda bromsen ligger i politiska förhandlingar om denna gemensamma budget och om hur stora de olika ländernas bidrag skall vara.

Även om dessa förhandlingar kan vara hårda kommer den gemensamma marknadens jordbrukspolitik i praktiken att vara långt mer byråkratisk och reglerad än den svenska. Som praktiskt exempel kan nämnas att kommissionen inför Spaniens inträde i EG funderade över hur man skulle förhindra överproduktion av olivolja. Man ville inte bada i en sjö av olivolja. Man kom fram till att man skulle kontrollera produktionen genom att skapa ett olivträdsregister. Nästa steg hade väl varit att räkna oliver.

Den moderata motionen om EG och våra reservationer speglar ingenting

av förbehållslösa omfamningar av EG-ståndpunkter utan visar en realistisk uppfattning om nödvändigheten av ett fördjupat samarbete.

Herr talman! I en reservation har vi pekat på möjligheten till ett ökat samarbete med EG på det biståndspolitiska området. Vi finner detta så mycket mer naturligt som EG i Lomé III-avtalen visat sin vilja att kraftigt satsa på miljö- och markvårdsområdet, att hindra ökenutbredningen. Detta ligger väl i linje med de borgerliga reservationerna till årets biståndsbetänkande. Ett ökat samarbete kan ge bättre effekt för båda parter.

EG satsar även på livsmedelshjälp. Om än vår svenska livsmedelshjälp går genom FN:s livsmedelsprogram, kan ändå ett EG-samarbete ge nya infallsvinklar och tillföra vårt bistånd värdefulla impulser. Det kan i sammanhanget vara värt att nämna att EG:s hjälp till Indien på 1970-talet i form av mjölkprodukter var en stor framgång.

I reservation 3 pekar vi på möjligheterna till ett ökat ekonomiskt samarbete med EG på den ekonomiska politikens och valutapolitikens område. Vi ser här möjligheter där utskottsmajoriteten ser svårigheter. I praktiken har ju de enskilda länderna inom EG kunnat föra sin egen ekonomiska politik trots ett långtgående samarbete.

Eftersom devalveringspolitiken i Sverige spelat ut sin roll, borde en anknytning till det europeiska valutasamarbetet – i varje fall om Storbritannien ansluter sig till detta – ligga i Sveriges intresse.

Man kan också konstatera att en betydande del av överläggningarna vid Olof Palmes värdefulla besök i Bryssel ägnades åt den ekonomiska politiken. Våra möjligheter att påverka borde kunna öka om samarbetet kunde ske i fastare former.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de moderata reservationerna i det aktuella betänkandet.

Anf. 78 JAN BERGQVIST (s):

Herr talman! Tänk om riksdagen i början av 1970-talet hade fallit för moderaternas krav på svenskt medlemskap i EG.

Då hade Sverige suttit fast i många bekymmer som vi nu slipper ifrån.

Då hade vårt land fått bära en tung börda till följd av EG:s jordbruksproblem.

Då hade vår handelsfrihet i den ekonomiska politiken varit mera kringskuren.

Då hade det varit svårt att pressa ner arbetslösheten på det sätt som nu sker, eftersom vi då samtidigt hade behövt harmonisera vår ekonomiska politik med länder som inte orkar med kampen för arbete åt alla.

Men det allra värsta hade varit att Sverige då skulle ha dragits in i EG:s allt starkare utrikespolitiska samordning. Det hade skadat vår alliansfria politik, och den skadan hade det knappast gått att reparera. Så nog kan vi vara innerligt tacksamma för att riksdagen den gången sade ett bestämt nej till moderaternas krav på svenskt medlemskap.

Den motion som moderaterna har väckt till årets riksdag är bara ett blekt återsken av den självsäkra och häftiga kampanj som de bedrev på 1970-talet.

Tonen är ganska lågmäld, och det märkte vi också under Ivar Virgins inlägg. Inte heller finns det något direkt krav på medlemskap. Ändå väljer moderaterna att i sak isolera sig från övriga partier i riksdagen. Klyftan markeras i reservationer, där moderaterna väljer att blunda för att en långt driven harmonisering av den ekonomiska politiken vid sidan av fördelar också kan innebära ett och annat problem. Det kan vara värt att notera att den viktiga devalveringen 1982, som onekligen har spelat en strategisk roll i arbetet på att bygga upp Sveriges ekonomi igen, inte hade kunnat genomföras, om vi hade bundit våra händer och fötter på det sätt som moderaterna förordar i sin motion. Ibland kan ekonomiska beslut som samordnas mellan en viss grupp länder också få en utrikespolitisk innebörd. Men inte heller det problemet vill moderaterna låtsas om.

Herr talman! Sveriges förhållande till EG är gott, t. o. m. alldeles utomordentligt gott. Den lösning som vi fick med frihandelsavtal har visat sig överträffa de flestas förväntningar. Vi fick så gott som alla samarbetets fördelar, men nästan inga av dess nackdelar. Utöver frihandelsavtalen har vi på område efter område kunnat utveckla och fördjupa samarbetet med EG till gagn för båda parter.

När Olof Palme, som första svenska statsminister, 1983 besökte EG-kommissionen i Bryssel – det var ett officiellt besök – markerade både Sverige och EG sin uppskattning av samarbetet och av hur positivt det utvecklar sig.

Vi kan nu se fram emot ett ännu bättre och ännu djupare samarbete med EG, samtidigt som vi har kontroll över att Sverige inte behöver ge upp grundläggande intressen. Jag är glad över att Sveriges riksdag med en stark majoritet vill gå vidare på den här vägen, men jag beklagar också att moderaterna inte visar den varsamhet som behövs i utrikespolitiskt känsliga frågor.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 79 IVAR VIRGIN (m) replik:

Herr talman! Jag tror att varken Jan Bergqvist eller jag kan göra någon utvärdering av vad som skulle ha hänt om EG hade accepterat vårt neutralitetsförbehåll. Självfallet hade förhandlingarna lett till en överenskommelse, som båda parter hade accepterat. Därmed hade vår självständiga utrikespolitik och vår alliansfrihet accepterats av EG. Sedan tycker jag faktiskt att de enskilda staterna inom EG ges en betydande handlingsfrihet. Det är felaktigt att säga att Sverige vid en anslutning viljelöst skulle ha fått följa EG:s politik i olika avseenden. Jag är övertygad om att Sverige hade kunnat utöva ett betydande inflytande.

Vid det besök som Olof Palme gjorde hos EG-kommissionen – ett besök som i och för sig var mycket värdefullt – förde han ett ekonomiskt resonemang om hur detta samarbete skall vidareutvecklas, och han vädjade till EG att på olika punkter ändra sin politik. Jag tycker att det är ett sätt att försöka åstadkomma ett inflytande från vår sida gentemot EG. Ett sådant

inflytande hade väl varit lättare att utöva inom organisationen än utanför den.

På t. ex. miljöpolitikens område har vi visserligen ett gott samarbete med de stater som vi har diskuterat bilavgasfrågor med. Men de slutgiltiga besluten på detta område kommer ändå att fattas inom EG, och där är vårt inflytande mycket begränsat.

Det är mycket svårt att säga vad som skulle ha hänt under den här perioden om Sverige hade kunnat komma med på de villkor som vi givetvis var överens om att ställa upp för ett samarbete. Nu är, som jag sade, den frågan inte längre aktuell. Men jag tycker ändå att Jan Bergqvists historieskrivning inte räknar med vad som skulle ha hänt, om vi hade fått ett inflytande på den gemensamma marknaden.

Anf. 80 JAN BERGQVIST (s) replik:

Herr talman! Ivar Virgin för ett mycket farligt resonemang. Han menar att om vi kommer in i och får inflytande på EG-institutionerna så kan det i viss mån kompensera att vi låter vår handlingsfrihet bindas. Men på vissa områden går det inte att föra sådana resonemang, och det gäller vår utrikespolitiska handlingsfrihet. Samtliga övriga partier i utrikesutskottet säger: "Vårt krav på utrikespolitisk handlingsfrihet sätter ibland bestämda gränser även för ett samarbete som inte innebär medlemskap i EG." Och i finansutskottets yttrande över moderaternas motion lämnas exempel på sådana begränsningar.

Det farliga med moderaternas resonemang är att de helt bortser från detta förhållande. De har i sina skrivningar valt att stryka över problemet. De berör det inte med ett enda ord, och de tycker tydligen inte att detta är en så viktig aspekt att den ens behöver ett omnämnande i utskottet. Det visar att det vore farligt om moderaterna fick ha hand om vår utrikespolitik.

Anf. 81 IVAR VIRGIN (m) replik:

Herr talman! Jag vill erinra om att vi i den här motionen inte längre talar om något medlemskap. Det är alltså inte aktuellt – det är historia. Vi gör bara det konstaterandet att man inte nu i efterhand kan utvärdera vad som skulle ha hänt om vi hade kommit med – med vissa förbehåll.

Om neutralitetspolitiken är vi ju rörande överens. Den har vi haft debatter om här nyligen, och vi har konstaterat en långtgående enighet – så den frågan kan vi väl föra åt sidan.

Men jag tycker att en del av Jan Bergqvists argumentation är egoistisk. Vi skall alltså, på alla de punkter vi kan, plocka de bästa bitarna ur EG-samarbetet, men vi är inte beredda att på någon punkt åstadkomma ett samarbete som möjligen kan förplikta oss att vidta vissa åtgärder eller göra vissa uppoffringar. Det är en egendomlig attityd, och jag tror att det för Sveriges ekonomiska utveckling på lång sikt – här är det ju fråga om förändringar som sker över en lång period – är mycket viktigt att vi både ger och tar i det kommande samarbetet med EG. Jag tycker nog att det här betänkandet ändå så att säga andas en viss inriktning åt det hållet, och det

noterar jag med glädje. Vi moderater ser i allra högsta grad Sverige som en viktig del av Europa.

Anf. 82 JAN BERGQVIST (s) replik:

Herr talman! Jag tycker det skorrar litet när Ivar Virgin talar om att vi måste göra uppoffringar, vi skall inte vara så egoistiska, vi måste ge och inte bara ta.

Jag anknyter till moderaternas reservation när det gäller biståndspolitiken i detta betänkande. Inte nog med att moderaterna vill skära bort 800 miljoner till det svenska biståndet. De vill också använda biståndspolitiken som en täckmantel för diskriminering av några av våra största huvudmot-tagarländer. Det är nämligen detta som följer om man gör ett speciellt avtal med enbart de u-länder som har anknytning till EG-kretsen. Övriga partier konstaterar att ett arrangemang av det slaget inte ligger i linje med svensk biståndspolitik.

Moderaterna bortser från att en väldigt stark integrering och harmonise-ring av centrala delar av den ekonomiska politiken och penningpolitiken begränsar handlingsfriheten. Detta kan därmed ha en utrikespolitisk inne-börd. Om denna risk är samtliga övriga partier överens, och jag konstaterar med beklagande att moderaterna inte upptäckt att detta är ett problem.

Jag vill säga att det i själva verket är ett centralt problem för vår utrikespolitiska handlingsfrihet i framtiden, och därmed faller moderaternas aktion i EG-frågan in i det mönster, där moderaterna arbetar på att försöka förskjuta den svenska utrikespolitiken bort från de traditionella grundlinjer-na, trots att de hela tiden talar om att de är överens med oss. Hela tiden pågår som sagt försök att göra förskjutningar av den centrala utrikespolitiken.

Tredje vice talmannen anmälde att Ivar Virgin anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ågde rätt till ytterligare replik.

Anf. 83 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Drömmen om ett enat Europa föddes ur andra världskrigets erfarenhet och är en önskan om att mardrömmen aldrig skall kunna upprepas. Denna dröm utgick från kravet och nödvändigheten av att nationer med skild kultur, skilda traditioner och skild rättslig grundsyn måste avstå från åtskilligt av sina nationella egenheter för att vinna något mycket större, ett enat Europa.

Drömmen om ett ekonomiskt starkt Europa är kanske ett medel för att uppnå detta ursprungliga mål. Men den drömmen är också, och i kanske ännu högre grad, ett medel för att utveckla en säkrare värld.

Ett starkt, enat Europa mellan superblocken kan enbart fylla den rollen i utvecklingen, om den gemensamma marknaden kan uppnås i verklig mening.

Jan Bergqvists inlägg visar att socialdemokratisk hållning i denna fråga uppenbarligen är att Sverige inte skall delta i dessa väldigt stora mål. Enligt socialdemokratisk mening är man inte beredd att frånträda nationella

intressen för att delta i det fortsatta uppbyggandet av en säkrare värld, av ett Europa med större gemenskap.

Vi moderater har en annan hållning till den internationella utvecklingen. Enligt vår mening finns det utrymme för uppoffringar av nationella intressen för att delta i uppbyggandet av en bättre värld. Det är kanske där som skillnaderna finns. Det är på den grunden som vi moderater faktiskt fortlöpande har intagit en mera engagerad hållning till det enade Europa.

Vi har i Sverige så väldigt lätt att peka på de svårigheter som EG stött på och de stora krav som de länder som är medlemmar i EG fått fylla. Jag tycker att vi i stället i mycket högre grad skulle prisa medlemsländernas målmedvetna strävan, förbi kris efter kris, mot det svåruppnåeliga målet: den långtgående harmoniseringen, Jan Bergqvist, det starka Europas skapande.

Romtraktatens nyckelord är verkligen harmonisering. Det betyder inte underkastelse, och jag skall strax påvisa det genom att redogöra för grunddragen av EG-rätten. Harmonisering är nödvändig för reglerna för mellanstatligt umgänge, för näringslivets arbetsvillkor och för umgänget människor emellan i en världsdel med så skilda traditioner som Europa.

Herr talman! Man skulle kunna säga att de regler som gäller mellan stater och företag och människor med ett samlande begrepp kallas för lagen. Lagen i en demokratisk stat är medlet att överföra politiska beslut till verkställbara regler. Lagen är därför kanske det medel med vilket EG håller på att utvecklas. EG-rätten är central för hela framgången med EG-tankens.

Det får inte råda någon tvekan om att vi svenskar tillhör Europa. Vi får inte isolera oss från det Europa som är under utveckling. EG spelar en stor roll för oss alla. Våra vardagsvillkor påverkas av villkoren inom EG. Det borde därför vara en självklarhet att det i Sverige skall utvecklas en djup kunskap om förhållandena i EG. En del av vår motion avsåg just detta. Vi måste göra information och kunskap om utvecklingen inom EG-rätten tillgängliga för många fler än vad som nu är fallet.

EG-rätten omfattar i dag långtgående regleringar i medlemsländerna. Däri finner vi regler om rättsliga medel. Vi finner regler om konkurrensbegränsningar för företagsamheten. Vi finner frihandelsregler, bolagsrättsliga regler, regler om industriellt rättsskydd, regler om statliga subsidier osv. Allt detta är regler som rör centrala delar av samhällslivet i Sverige.

Dessa regler berör inte enbart EG-länderna utan oss alla. Man skulle kunna hävda att EG-rätten har betydelse på fyra olika områden för utvecklingen av Europa.

1. EG-rätten medverkar till att på sikt skapa en generalkonstitution för det framtida Europa. EG-domstolen har uttalat att EG-rättens styrka inte får variera från stat till stat. De skyldigheter nationerna påtagit sig genom att biträda Romtraktaten får inte äventyras genom nationell lag eller nationell rättstillämpning.

2. EG-rätten tvingar nationer att anta och följa etiska normer och standarder som finns i Romtraktaten. Ett EG-land kan inte i sin relation till en tredje nation frånträda sina skyldigheter som EG-land.

3. EG-rätten medverkar till att skydda och utveckla grundläggande

mänskliga och legala rättigheter. EG-rätten och EG-domstolens praxis, som gäller alla EG-länder, vilar på de konstitutionella traditionerna i alla EG-länder.

4. EG-rätten och framför allt den mycket unika EG-domstolen har för första gången tillskapat ett mellan statligt gällande exekutivt system som säkerställer efterlevnaden av det mellan stater åstadkomna lagstiftningsverket.

Jag hoppas att jag med detta har kunnat visa den utomordentligt centrala betydelse EG-rätten har för utvecklingen av Europa. Det är därför naturligtvis med åtskillig besvikelse som vi motionärer har kunnat notera för det första Jan Bergqvists traditionellt socialdemokratiskt negativa hållning och för det andra lagutskottets socialdemokratiska majoritets negativa hållning till behovet av en ökad kunskap och en ökad information om den centrala utvecklingen av EG-rätten i Europa. Vårt behov av kunskaper på detta område är oerhört eftersatt och måste förbättras.

Herr talman! Jag har inget yrkande. Jag har velat markera det väsentliga i vår motion när det gäller uttalandena om EG-rätten och vårt behov av kunskaper därom.

Jag skall avsluta mitt inlägg med några ord om ett litet ämne som faktiskt principiellt sätt är mycket betydelsefullt. Det talas i vår motion om något som kallas the legal privilege. Det innebär att en advokat har rätt att kommunicera med en klient utan att deras kommunikation eller korrespondens utsätts för granskning. EG har i en dom 1982 förklarat att den rätten inte tillkommer stater utanför EG eller advokater som är verksamma i EG-stater. Det innebär alltså att ett svenskt företag som är verksamt inom EG inte åtnjuter samma förmån som företag som är verksamma i länder inom EG.

Vi har i motionen ställt krav på att man skall vidta åtgärder från svensk sida för att bryta denna särbehandling av länder utanför EG. Motionsyrkandet har emellertid tillbakavisats bl. a. med hänvisning till att man inom EG överväger denna fråga och att det skulle kunna vara skadebringande om man nu förctog aktioner från Sverige.

Jag vill för kammaren berätta att utrikesdepartementet i USA har tagit initiativ i denna fråga och kommer att driva den. Jag uppfattar det som mycket olyckligt om inte också Sverige, som har sådana djupa handelsförbindelser med EG-länderna, deltar i en sådan aktion. Jag tror att vi kan få aktivitet i EG i denna känsliga fråga enbart om länderna agerar samlat.

Herr talman! Till sist vill jag bara försäkra att vi moderater kommer att fortsätta att bevaka Europafrågan och Sveriges relationer till EG med det engagemang som både Ivar Virgins och mitt anförande förhoppningsvis har gett uttryck för.

Anf. 84 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Jag tänker ta upp frågan om samarbetet på den ekonomiska politikens och valutapolitikens område mellan Sverige och EG. Jag har reserverat mig för en text just på den punkt som gäller samarbetet mellan Sverige och EG. Denna punkt gäller den svenska valutaregleringen.

Utskottsmajoriteten har hävdad att några förändringar i det regleringssystem som infördes 1939 i samband med andra världskriget inte bör göras innan valutakommitténs betänkande föreligger i sin helhet.

Vi i folkpartiet anser att väsentliga förändringar i en liberaliserande riktning bör kunna göras redan dessförinnan, åtminstone så pass mycket att Sverige inte utmärker sig så negativt som för närvarande. Sverige är i dag nämligen ett av de länder som har den hårdaste regleringen av kapitalrörelser bland jämförbara länder, och särskilt om man jämför med Danmark och Norge, som under senare år genomfört väsentliga liberaliseringar.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservation 4.

Överläggningen var härmed avslutad.

Allmänt om Sveriges EG-relationer

Utskottets uttalande godkändes med 234 röster mot 78 för det i reservation 1 av Margaretha af Ugglas m. fl. anförda uttalandet. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 5 (samarbete på det biståndspolitiska området mellan Sverige och EG).

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Margaretha af Ugglas m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (samarbete på den ekonomiska politikens och valutapolitikens område mellan Sverige och EG)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 3 av Margaretha af Ugglas m. fl. – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 4 av Ulla Orring anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

10 § Kammarerna beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

11 § Kammarens sammanträde fredagen den 7 juni

Anf. 85 TREDJE VICE TALMANNEN:

Vid samråd i dag med kvittningsmännen och företrädare för berörda utskott har konstaterats att det inte blir nödvändigt att – såsom tidigare

Nr 162

Onsdagen den
5 juni 1985

*Kammarens sam-
manträde fredagen
den 7 juni*

förutsatts – anordna kvällsplenum fredagen den 7 juni. Sammanträdet nämnda dag kommer alltså att avslutas senast kl. 18.00.

12 § Anf. 86 TREDJE VICE TALMANNEN:

På morgondagens föredragningslista upptas kulturutskottets betänkande 21 främst bland två gånger bordlagda ärenden.

13 § Anmäldes och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkanden

1984/85:29 Skärpningar av statistiksekretessen (prop. 1984/85:133)

1984/85:36 Riksdagens arbetsformer, m. m. (prop. 1984/85:190)

1984/85:37 Radio- och TV-sändningar i kabelnät m. m. (prop. 1984/85:199 och 1984/85:208)

1984/85:38 Uppskov till 1985/86 års riksmöte med behandlingen av vissa ärenden

1984/85:39 Överlåtelse av Strömparterren till Stockholms stad (förs. 1984/85:18)

Socialutskottets betänkanden

1984/85:28 Utvecklingslinjer för hälso- och sjukvården (prop. 1984/85:181)

1984/85:33 Patientjournallag m. m. (prop. 1984/85:189)

Näringsutskottets betänkanden

1984/85:35 Utländska banketableringar i Sverige (prop. 1984/85:191)

1984/85:36 Vissa anslag inom finansdepartementets område, m. m. (prop. 1984/85:100 delvis)

Bostadsutskottets betänkande

1984/85:26 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Anf. 87 TREDJE VICE TALMANNEN:

Efter samråd med konstitutions- och näringsutskottens ordförande och vice ordförande har talmannen beslutat föreslå att konstitutionsutskottets betänkanden 29, 36, 37 och 39 samt näringsutskottets betänkanden 35 och 36 får företas till avgörande efter endast en bordläggning.

14 § Kammaren åtskildes kl. 17.01.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Onsdagen den 5 juni

Förste vice talmannen 52, 59
Tredje vice talmannen 109, 110
Ahlmark, Lars (m) 33, 42, 44, 47, 50, 51
Andersson, Sten, socialminister 18, 22, 24
Aulin, Olle (m) 52, 58
Bergqvist, Jan (s) 103, 105, 106
Björk, Ingvar (s) 30
Brännström, Roland (s) 57, 59
Carlshamre, Nils (m) 3, 12, 13, 17, 21, 23, 31
Chrisopoulos, Alexander (vpk) 82, 91, 97
Eliasson, Ingemar (fp) 14, 18, 21, 24, 28, 29, 32
Franzén, Ivar (c) 60, 64, 66
Grönvall, Nic (m) 106
Gustavsson, Stina (c) 35, 49
Gustavsson, Åke (s) 62, 65
Göransson, Bengt, statsråd 45, 49, 50
Hägelmark, Eric (fp) 55
Ingvardsson, Margó (vpk) 9, 12, 13
Jonsson, Elver (fp) 76, 82, 88, 95
Karlsson, Ingvar, i Bengtsfors (c) 74, 91, 94
Knutson, Göthe (m) 59, 64
Lindqvist, Bengt (s) 25, 28, 29
Nilsson, Bo (s) 85, 93, 98
Orring, Ulla (fp) 108
Rönnung, Catarina (s) 39, 43, 44
Svensson, Evert (s) 32
Tillander, Ulla (c) 8, 22
Wikström, Jan-Erik (fp) 37, 42, 44, 48
Virgin, Ivar (m) 101, 104, 105
Wittbom, Bengt (m) 67, 81, 89, 96

